

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

Ἐκκλησιαστική

ΜΑΪΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2024 - ΤΕΥΧΟΣ 58^ο

ΙΕΡΑ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΥΠΡΟΥ

Ἀποστολική Παράδοση στην Ἐκκλησία τῆς Κύπρου, ἕξ ἀφορμῆς τῆς 50ῆς ἐπετείου ἀπό τὴν τουρκικὴ εἰσβολή

Ἐπισκόπου Καρπασίας
κ. Χριστοφόρου

Σελ. 577

Ἡ πολιτιστικὴ κληρονομιά στὴν κατεχόμενὴ Κύπρο

Ἐπισκόπου Νεαπόλεως
κ. Πορφυρίου

Σελ. 583

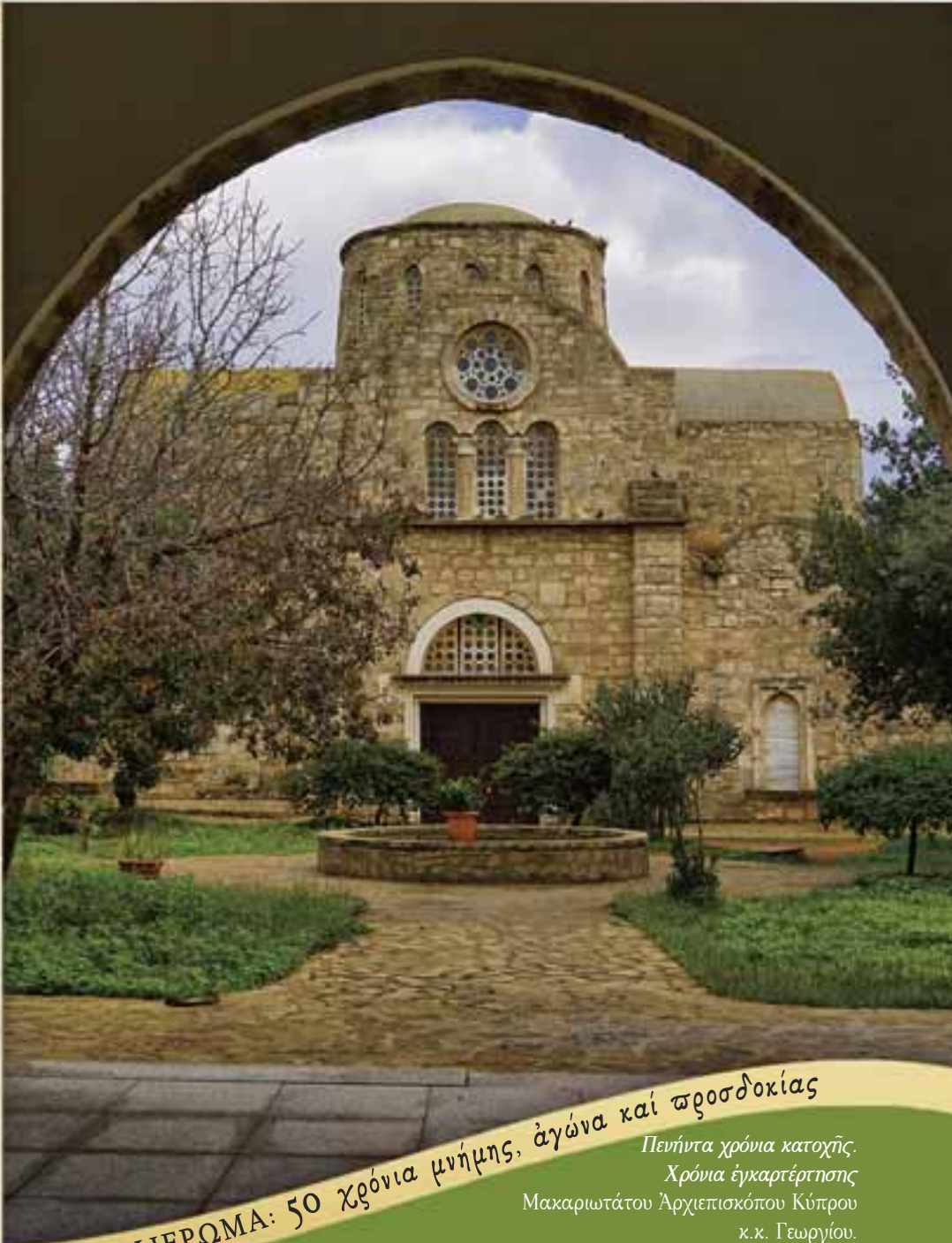
Μνήμη καὶ νοσταλγία ἐπιστροφῆς στὴν αἰμάσσοῦσα γιὰ 50 ἔτη σκλαβωμένη πατρώα γῆ

Ἐπισκόπου Μεσαορίας
κ. Γρηγορίου

Σελ. 591

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: 50 χρόνια μνήμης, ἀγώνα καὶ προσδοκίας

Πενήντα χρόνια κατοχῆς.
Χρόνια ἐγκαρτέρησης
Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου
κ.κ. Γεωργίου.
Σελ. 564

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ Εκκλησιαστική

ΟΡΘΟΔΟΞΟ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ
ΕΝΤΥΠΟ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ
ΑΠΟ ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ
ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ
ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ
ΙΕΡΑΣ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ
ΚΥΠΡΟΥ

Μάιος - Αύγουστος
2024
Έτος 17ο
Τεύχος 58ο

Διεύθυνση: Τ.Θ. 21130 - 1502 Λευκωσία

Τηλ.: (+357) 22554600 E-mail: diafot@cy.net

Τηλεομιότυπο (Fax): (+357) 22554774

ISSN 2547-8915 (print)

ISSN 2547-8923 (online)

ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ «ΜΕΛΙΣΣΑ»
570 21 Ασπροβάλτα - Θεσσαλονίκης
Τηλ.: (+30) 2397023313
E-mail: melissa@melissaprint.com

Έξωφύλλο: Μονή Άποστόλου Βαρνάβα (φωτ. Κωνσταντίνου Χαραλάμπους)

Όπισθόφυλλο: Μονή Παναγίας Άφινθιώτισσας - Συγχαρί (φωτ. Κάτιας Ιωάννου)

Τό απόσπασμα προέρχεται από τό βιβλίο *Η μακαριστή Γερόντισσα Χαριθέα*, έκδ. Ίερᾶς Μονῆς Άγίου Ήρακλειδίου, Λευκωσία 2015, σ. 213-214.

Άρκετές φωτογραφίες αὐτοῦ τοῦ τεύχους προέρχονται ἀπό τόν τόμο *Χρώματα Ὁρθοδοξίας*.

Περιεχόμενα

Πενήντα χρόνια κατοχής. Χρόνια ἐγκαρ-
τέρευσης

Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου
Κύπρου κ.κ. Γεωργίου.....564

ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ - ΕΡΜΗΝΕΙΑ Κ.Δ.

Ἀπόστολος Κυριακῆς Ε΄ Ματθαίου
Διακ. Μιχαὶλ Νικολάου.....569

Εὐαγγέλιο ἐορτῆς ὁσίου Ἐπικτίτου
Πρωτ. Κων/νου Α. Κωνσταντίνου 572

ΑΦΙΕΡΩΜΑ:

Κύπρος σταυρωμένη

Ἀποστολική Παράδοση στὴν Ἐκκλησία
τῆς Κύπρου, ἐξ ἀφορμῆς τῆς 50ῆς ἐπετειοῦ
ἀπὸ τὴν τουρκικὴ εἰσβολή
Ἐπ. Καρπασίας κ. Χριστοφόρου.....577

Ἡ πολιτιστικὴ κληρονομιά στὴν κατεχό-
μενη Κύπρου
Ἐπ. Νεαπόλεως κ. Πορφυρίου.....583

Μνήμη καὶ νοσταλγία ἐπιστροφῆς στὴν
αἰμάσσουσα γιὰ 50 ἔτη σκλαβωμένη πα-
τρώα γῆ
Ἐπ. Μεσαορίας κ. Γρηγορίου 591

Ἡ παρουσία τοῦ Χρυσοσώτηρα στὴ ζωὴ
καὶ τὸ ἦθος τῶν Ἀκανθιωτῶν
Ἐλένης Χατζημιχαίλ.....596

Ἀπὸ τὰ μαρτύρια τῶν Κυπρίων κληρικῶν
στά χέρια τοῦ Ἀττίλα
Πέτρου Παπαπολυβίου.....602

«Νερὰ τῆς Κύπρου, τῆς Συρίας, καὶ τῆς Αἰ-
γύπτου, ἀγαπημένα τῶν πατριδῶν μας νερά»
Νίκου Ὁρφανίδου 606

Τί εἶναι ὁ Πενταδάκτυλος;
Νίκης Τρακοσιῆ 608

Ἐνας ἐναλλακτικὸς ἀντικατοχικὸς ἀγῶνας
Χρυσόστομου Μελεῆ 612

Πενήντα χρόνια κατοχής – Πάθη καὶ Ἀνά-
στασι, Λόγος καὶ Μέλος
Χρήστου Πεττεμερίδου 616

ΑΓΙΟΛΟΓΙΑ

Ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος Ἀρχιεπ. Κύπρου
Πρωτ. Μιχαὶλ Βοσκοῦ.....619

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Ἡ μετάνοια κατὰ τὸν ἅγιο Παῖσιο
Ἐπιμ. Σάββα Παρῆ.....623

ΜΟΡΦΕΣ

Μιχαὶλ Ζένιου
Δρ Ἰωάννη Ζένιου 624

ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΕΣ

Τὰ θρησκευτικὰ μνημεῖα τῆς νέας πόλης
τῆς Ἀμμοχώστου
Δρ Ἀνδρέα Φούλια
Δρ. Χριστόδουλου Χ΄ Χριστοδούλου.628

Ἐκθεση κεμιπλίων
Δρ Ἰωάννη Ἡλιάδου 632

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΙΚΡΟΥΣ ΜΑΣ ΦΙΛΟΥΣ

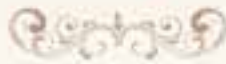
Θύμισες ἀπὸ τότε
Ἐλένης Ἀναστασίου.....636

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Πικρὲς μνήμες.....638

Πενήντα Χρόνια Κατοχής. Χρόνια ἐγκαρτέρησης.

Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου
κ.κ. Γεωργίου

Εὐλογημένος ἀπό τόν Θεό ὁ τόπος μας. Ὅχι τόσο γιά τίς φυσικές του ὁμορφιές, ὅσο γιά τὰ πνευματικά ἀγαθά πού δέχτηκε ἀπό τό χέρι τοῦ Θεοῦ. Ἀπό τόν 15ο π.Χ. αἰώνα ὀδήγησε ἐδῶ τούς Μυκηναίους, δίνοντας ἔκτοτε στό νησί μία ἀπό τίς διαχρονικές συντεταγμένες του, τήν ἑλληνική.

Μά καί ἡ ἐγγύτητα τῆς Κύπρου πρὸς τήν Ἁγία Γῆ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τό κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου νά φτάσει κοντά της πολύ νωρίς. Ἦδη ἀπό τό 45 μ.Χ. τρεῖς Ἀπόστολοι, ὁ Βαρνάβας, ὁ Παῦλος καί ὁ Μάρκος, μέ τό κήρυμά τους ἵδρυσαν τήν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου, δίνοντας σ' αὐτή καί τή δεύτερη διαχρονική συντεταγμένη τοῦ τόπου, τή χριστιανική.

Λόγω τῆς ἀποστολικότητάς της καί τῆς ἀγιότητας βίου πού ἐπέδειξε, ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου ἀπό τό 431 μ.Χ. ἀναγνωρίστηκε Ἀυτοκέφαλη ἀπό τήν Γ' Οἰκουμενική Σύνοδο. Λίγο ἀργότερα, πρὸς τό τέλος τοῦ

5ου μ.Χ. αἰώνα, ὁ αὐτοκράτορας Ζήνων τοῦ Βυζαντίου ἔδωσε στόν Ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου αὐτοκρατορικά προνόμια: Νά φέρει πορφύρου μανδύα, βασιλικό σκῆπτρο καί νά ὑπογράφει μέ κόκκινο μελάνι. Αὐτά τὰ προνόμια τὰ διαφυλάσσει μέχρι σήμερα ὁ ἐκάστοτε Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου.

Κύπριοι ἅγιοι μέ πανορθόδοξη φήμη, ὅπως ὁ Ἅγιος Σπυρίδων, ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Ἐλεήμων, ὁ ἅγιος Νεόφυτος ὁ Ἑγκλειστος, ἔκαμαν τήν Κύπρο πασίγνωστη σ' ὅλο τόν Χριστιανικό κόσμο. Σ' αὐτό συνέβαλαν καί σπουδαῖα προσκυνήματά μας ὅπως τό περίφημο μοναστήρι τοῦ Κύκκου καί ὁ τάφος τοῦ ἁγίου Λαζάρου στή Λάρνακα.

Παράλληλα, ὁμως, ἡ γεωγραφική θέση τῆς Κύπρου στό σταυροδρόμι τριῶν ἡπείρων –τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καί τῆς Ἀφρικής–, ἐκεῖ πού διασταυρῶνεται οἱ δρόμοι τοῦ ἔμπο-

Μονή Ἀποστόλου Βαρνάβα

ρίου καί τῶν διάφορων πολιτισμῶν, τήν κατέστησε καί μῆλον τῆς ἔριδος γιά πολλούς κατακτητές, πού προ-έρχονταν ἄλλοτε ἀπό τήν Ἀνατολή καί ἄλλοτε ἀπό τή Δύση. Πέρσες, Φοίνικες, Φράγκοι, Τοῦρκοι, Ἄγγλοι ἄφησαν ἐμφανῆ τά στίγματα τῆς κατάκτησής τους στό σῶμα της.

Σήμερα ἡ Κύπρος ὑφίσταται τή μεγαλύτερη ταλαιπωρία καί βρῖσκεται ἀντιμέτωπη μέ τόν σοβαρότερο κίνδυνο πού συνάντησε ποτέ: τόν κίνδυνο τοῦ ἐκτουρκισμοῦ. Σ' αὐτούς τούς χαλεπούς καιρούς ἐπιβάλλεται ἡ ἐγρήγορη ὁλόκληρου τοῦ Ἔθνους. Γι' αὐτόν τόν λόγο κρίναμε σκόπιμο τό παρόν τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ «Παρέμβαση Ἐκκλησιαστική» νά εἶναι ἀφιερωμένο στή θλιβερή ἐπέτειο τῶν πενήντα χρόνων ἀπό τήν παράνομη εἰσβολή τῆς Τουρκίας στήν Κύπρο καί τή συνεχιζόμενη κατοχή τοῦ 37% τοῦ ἐδάφους τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας. Θεωρῶ τήν εὐκαιρία κατάλληλη, ἀπευθυνόμενος σέ σᾶς,

ἀγαπητοί ἀναγνώστες, μέσφ τοῦ περιοδικοῦ μας, νά ἐκθέσω τήν ἀγωνία μου, ὡς Προκαθήμενος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, γιά τούς κινδύνους πού διατρέχουμε καί νά καλέσω ὅλους σέ συστράτευση γιά ματαίωση τῶν Τουρκικῶν στόχων.

Ἐδῶ καί μισό αἰῶνα «μέγα πένθος Κύπριδα γαίαν ἰκάνει». Γιά μισό αἰῶνα οἱ κατακτητές ἐπιχειροῦν βίαιη ἀλλαγὴ τοῦ δημογραφικοῦ χαρακτήρα τῆς κατεχόμενης περιοχῆς καί ἔχουν ἐπιδοθεῖ σ' ἓναν ἀνελέητο ἀγῶνα ἐξαφάνισης τῶν ἑλληνικῶν καί χριστιανικῶν ἰχνῶν πού μαρτυροῦν τήν ἀπό τά βᾶθη τῶν αἰῶνων παρουσία μας ἐκεῖ. Οἱ γηγενεῖς κάτοικοι τῆς περιοχῆς ἐκδιώχθηκαν μέ τή βία ἀπό τίς πατρογονικές τους ἐστίες καί μεταφέρονται ἐκεῖ ἐκατοντάδες χιλιάδες ἔποικοι ἀπό τήν Τουρκία. Οἱ ναοί μας ἐσυλήθησαν, ἄλλοι μετετράπησαν σέ μουσουλμανικά τεμένη, στρατόπεδα ἢ χώρους διασκέδασης καί ἄλλοι ἀφέθησαν στό ἔλεος τοῦ χρόνου.

Σ' αὐτό τό διάστημα, κάτω ἀπό τήν πίεση τῶν τετελεσμένων, τή δυστυχία τῶν προσφύγων καί τόν ἐκπατρισμό, παρασυρθήκαμε στή διαδικασία τῶν διακοινοτικῶν συνομιλιῶν, μέ στόχο ὄχι τήν ἀποκατάσταση τῶν δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ μας, ἀλλά γιά τήν ἐξεύρεση μίας ὑποφερτά βιώσιμης λύσης πού θά ἐξασφάλιζε τήν παραμονή τῶν Ἑλλήνων

*Οι μεγάλες γυναικείες πορείες 1989-1991,
Βυζαντινό Μουσείο Ίδρυματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄*

στή γῆ τῶν προγόνων μας. Αυτό ἐδραίωσε τή διεθνή προπαγάνδα τῆς Τουρκίας γιά τή φύση τοῦ προβλήματός μας, παρουσιάζοντάς το σάν δικοινοτική διαφορά καί ὄχι ὡς θέμα εἰσβολῆς καί κατοχῆς, θέτοντας τόν ἐναντό της στό ἀπυρόβλητο. Ἡ ἐμπλοκή τῆς πλευρᾶς μας στίς διαπραγματεύσεις εἶχε καί ἄλλα δύο κακά ἀποτελέσματα γιά μᾶς: Πρῶτα τή σταδιακή ἀποδοχή ὄλων τῶν κατά καιρούς διεκδικήσεων τῶν Τούρκων, χωρίς καμιά δική τους ὑποχώρηση. Ἀντίθετα, κάθε ἀποδοχή, ἐκ μέρους μας, μίας διεκδικήσῆς τους, ὀδηγοῦσε σέ προβολή νέων διεκδικήσεων. Κι ὕστερα, τήν κόπωση τοῦ λαοῦ μας καί τή στροφή του πρὸς τήν ὑλική ἐπιβίωση καί εὐημερία κι ὄχι πρὸς ἀγώνα γιά ἀπελευθέρωση. Οἱ Τοῦρκοι ἐφαρμόζουν, χωρίς παρεκκλίσεις, τήν ἀπόφαση πού πῆραν τό 1920, στή Μεγάλη Ἐθνοσυνέλευ-

ση τῆς Ἄγκυρας, γιά «ἀνάκτηση τῆς Κύπρου» καί τήν ὁποία συγκεκριμενοποίησαν μέ τό σχέδιο Νιχάτ Ἐρὶμ τό 1956.

Παρακολουθώντας τά γεγονότα, δέν εἶναι δύσκολο πιά σέ κανένα, νά διακρίνει τόν τελικό καί ἀμετάθετο στόχο τῆς Τουρκίας, πού εἶναι ἡ κατάληψη καί τουρκοποίηση ὁλόκληρης τῆς Κύπρου.

Μέ τρεῖς τρόπους ἐπιδιώκουν σήμερα οἱ Τοῦρκοι ὑλοποίηση τοῦ στόχου τους:

α) Μέ μίαν ἐνδιάμεση νόθα λύση. Ἄν ἐπιβιώνουμε σήμερα, ὡς Κυπριακός Ἑλληνισμός, καί ἂν ἔχουμε μία διεθνή φωνή, εἶναι γιατί τά ψηφίσματα τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν καί οἱ ἀποφάσεις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσης θωρακίζουν τήν Κυπριακή Δημοκρατία. Ἡ Τουρκία ἐπιδιώκει μέ κάθε τρόπο κατάργηση τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας καί δημιουρ-

γία, ἐξ ὑπαρχῆς, ἐνός νέου κράτους ἀπό τίς δύο κοινότητες. Ἄν ἐπιτύχει νά μᾶς ὀδηγήσει σέ μίαν τέτοια λύση, τήν ἐπομένη τῆς λύσης ἡ Τουρκία θά ἀθετήσῃ τήν ὑπογραφή της, καί ἐμεῖς, ἀπό κράτος θά εἴμαστε κοινότητα, χωρίς διεθνῆ φωνή καί ἀναγνώριση. Δέν θά μποροῦμε οὔτε τό Συμβούλιο Ἀσφαλείας, οὔτε τή Γενική Συνέλευση τοῦ ΟΗΕ νά συγκαλέσουμε, οὔτε στήν Εὐρωπαϊκῆ Ἑνωσι νά ἀπευθυνθοῦμε. Θά εἴμαστε τότε ὀμηροί στά χέρια τῆς Τουρκίας καί ἡ τουρκοποίηση δέν θά ἀργήσει.

β) Μέ τόν ἐποικισμό. Οἱ ἴδιοι οἱ Τουρκοκύπριοι –ὄσοι ἀπ’ αὐτούς ἀπέμειναν στήν Κύπρο–, καταγγέλλουν ὅτι σήμερα ζοῦν, στό κατεχόμενο μέρος τῆς πατρίδας μας, ἕνα ἑκατομμύριο ἐποικοί. Εἶναι δηλ. περισσότεροι ἀπό μᾶς, τούς γηγενεῖς κατοίκους τῆς Κύπρου. Ὁ ἐποικισμός, βέβαια, εἶναι παράνομος καί καταδικάζεται ὡς ἔγκλημα πολέμου. Τό νόμιμο ἢ παράνομο στή διεθνῆ σκηνή, ὅμως, ἐξαρτᾶται ἀπό τή στάση τῶν ἄλλων κρατῶν. Ἄν ἡ Τουρκική πολιτική καταφέρει νά μεταστρέψῃ τή σημερινή ἀρνητική, γι’ αὐτήν, θέση τῶν ἄλλων κρατῶν σέ θετική, θά ζητήσῃ ἐνιαῖο κράτος καί δημοψήφισμα καί ἀφοῦ θά ἔχουν τήν πλειοψηφία, θά ἔχουμε τήν τύχη τῆς Ἀλεξανδρόεττας. Ἡ Κύπρος θά προσαρτηθεῖ στήν Τουρκία.

γ) Μέ τόν ἐκφοβισμό. Θά πράξουν

ὅτι ἐπραξαν στήν Ἴμβρο καί τήν Τένεδο, ἀναγκάζοντάς μας νά φύγουμε στό ἐξωτερικό γιά ἐξασφάλιση ἀσφάλειας γιά τά παιδιά μας. Ἦδη οἱ Τοῦρκοι, κάθε λίγο, προκαλοῦν προβλήματα στή γραμμῆ ἀντιπαράθεσης. Μελλοντικά θά ἐντείνουν τίς παρενοχλήσεις τους στό ἐλεύθερο τμήμα τῆς Κύπρου, στέλλοντας κατασκόπους, ἢ χρησιμοποιοῦντας τούς Μουσουλμάνους καί τούς παράνομους ἢ μή μετανάστες πού διατηροῦν ὡς ἐγκάθετους στίς ἐλεύθερες περιοχές. Θά δημιουργήσουν ἔτσι κλίμα ἀνασφάλειας καί πανικοῦ στίς τάξεις τοῦ λαοῦ μέ μόνο τρόπο ἀντίδρασης τή φυγή.

Ὡς Ἐκκλησία ἀγωνιοῦμε γιά τήν τύχη τοῦ τόπου. Καί καλοῦμε ὅλους σέ ἐθνική καί πνευματική ἀνάνηψη. Ἡ πατρίδα εἶναι ὅπως τό κειμήλιο. Ἐχει ἀξία πού ὑπερβαίνει κατά πολύ τήν ὑλικότητα τοῦ ἀντικειμένου. Θυμίζει, συγκινεῖ, ὑποβάλλει, δέν ἐκφράζεται μέ ὄρους ὑλικούς, παρακινεῖ σέ θυσία ὑπέρ της, ἀκόμα καί αὐτῆς τῆς ζωῆς. Εἶναι καιρός νά συνειδητοποιήσουμε τούς θανάσιμους κινδύνους πού τήν ἀπειλοῦν καί νά προσπαθήσουμε νά τούς ἀποκρούσουμε. Τό ὀφείλουμε στούς προγόνους μας, οἱ ὁποῖοι μέ ποταμούς αἱμάτων διαφύλαξαν, μέσα σέ δυσκολίες καί ἀντιξοότητες, τόν τόπο μας Ἑλληνικό καί Χριστιανικό.

Στήν Κύπρο διακυβεύεται σήμερα

ή άκεραιότητα του Έλληνισμού. Άν, μή γένοιτο, πέσει ή Κύπρος, θά άρχίσει ή άποδόμηση τής Ελλάδος. Θά άκολουθήσει τό Αίγαίο, ή Θράκη, ή Μακεδονία. Δέν βρισκόμαστε στό παρά πέντε τής έθνικής καταστροφής. Ψηλαφοϋμε ήδη τήν Τουρκοποίηση τής Κύπρου. Άς τό καταλάβουμε πλήρως: Τό χρέος τής γενιάς μας, όλων των Έλλήνων, εΐναι τεράστιο. Άντέχουμε στή σκέψη ότι ή Ίστορία εΐναι δυνατόν νά μās χαρκτηρίσει, μελλοντικά, ως άνεπαρκείς στήν περιφρούρηση τής πατρίδας μας;

Ός εκ τούτου, δέν θά σταματήσω, ως Προκαθήμενος τής Εκκλησίας τής Κύπρου, νά έπαναλαμβάνω, έστω και άν γίνομαι, γιά μερικούς, ένοχλητικός, ότι οί κοινές προσπάθειες Κύπρου και Ελλάδας και των άπανταχοϋ τής γής Έλλήνων, πρέπει νά ξεκινήσουν μέ τήν άταλάντευτη διεκδίκηση των όσων άπολαμβάνουν οί άλλοι Εϋρωπαίοι και όλος ο έλεύθερος κόσμος, και γιά τόν λαό μας. Άν όλοι οί Εϋρωπαίοι δικαιούνται νά έχουν έλεύθερη διακίνηση, έλεύθερη έγκατάσταση και έλεύθερη άπόκτηση περιουσίας σέ όλη τήν Εϋρώπη, γιατί έμεις νά στερούμαστε αυτών των δικαιωμάτων μας; Και άν γιά όλους παντοϋ ισχύει «ένas άνθρωπος μία ψήφος» γιατί έμεις νά μήν έχουμε αυτό τό δικαίωμα; Γιατί τό 18% νά επιβάλλεται στό 82%; Μπο-

ρουν οί Εϋρωπαίοι έταΐροι μας νά άντιταχθούν σ' ένα τέτοιο αίτημά μας;

Κάθε φορά πού «ώδίνες θανάτου και κίνδυνοι Άδου» περιεκύκλωναν τόν Έλληνισμό, αυτός σωζόταν μέ τή βοήθεια δύο παραγόντων: α) Ένός λείμματος, έστω και μικροϋ, πού έμενε σταθερό στίς άξίες και τίς παραδόσεις του έθνους και γινόταν ή ζύμη γιά νά ζυμωθεί «όλον τό φύραμα» και β) Του Θεοϋ πού έρχόταν πάντα βοηθός στίς δικές μας προσπάθειες.

Και οί δύο αυτοί παράγοντες υφίστανται και σήμερα. Άς τούς χρησιμοποιήσουμε γιά τή σωτηρία του τόπου και των παιδιών μας. Άς ενώσουμε όλοι οί Έλληνες τίς δυνάμεις και τίς προσπάθειές μας γιά διάσωση τής Κύπρου. Έχουμε ύποχρέωση άπέναντι στους προγόνους αλλά και στους απογόνους μας νά άντισταθοϋμε κι όχι νά παρακολουθοϋμε παθητικά τήν όποια δυσμενή, γιά μās, εξέλιξη των πραγμάτων. Η μακραίωνη θρησκευτική πείρα μας, μās διδάσκει ότι «οϋτοι έν άρμασι και οϋτοι έν ίπποις, ήμεις δέ έν όνόματι Κυρίου του Θεοϋ ήμών μεγαλυνθησόμεθα». Στίς δικές μας πανεθνικές προσπάθειες, εΐναι σίγουρο, πώς θά έλθει βοηθός και ο Θεός. Ό Θεός βοηθά εκείνους πού πρώτοι βοηθούν τόν έαυτό τους. Όχι τούς άδρανεΐς και μοιρολάτρες.

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑ ΚΥΡΙΑΚΗΣ Ε΄ ΜΑΤΘΑΙΟΥ

Διακόνου Μιχαήλ Νικολάου
Θεολόγου

(Ρωμ. ι', 1-10)

1 Ἀδελφοί, ἡ μὲν εὐδοκία τῆς ἐμῆς καρδίας καὶ ἡ δέησις ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοῦ Ἰσραήλ ἐστὶν εἰς σωτηρίαν· 2 μαρτυρῶ γὰρ αὐτοῖς ὅτι ζῆλον Θεοῦ ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν. 3 ἀγνοοῦντες γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην, καὶ τὴν ἰδίαν δικαιοσύνην ζητοῦντες στῆσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑπετάγησαν. 4 τέλος γὰρ νόμου Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην παρτὶ τῷ πιστεύοντι. 5 Μωϋσῆς γὰρ γράφει τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ τοῦ νόμου, ὅτι ὁ ποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς· 6 ἡ δὲ ἐκ πίστεως δικαιοσύνη οὕτω λέγει· μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, τίς ἀραβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τοῦτ' ἔστι Χριστὸν καταγαγεῖν· 7 ἢ τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τοῦτ' ἔστι Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀραγαγεῖν. 8 Ἀλλὰ τί λέγει; ἐγγύς σου τὸ ρῆμά ἐστίν, ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου· τοῦτ' ἔστι τὸ ρῆμα τῆς πίστεως ὃ κηρύσσομεν. 9 ὅτι ἐὰν ὁμολογήσῃς ἐν τῷ στόματί σου Κύριον Ἰησοῦν, καὶ πιστεύσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ· 10 καρδίᾳ γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν.

* * *

Στό συγκεκριμένο ἀποστολικό ἀνάγνωσμα διακρίνουμε τὴν ἐκδηλη συγκίνηση τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, καθὼς ἀναφέρεται στοὺς ὁμοεθνεῖς τοῦ Ἰσραηλῖτες, οἱ ὅποιοι δὲν πίστεψαν στὸν Μεσσία Χριστό καὶ ἔμειναν μακριὰ ἀπὸ τὸν δρόμο τῆς σωτηρίας. Γι' αὐτὸ καὶ μὲ πόνο ψυχῆς γράφει: «Ἡ εὐδοκία τῆς ἐμῆς καρδίας καὶ ἡ δέησις ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοῦ Ἰσραήλ ἐστὶν εἰς σωτη-

ρίαν», δηλαδή, λέει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὅτι ἐνῶ οἱ Ἰσραηλίτες ἀπίστησαν καὶ ἀποξενώθηκαν ἀπὸ τῆς σωτηρίας τοῦ Μεσσία, ἡ σφοδρὴ ἐπιθυμία καὶ εὐαρέσκεια τῆς καρδιάς μου καὶ ἡ προσευχὴ πού ἀπευθύνω στὸν Θεὸ εἶναι γιὰ χάρι τῶν Ἰσραηλιτῶν, παρὰ τὴν ἀπιστία πού δείχνουν, γιὰ νὰ πετύχουν τὴ σωτηρία καὶ νὰ σωθοῦν.

Ἀνοίγει θὰ λέγαμε τὴν καρδιά του ὁ

Ἀπόστολος Παῦλος καί ἀφήνει νά ξε-
χυθεῖ ὁ πλούσιος σέ αἰσθήματα στοργῆς
ἐσωτερικός του κόσμος. Ὁ ἀποκαλυ-
πτικός αὐτός λόγος τοῦ Παύλου μᾶς δί-
νει τήν ἀφορμή νά δοῦμε πῶς ὁ μέγας
Ἀπόστολος φανέρωνε τήν ἀγάπη του
πρός τήν πατρίδα του καί τούς συμπα-
τριῶτες του καί πῶς καλούμαστε καί
ἐμεῖς νά ἐκδηλώνουμε τήν ἀγάπη μας
αὐτή.

Μέ ἐκπληξη καί θαυμασμό στέκεται
κανεῖς μπροστά στό μεγαλεῖο τῆς ψυχῆς
τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Αὐτός πού
διέτρεξε ὅλη τήν οἰκουμένη γιά νά δια-
δώσει τό μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου· αὐτός
πού διεκήρυξε ὅτι δέν ἐπιτρέπεται νά
ὑπάρχουν φυλετικές διακρίσεις· ὁ ἴδιος
ποτέ δέν ξεχνοῦσε τήν πατρίδα του.
Ἀντίθετα, πολλές φορές μέ σεμνή καύ-
χηση ἀνέφερε τήν καταγωγή του καί τήν
ἐθνικότητά του: «Ἐγὼ ἄνθρωπος μὲν εἶμι
Ἰουδαῖος Ταρσεύς, τῆς Κιλικίας οὐκ
ἀσήμου πόλεως πολίτης» (Πράξ. κ', 39,
κβ', 3). Μάλιστα, δέν ἔπαυσε νά ἀγαπᾶ
τούς συμπατριῶτες του ἀκόμη καί τότε
πού αὐτοὶ τόν πλήγωναν μέ τήν ἀχαρι-
στη συμπεριφορά τους καί τούς σκλη-
ροὺς διωγμούς ἐναντίον του.

Αὐτό τό ἐξαιρετο παράδειγμα φιλο-
πατρίας τοῦ ἀποστόλου Παύλου μᾶς δι-
δάσκει ὅτι ἡ χριστιανική πίστη δέν κα-
ταργεῖ τήν ἀγάπη στήν πατρίδα, ἀλλά
τῆς δίνει νόημα βαθύτερο καί οὐσια-
στικότερο. Βεβαίως, δέν εἶναι ὁ ἀπ.
Παῦλος τό μοναδικό παράδειγμα φιλο-
πατρίας. Τό ἀξεπέραστο πρότυπο καί
στό θέμα τῆς ἀγάπης πρὸς τήν Πατρίδα
εἶναι ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Ὅποιος
κατά τήν ἐπίγεια ζωή καί δράση του ἔδει-
ξε ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιά τή σωτηρία

Ἅγιος Μάμας - Μόρφου
(φωτ. Κωνσταντίνου Χαραλάμπους)

τῶν συμπατριωτῶν του. Καί τό πιό συγ-
κινητικό: ὅταν κάποτε ἀντίκρισε τήν
πόλη τῆς Ἱερουσαλήμ, ἔκλαψε μέ λυγ-
μούς γι' αὐτήν, διότι γνώριζε τό οἰκτρό
τέλος πού θά εἶχε ἐξαιτίας τῆς ἀπιστίας
τῆς.

Χαρακτηριστική εἶναι καί ἡ στάση τῶν
Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἐναντι τῆς Πα-
τρίδας. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστο-
μος λέγει ὅτι «οὐδέν πατρίδος γλυκύτε-
ρον» καί ἀποκαλεῖ παράδειγμα ἀρετῆς
τόν στρατιώτη πού ἀγωνίζεται γιά τήν
προστασία τῆς πατρίδας του. Καί ὁ
ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος λέγει ὅτι
κοινή μητέρα ὄλων μας εἶναι ἡ πατρίδα.
(PG 37, 77B). Ἐνῶ ὁ Γρηγόριος Νύσσης
χαρακτηρίζει ἀνόσια πράξη τήν προ-
δοσία τῆς Πατρίδας. (PG 46, 188A)

Πῶς μποροῦμε λοιπόν κι ἐμεῖς ὡς πι-
στοί χριστιανοί νά ἐκδηλώνουμε τήν
ἀγάπη μας πρὸς τήν πατρίδα;

Μία λέξη εἶναι αὐτή πού φανερώνει
τήν ἀγάπη στήν ὑψίστη μορφή της: ἡ θυ-
σία. Μᾶς τό εἶπε ὁ Κύριος: «Μεῖζονα
ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τήν
ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ»
(Ἰω. ιε', 13). Μεγαλύτερη ἀγάπη πρὸς
τούς φίλους του κανεῖς δέν ἔχει ἀπ'
αὐτήν, δηλαδή ἀπό τό νά προσφέρει καί

νά θυσιάσει τή ζωή του γιά χάρη τῶν φίλων του, καί στή συγκεκριμένη περίπτωση τῶν συμπατριωτῶν του. Ἐφόσον λοιπόν, ἀγαποῦμε τήν πατρίδα μας, ὀφείλουμε νά εἶμαστε ἔτοιμοι νά ἀναλάβουμε κόπους καί δαπάνες γιά χάρη τοῦ κοινοῦ καλοῦ, ἀκόμη καί νά θυσιάσουμε τήν ἴδια τή ζωή μας, ἂν χρειαστεῖ. Αὐτό ἔπραξαν καί οἱ χιλιάδες ἥρωες καί μάρτυρες τῆς πατρίδας μας, οἱ ὁποῖοι χωρίς κανένα ἴδιον συμφέρον θυσιάστηκαν καί σφαγιάσθηκαν ἀπό τούς κατακτητές γιά νά ἀπολαμβάνουμε ἐμεῖς οἱ συμπατριῶτες καί ἀπογονοί τους τό ἀγαθό τῆς ἐλευθερίας.

Ἐπιπλέον, ἡ ἀγάπη πρὸς τήν Πατρίδα ἐκδηλώνεται καί μέ τήν προσευχή μας γι' αὐτήν. Ὅπως ὁ ἀπ. Παῦλος ἀπηύθυνε δέηση πρὸς τόν Θεό «ὑπέρ τοῦ Ἰσραήλ», ἔτσι κι ἐμεῖς ἔχουμε χρέος νά προσευχόμαστε θερμά γιά τήν πατρίδα μας καί νά παρακαλοῦμε τόν Θεό νά χαρίζεῖ στό Ἔθνος μας εἰρήνη καί ἀσφάλεια. Ἄλλωστε, καί ἡ ἀγία μας Ἐκκλησία εὐχεται στή θεία Λειτουργία ὄχι μόνο «ὑπέρ τοῦ σύμπαντος κόσμου» ἀλλά καί εἰδικά «ὑπέρ τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν ἔθνους». Ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία καταφάσκει καί ἀποδέχεται τόν ὑγιή πατριωτισμό, γι' αὐτό καί εὐλογοῦσε τά ὄπλα καί συμμετεῖχε ἐμπράκτως στούς ἀγῶνες τοῦ ἔθνους γιά ὑπεράσπιση καί ἐλευθερία τῆς πατρίδας. Σέ πολλές ἀκολουθίες της ἡ Ἐκκλησία μας ἀναφέρεται στήν ἐπίγεια πατρίδα μας καί εὐχεται γιά τήν προστασία καί τή διαφύλαξή της ἀπό τούς ἐχθρούς. Ἐξάλλου, ἡ ἐπίγεια πατρίδα μας εἶναι καί ὁ τόπος ὅπου καλούμαστε στήν παροῦσα ζωή νά ἀγωνιστοῦμε γιά νά κερδίσου-

με τήν οὐράνια πατρίδα μας.

Ὁ Κύριος εἶναι ὁ πραγματικός φύλακας ἀτόμων καί λαῶν. Κανένας ἀγῶνας δέν εὐδοῶνεται, ἂν δέν βοηθήσει ὁ Θεός. Γιατί «ἐάν μὴ Κύριος φυλάξῃ πόλιν εἰς μάτην ἠγρῶνῃσεν ὁ φυλάσων». Καί γιά νά ἔχουμε τόν Θεό βοηθό πρέπει νά ἐλκύουμε τήν εὐνοια καί τό ἔλεός Του, ὄχι νά Τόν διώχνουμε μέ τήν ἀπιστία καί τήν ἀποστασία μας. Γι' αὐτό, τό κυριότερο εἶναι νά προσευχόμαστε νά χαρίζει στό ἔθνος μας μέτανοια.

Τέλος, τήν ἀγάπη μας πρὸς τήν Πατρίδα τήν φανερόνουμε καί μέ τήν ἐνάρετη καί ἀγία ζωή μας. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος συμβουλεύει σέ μία ἀπό τίς ἐπιστολές του: «Τήν πατρίδα τίμησον, καί τῇ ἀρετῇ βοήθησον» (ΕΠΕ 7, 52). Εἶναι τιμὴ καί ἐγγύηση γιά τήν πατρίδα νά ἀνατρέφει ἀνθρώπους μέ ἀρετή καί ἀγιότητα. Ὅσο ἔχουμε πιστούς χριστιανούς πού προσεύχονται, μετανοοῦν καί ἀγωνίζονται, τό ἔθνος μας δέν κινδυνεύει. Θά ζεῖ καί θά μεγαλουργεῖ μέ τή βοήθεια καί τή δύναμη τοῦ παντοδύναμου Θεοῦ.

* * *

Ἄς ἀναλογιστοῦμε κι ἐμεῖς τήν εὐθύνη μας καί ἄς ἀφήσουμε τό δάκρυ καί τόν στεναγμό μας νά γίνουν προσευχή θερμή πρὸς τόν πανάγαθο Θεό, νά κάνει καί πάλι τό θαῦμα Του καί νά χαρίσει στήν γιά πενήντα χρόνια κατεχόμενη Πατρίδα μας τήν πολυπόθητη ἐλευθερία καί τήν εἰρήνη. Αὐτός εἶναι ἡ μόνη μας ἐλπίδα!

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΕΟΡΤΗΣ ΟΣΙΟΥ ΕΠΙΚΤΗΤΟΥ

*«Θείαν κτησάμενος Ἐπίκτητος χάριν
πιστούς πρὸς οὐράνιον προτρέπει κτῆσιν»*

Πρωτ. Κωνσταντίνου Α. Κωνσταντίνου
Θεολόγου

(Ματθ. ια', 27-30)

Εἶπερ ὁ Κύριος τοῖς ἑαυτοῦ Μαθηταῖς· Πάρτα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός μου· καὶ οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ, οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ ὃ ἔὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι. 28 Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. 29 Ἄρατε τὸν ζυγὸν μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι προῶός εἰμι καὶ ταπεινός τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαισιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν· 30 Ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστός καὶ τὸ φορτίόν μου ἑλαφρόν ἐστιν.

* * *

Στὶς δώδεκα Ὀκτωβρίου κάθε χρόνο ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου γιορτάζει τὴ μνήμη τοῦ ὁσίου Ἐπικτήτου τοῦ θαυματουργοῦ. Ἡ μνήμη τοῦ Ἁγίου τιμᾶται ιδιαίτερα ἀπὸ τοὺς πιστοὺς πού ἔχουν τὴν καταγωγή τους ἀπὸ τὸ ὁμώνυμο χωριό Ἅγιος Ἐπίκτητος τῆς κατεχόμενης σήμερα ἐπαρχίας τῆς Κερύνειας. Στὴν ἐπίσημη ἔκδοση «Τῶν Κυπρίων Μηνιαίων» πού ἐξέδωσε ἡ Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή, ἔχει συμπεριληφθεῖ ἀκολουθία πού ἔγραψε πρὸς τιμὴν τοῦ Ὀσίου Ἐπι-

κτήτου, ὁ Ἅγιος Ὑμνογράφος τῆς Ἐκκλησίας μας Γεράσιμος ὁ Μικραγιαννανίτης. Στὴν ἀκολουθία αὐτὴ ὀρίζεται ὡς εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα, γιὰ τὴ Θεία Λειτουργία, ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο, συγκεκριμένα, κεφάλαιο ια' στίχοι 27-30. Ἡ περικοπὴ αὐτὴ εἶναι ιδιαίτερα γνωστὴ, ἀφοῦ διαβάζεται στὴ μνήμη πολλῶν ὁσίων ἀνδρῶν πού τιμᾶ ἡ Ἐκκλησία μας. Μέσα σὲ λίγους στίχους περιέχεται ἡ ἀποκαλυπτικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους

Ἐρώς Ναός Ἁγίου Ἐπικτήτου

πού ποθοῦν νά γνωρίσουν τόν Θεό. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστός ὁμολογεῖ: «Πάντα μοι παρεδόθη ὑπό τοῦ πατρός μου» ὅτι εἶναι, δηλαδή, οὐσιαστικά ἐνωμένος μέ τόν Θεό Πατέρα καί δέν ὑπάρχει καμιά διαφορά μεταξύ τους. Τά δύο αὐτά πρόσωπα εἶναι μέν ξεχωριστά, ἀλλά συνάμα καί ἐνωμένα. Ἀκούγονται σάν δύσκολοι θεολογικοί ὄροι, ἀλλά ἀπαραίτητοι γιά τή σωτηρία μας. Πιστεύουμε πώς ὁ Χριστός δέν εἶναι κατώτερος ἀπό τόν Θεό Πατέρα. Εἶναι ὁ σωτήρας μας, Θεός ἀληθινός. Ταυτόχρονα ἔχει τήν ιδιότητα καί μπορεῖ νά ἀποκαλύψει τόν Θεό πατέρα, σέ ὅποιον τό θέλει. «οὐδέ τόν πατέρα τίς ἐπιγινώσκει εἰ μή ὁ υἱός καί ὃ ἐάν βούληται ὁ υἱός ἀποκαλύψαι». Αὐτή ἡ ἀποκάλυψη τῶν ἀκίστων ἐνεργειῶν τῆς θεότητος ἔγινε ἀπό τόν Θεό κατά κύριο λόγο σέ «ὀσίους» ἀνθρώπους, ἄντρες καί γυναῖκες. Ὅλοι αὐτοί οἱ ἀνθρώποι ἔβαλαν σάν μοναδικό σκοπό τῆς ζωῆς τους νά γνωρίσουν τόν Θεό στόν μεγα-

λύτερο δυνατό βαθμό. Ὁ θεῖος αὐτός ἔρωτας πυρπόλησε τήν καρδιά τους καί δέν ἤθελαν τίποτε ἄλλο στή ζωή τους. Ἔκαναν πράξη τήν προτροπή πού λέει στή συνέχεια τοῦ κειμένου ὁ Κύριος: «Δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καί πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς». Κουρασμένοι καί τλαιπωρημένοι ἀπό τά βάσανα τῆς ζωῆς βρῆκαν τήν ἀνάπαυση κοντά στόν Χριστό. Ἀντάλλαξαν τίς βιοτικές μέριμνες μέ τήν εἰρήνη πού δίνει στήν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου ἡ παρουσία τοῦ Θεοῦ. Αὐτό εἶναι τό μεγάλο μυστικό τῶν ὀσίων πού δέν μπορεῖ νά καταλάβει ὁ κόσμος. Ἀρκοῦνται στά λίγα καί εἶναι πλήρεις. Ἀρνοῦνται τίς ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς καί εἶναι οὐσιαστικά ἐλεύθεροι καί χαρούμενοι. Ὁ κόσμος δέν μπορεῖ νά καταλάβει πώς εἶναι δυνατόν μέ ἀκτημοσύνη, ὑπακοή καί παρθενία νά μπορεῖ ὁ ἀνθρώπος νά ἔχει χαρά στή ζωή του. Αὐτό τόν ἀσκητικό τρόπο ζωῆς γνώρισε καί ἐφάρμοσε ὁ ὀσιος Ἐπίκτητος βρισκόμενος πρῶτα στόν τόπο καταγωγῆς του. Ἀγάπησε τόν μοναχικό βίο καί τήν ἄσκησι. Ἐντάχθηκε σέ μοναστική ἀδελφότητα ἀγωνιζόμενος κατά τῶν παθῶν, καί ἀσκούμενος στήν ἀρετή. Εἶναι ἐκφραστικό ἓνα ἰδιόμολο πού ψάλλεται στήν ἀκολουθία τοῦ ὁρθρου καί ἀναφέρεται στούς πνευματικούς ἀγῶνες τοῦ Ὀσίου

μέχρι νά καταστεί φίλος γνήσιος τοῦ Χριστοῦ. «Ὅσιν πάτερ, εκκαθάρας σεαυτόν, τῆς τῶν παθῶν ἀχλύος, δι' ἀρετῆς θεοειδοῦς, καί πολιτείας ἀμέμπτου, υἱός φωτός γέγονας, καί τοῦ Σωτῆρος φίλος γνήσιος».

Στό συναξάρι τοῦ Ἁγίου ἀναφέρεται πῶς: «Οὗτος ὁ ὄσιος καί θεοφόρος πατήρ ἡμῶν Ἐπίκτητος εἷς ἦν τῶν τριακοσίων Ὀρθοδόξων τῶν ἔξωθεν ἐλθόντων καί διασπαρέντων εἰς ἀπομεμονωμένους χώρους τῆς Κύπρου, ἵνα ἀσκηθῶσι...». Μᾶς ἐπισημαίνει δηλαδή, πῶς λόγω βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, ἢ συνέχιση τῆς μοναχικῆς, ἀσκητικῆς πολιτείας στόν τόπο καταγωγῆς τοῦ ὄσιου ἦταν ἀδύνατη. Ἔτσι, μαζί μέ ἄλλους τριακόσιους μοναχοὺς ἦρθαν στήν Κύπρο, ὅπου βρῆκαν τόν κατάλληλο τόπο γιά νά συνεχίσουν ἀπερίσπαστοι τά πνευματικά τους ἀγωνίσματα. Οἱ ἀπλοί καί ταπεινοί Κύπριοι πολύ γρήγορα ἀναγνώρισαν τήν ἀγιότητά τους καί ἔτρεχαν κοντά τους γιά νά ὠφεληθοῦν. Σάν ἐργατικές μέλισσες μάζευαν τό νέκταρ ἀπό τά πνευματικά αὐτά ἄνθη πού μεταφυτεύθηκαν στό νησί, γιά νά τό κοσμήσουν καί ἀγιάσουν. Μάθαιναν ἀπό τούς ἀσκητές ὅσα ἐκεῖνοι ἐμπειρικά βίωναν. Μαθήτευσαν κοντά τους καί ἀπέκτησαν γνώση τοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνα καί τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς. Κατάλαβαν πῶς

Τό χωριό Ἅγιος Ἐπίκτητος.

ἐκεῖνος πού μπορεῖ νά γίνει πραγματικός βοηθός στίς δυσκολίες εἶναι ὁ Θεός. Ταπεινωμένος ὁ ἄνθρωπος, βρίσκει συνοδοιπόρο στή ζωή του τόν Θεό. Σηκώνοντας μέ ὑπομονή τά βάρη τῆς ζωῆς ἀκολουθεῖ τήν πορεία τοῦ Χριστοῦ καί ἐλπίζει στήν Ἀνάσταση. «Ἄρατε τόν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς καί μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶός εἰμι καί ταπεινός τῇ καρδίᾳ καί εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν».

Ὁ τρόπος αὐτός τῆς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Εὐαγγελίου, πού γνώρισαν οἱ ἄνθρωποι ἀπό τόν ὄσιο Ἐπίκτητο, τούς γέμιζε τήν ψυχή καί ἤθελαν νά βρίσκονται συνεχῶς κοντά του. Ἐφτιαξαν τό δικό τους χωριό κοντά στή σπηλιά πού εἶχε σάν ἀσκητήριο ὁ διδάσκαλός τους, καί μποροῦσαν ἔτσι νά ὠφελοῦνται παραδειγματιζόμενοι ἀπό τή ζωή του. Ἀργότερα ὅταν σέ βαθύ γῆρας κομήθηκε, τόν ἔθαψαν μέσα στό ἀσκητήριό του καί πάνω ἀπό αὐτό ἔκτισαν τήν ἐκκλησία τους. Σχηματίστηκε ἔτσι

ἡ κοινότητα «Ἅγιος Ἐπίκτητος» πού μέχρι σήμερα φέρει ἐπάξια τό ὄνομα τοῦ ὀσίου.

Συμπληρώνονται φέτος πενήντα χρόνια ἀπό τή μέρα πού ἡ Τουρκία μέ τή βάρβαρη εἰσβολή κατέλαβε τή βόρεια Κύπρο. Τό χωριό ἀπό τότε παραμένει σκλαβωμένο. Οἱ Χριστιανοί κάτοικοί του μέ βίαιο τρόπο ἀναγκάστηκαν νά τό ἐγκαταλείψουν. Φορτώθηκαν ἕναν ἄγνωστο γι' αὐτούς ζυγό, αὐτόν τῆς «προσφυγιάς». Περιφέρθηκαν ξένοι, ἄστεγοι στήν ἴδια τους τήν πατρίδα. Ὡς ἄλλοι ἐβραῖοι ὁμως, στή Βαβυλωνία αἰχμαλωσία, ἐπιλαμβάνουν μέ πόνο τό ψαλμικό «*ἄν ἐπιλάθωμαί σου, Ἱερουσαλήμ, ἐπιλησθείη ἡ δεξιὰ μου· κολληθείη ἡ γλῶσσά μου τῷ λαρῦγγί μου, ἐάν μή σοῦ μνησθῶ*» (Ψαλμ. 136). Σέ κάθε προσφυγικό οἰκισμό πού ἐγκαταστάθηκαν, ζωγράρισαν τήν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Ἐπικτήτου, γιά νά μποροῦν νά λειτουργοῦν καί νά γιορτάζουν τήν μνήμη του. Ἦξεραν πολύ καλά πώς μόνο λειτουργικά - ἐκκλησιαστικά θά μπορούσε νά εφαρμοστεῖ αὐτό πού ὁ ὀσιος διδάσκαλος ἔμαθε στούς προγόνους τους: «*ὁ γάρ ζυγός μου χρηστός καί τό φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστιν.*» Μέχρι σήμερα προσπαθοῦν μέ κάθε τρόπο νά συνεχίσουν τήν τιμή πρὸς τόν ἀγαπημένο τους Ἅγιο. Ἀνέγειραν ἐκκλησία στίς ἐλεύθερες περιοχές, στό χωριό Μονή τῆς

ἐπαρχίας Λεμεσοῦ, πιστό ἀντίγραφο ἐκείνης στό κατεχόμενο χωριό. Ἐκτός ἀπό τή μέρα τῆς πανηγυρῆς, κάθε πρώτη Κυριακή τοῦ μήνα μαζεύονται ἐκεῖ ἀπό τίς διάφορες περιοχές, ὅπου βρισκονται, τελοῦν τή Θεία Λειτουργία γιά νά λατρεύσουν τόν Θεό καί νά βρεθοῦν μεταξύ τους. Σάν ἀδέλφια θέλουν νά ἰδωθοῦν, νά ποῦν τόν πόνο τους, νά στηρίξει ὁ ἕνας τόν ἄλλο. Ἀκόμη, μετά τό ἀνοιγμα τῶν ὁδοφραγμάτων ἀπό τά κατοχικά στρατεύματα, μέ κάθε εὐκαιρία ἐπιστρέφουν στήν πατρώα γῆ προσκυνητές στή χάρη του. Περιδιαβαίνουν στά γραφικά δρομάκια τοῦ χωριοῦ. Βλέπουν ὅ,τι ἀπέμεινε ἀπό τήν περιουσία καί τά σπίτια τους. Καταλήγουν πονεμένοι γύρω ἀπό τήν ἐκκλησία τους, πού ἔχει μετατραπεί σέ μουσουλμανικό τέμενος. Περιτριγουρίζουν τόν ναό καί ἀφήνουν τόν ἀναστεναγμό τους ν' ἀνέβει ὡς ἰκεσία στόν θρόνο τοῦ Θεοῦ. Τόν παρακαλοῦν, μέ τίς πρεσβεῖες τοῦ Ἁγίου Ἐπικτήτου καί «*πάντων τῶν ἐν τῇ νήσῳ ἡμῶν διαλαμπάντων Ἁγίων*» νά γίνει ἴλεως. Νά συντημήσει τόν κανόνα τῶν ἁμαρτιῶν μας. Νά συγχωρέσει τά σφάλματα τοῦ παρελθόντος, τά μίση καί τή διχόνοια. Νά μᾶς ἀξιώσει ἐλεύθεροι νά ἐπιστρέψουμε καί νά δοξάσουμε τόν πανάγαθο Θεό καί τόν θαυματουργό Ἅγιο Ἐπίκτητο. Ἀμήν.

«*Άφιέρωμα*»

50 χρόνια μνήμης, αγώνα και προσδοκίας

Ἀποστολική Παράδοση στήν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου, ἐξ ἀφορμῆς τῆς 50ῆς ἐπετείου ἀπό τήν τουρκική εισβολή

Ἐπισκόπου Καρπασίας
κ. Χριστοφόρου

Ἡ ἐπετειακή αὐτή ἔκδοση ἐξ ἀφορμῆς τῆς συμπλήρωσης πενήντα χρόνων ἀπό τήν τουρκική εισβολή τοῦ 1974 στήν πονεμένη καί ἐθνικά καί πνευματικά αἰμάσσουσα πατρίδα μας, μᾶς δίνει τήν εὐκαιρία νά διεισδύσουμε καί νά δοῦμε τί κρύβεται μέσα στό μυστήριο, τό ὁποῖο ἀποκαλοῦμε Ἀποστολική Παράδοση καί ποιά ἡ σχέση της μέ τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Κύπρου. Αὐτό, ὡς σημεῖο πνευματικῆς καί ἐθνικῆς ἀντίστασης, θά μᾶς βοηθήσει νά ὀριοθετήσουμε τις προτεραιότητές μας, ἔναντι τῆς εὐθύνης μας στην πατρίδα μας.

Εἶπα ὅτι μᾶς δίνεται ἡ εὐκαιρία μέσα ἀπό τήν ἐπετειακή αὐτή ἔκδοση νά μελετήσουμε τό θέμα αὐτό, διότι κινδυνεύουμε τά ἱστορικά καί ἐκκλησιαστικά γεγονότα νά τά προσεγγίζουμε μόνο ἐπιστημονικά ἢ καί συναισθηματικά καί νά ἀγνοοῦμε τό βαθύτερο θεολογικό καί πνευματικό τους νόημα καί σημασία. Ἔτσι ἀπογυμνώνουμε τή ζωή μας ἀπό τήν παράδοσή μας. Δηλαδή

τόν τρόπο ζωῆς πού παραλάβαμε ἀπό τούς πατέρες μας. Τήν Παράδοση αὐτή καλοῦμαστε νά τήν διαφυλάξουμε βιώνοντάς την καί νά τήν παραδώσουμε αὐθεντική στίς ἐπόμενες γενιές, γιά νά συνεχίσουν νά πορεύονται πάνω στίς ἴδιες πνευματικές ἀξίες, πού δίνουν τό πραγματικό νόημα καί σκοπό τῆς ζωῆς.

Οἱ ἅγιοί μας, οἱ ναοί καί τά μοναστήρια μας δέν ἀποτελοῦν ἀπλῶς ἕνα ἐθνικό σημεῖο ἀναφορᾶς, ἢ συναισθηματικῆς κάλυψης τοῦ ἀνθρώπου, ἢ ἀκόμα καί τουριστικοῦ προορισμοῦ, ἔστω καί θρησκευτικοῦ, (αὐτό τό κάνουν κατά χιλιάδες καί οἱ Τούρκοι), ἀλλά ἀποτελεῖ μαρτύριο καί μαρτυρία τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, ὅπως αὐτή μᾶς τήν παρέδωσαν οἱ Ἀπόστολοι καί οἱ Ἅγιοί μας. Γιά παράδειγμα, ὁ Ἀπόστολος Ἄνδρέας, ὁ ὁποῖος συνδέεται μέ τήν κατεχόμενη Καρπασία καί ἐν γένει ὅλη τήν πατρίδα μας, πού βρῆκε τόν Μεσσία καί διῆλθε τήν οἰκουμένη γιά νά μεταφέρει στήν ἀνθρωπότητα αὐτό τό μήνυμα, ὡς βεβαία δια-

χρονική ἐλπίδα. Σχολιάζοντας ὁ ἱερός Χρυσόστομος τὴν ἀποκάλυψη πού ἔγινε ἀπὸ τὸν Χριστὸ στὸν Ἀπόστολο Ἀνδρέα καὶ τὴ διακήρυξη ἐκ μέρους τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέα αὐτῆς τῆς ἀποκάλυψης, μὲ τὴ γνωστὴ σέ ὅλους μας ἀναφώνηση: «εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν»,¹ παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς: «τοῦτο τὸ ρῆμα ψυχῆς ἐστὶν ὠδινούσης τὴν παρουσίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ προσδοκώσης τὴν ἄφιξιν ἄνωθεν καὶ περιχαροῦς γεγεννημένης μετὰ τὸ φανῆναι τὸ προσδοκώμενον καὶ ἐπειγομένης ἐτέροις μεταδοῦναι τῶν εὐαγγελίων· τοῦτο εἰλικρινοῦς διαθέσεως, ἐν τοῖς πνευματικοῖς σπουδάζειν χεῖρα ὀρέγειν ἀλλήλοις».²

Συνεπῶς, ἡ παράδοσή μας ἔχει συγκεκριμένο περιεχόμενο καὶ ἀποσκοπεῖ στὸν πνευματικὸ προσανατολισμὸ τοῦ ἀνθρώπου, τὴν πνευματικὴ του ὀλοκλήρωση. Αὐτὴ τοῦ δίνει ἐσωτερικὴ ποιότητα καὶ καλλιέργεια, αὐτὸ πού ἐκκλησιαστικὰ ἀποκαλοῦμε ἀγιότητα. Τὸν ἀναδεικνύει μέσα στὴν παρούσα ζωὴ καὶ τοῦ μεταλαμπαδεύει τὴ βεβαία ἐλπίδα τῆς αἰωνιότητος.

Ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τὴ φύση τῆς εἶναι Ἀποστολική. Θεμελιώνεται πάνω στὴ μαρτυρία, ἐμπειρία, δι-

δασκαλία, φρόνημα καὶ ζωὴ τῶν Ἀποστόλων. Αὐτοὶ ἦταν οἱ «αὐτόπται μάρτυρες τῆς τοῦ Λόγου σαρκώσεως». Ὅταν μιλοῦσαν περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς δέν τὸ ἔκαναν στοχαστικά, οὔτε ὡς λογοπλόκοι σοφοί. Αὐτοὶ εἶδαν, ἄκουσαν, ἐψηλάφησαν, ἐδέχθησαν μέσα τους τὴν κοινωνία τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ. Γνώρισαν ἐμπειρικά τὴν πνευματικὴ ἀσθένεια καὶ ὑγεία τοῦ ἀνθρώπου, καὶ μᾶς τὰ παρέδωσαν (Αποστολικὴ Παράδοση), γιὰ νὰ φθάσουμε καὶ ἐμεῖς στὴν ἴδια πνευματικὴ ἐμπειρία μὲ αὐτοὺς καὶ νὰ ὀλοκληρωθοῦμε πνευματικὰ (ἀγιότητα).

Ἀποστολικὴ Παράδοση

Ἡ κλήση τῶν Ἀποστόλων ἀπὸ τὸν Χριστὸ, ἡ ἐντολὴ τὴν ὁποία ἔλαβαν νὰ συγχωροῦν τίς ἁμαρτίες τοῦ κόσμου, ἡ ἀποστολή τους στὰ ἔθνη γιὰ νὰ κηρύξουν τὸ Εὐαγγέλιο, ἡ ἐμφάνιση τοῦ Χριστοῦ σ' αὐτοὺς μετὰ τὴν Ἀνάστασή Του, ἡ ἔλευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, δηλώνουν ὅτι αὐτοὶ εἶναι οἱ πρῶτοι Ἐπίσκοποι, οἱ πρῶτοι Ποιμένες τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Αὐτοὶ ἔχουν τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀξιώματός τους στὸν Χριστὸ καὶ οἱ μετέπειτα Ἐπί-

¹ Ἰωάν. α', 42.

² Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Ὀμιλία εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην, παρὰ Π.Ν Τρεμπέλα, Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, ἔκδοση Ἀδελφότης Θεολόγων «Ο ΣΩΤΗΡ». 2005, σελ. 77.

*Μονή Ἀποστόλου Ἀνδρέα - Καρπάσια
(φωτ. Tomaz Moscicki)*

σκοποι καὶ Ποιμένες ἔχουν τὴν ἀρχή τους στοὺς Ἀποστόλους. Εἶναι αὐτό τό ὁποῖο χαρακτηρίζουμε ὡς Ἀποστολική Διαδοχή. Νά σημειώσουμε ὅτι ἡ Ἀποστολική Διαδοχή δέν ἀναφέρεται ἀπλῶς στή χειροτονία, ἀλλά καὶ στή διδασκαλία, στή ζωή καὶ στό φρόνημα τῶν Ἀποστόλων. Τά χαρακτηριστικά αὐτά γνωρίσματα φανερώνουν ὅτι οἱ Ἀπόστολοι εἶναι «αὐτόπται καὶ μάρτυρες τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου σαρκώσεως», «λειτούργοί τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων».

Ἡ μαρτυρία τῶν Ἀποστόλων δέν ἦταν μόνον μαρτυρία μιᾶς σωματικῆς ὁράσεως τοῦ Χριστοῦ, οὔτε μία ιδεολογική προσέγγιση τῆς διδασκαλίας Του. Ἦταν μαρτυρία ἐσωτερικῆς-ὑπαρξιακῆς βιώσεως τῆς χάριτος Του. Μὲ τὴν ἐπέλευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς ἀπέκτησαν ἐσωτερική βεβαιότητα τοῦ σωτηριολογικοῦ χαρακτήρα. Τοῦ Μυστηρίου ὅτι «ὁ

Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί», καὶ τῆς δύναμης τοῦ ἀποκαλυπτικοῦ καὶ μεταμορφωτικοῦ Του λόγου. Αὐτὴ τὴ μαρτυρία ἔδωσαν, ὡς βίωμα καὶ τρόπο ζωῆς σ' ὅλοκληρο τὸν κόσμο. Εἶναι αὐτό τό ὁποῖο τοὺς εἶπεν ὁ Κύριος λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν ἔνδοξη Ἀνάληψή Του: «Λήψετε δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἐν Ἱερουσαλήμ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμάρεια καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς».³

Ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τὴ φύση τῆς εἶναι Ἀποστολική, διότι μεταδίδει, ὡς τρόπο ζωῆς καὶ ὄχι ὡς ιδεολογία, τὴν ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ, τό ὁποῖο Εὐαγγέλιο συνοψίζεται στὰ ἐξῆς: Ὁ ἄνθρωπος χωρὶς τὴ βίωση τῆς δόξας (χάριτος τοῦ Θεοῦ) εἶναι ἐλλειμματικός, στερεῖται κάτι στὴν ὑπαρξή του καὶ δέν εἶναι ὀλοκληρωμένος. Αὐτό ὀφείλεται στὴ διακοπή τῆς κοινωνίας του μὲ τὸν Θεό, πού εἶναι ὁ δημιουργός του. Ὅποτε, γιὰ νά ὀλοκληρωθεῖ ὁ ἄνθρωπος καὶ νά μὴν εἶναι ἐλλειμματικός, ὁ Θεὸς γίνεται ἄνθρωπος. Ἀποκαλύπτει, διὰ τῆς θεωμένης σαρκός Του, μέσα μας τὴν δόξα Του καὶ δι' αὐτῆς πληρωνόμαστε, ὀλοκληρωνόμαστε. Μᾶς θεραπεύει τὴν ἁμαρτία, πού καταστρέφει τὴν ψυχὴ μας. Ὅλο αὐτό τό ἐλπιδοφόρο γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα μήνυμα ἀποτυπώνεται μὲ τὸν πιό παρα-

³ Πράξ. α', 8.

στατικό τρόπο από τους Αποστόλους μέσα στην Αγία Γραφή: «*Πάντες (οἱ ἄνθρωποι) ἤμαρτον καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ...*».⁴ Γι' αυτό, «*ὁ Λόγος (τοῦ Θεοῦ) σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ...*».⁵ Ὅποτε, «*Ἐν αὐτῷ (τῷ Χριστῷ) κατοικεῖ πᾶν τὸ πλῆρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς καὶ ἐστὲ ἐν αὐτῷ πεπληρωμένοι*».⁶

Τὸ περιεχόμενο τῆς Αποστολικῆς Παράδοσης

Γίνεται, λοιπόν, φανερό ὅτι ἡ διδασκαλία καὶ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοὺς πρώτους Χριστιανικούς χρόνους ἐστηριζέτο στὸν προφορικό λόγο τῶν Αποστόλων. Κατὰ καιρούς, ἀνάλογα μὲ τίς ἀνάγκες πού προέκυπταν, διατυπωνόταν καὶ ὡς γραπτός. Καὶ ὅπως μαρτυρεῖ πάλιν ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ἡ γραπτὴ διατύπωση ὄλων τῶν γεγονότων καὶ λόγων τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Αποστόλων ἦταν ἀδύνατη καὶ ἀνέφικτη. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ Εὐαγγέλιό του τὸ τελειώνει μὲ τὴν ἐξῆς χαρακτηριστικὴ φράση: «*Ἔστι δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ ὅσα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἅτινα ἐὰν γράφηται καθ' ἕν, οὐδὲ αὐτὸν οἴμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα*

βιβλία».⁷

Μέ ἄλλα λόγια, γιὰ νὰ κατανοήσῃ κάποιος τόσο τὸν γραπτό, ὅσο καὶ τὸν προφορικό λόγο, δηλαδή τὴν Ἱερὰ Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, πρέπει νὰ ἔχει «*βίον καθαρὸν*» καὶ νὰ εἶναι ἐνωμένος μὲ τὴν ἄκτιστη ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διαφορετικά, οὔτε ἀπὸ τὸν ἕνα λόγο, οὔτε ἀπὸ τὸν ἄλλο ὠφελεῖται. Δέν εἶναι ἡ Αγία Γραφή καὶ ἡ Ἱερὰ Παράδοση πού δημιουργοῦν τὴν πίστη. Ἀλλὰ ἡ ζωντανὴ πίστη τῶν Αποστόλων, τῶν Ἁγίων, δηλαδή τῶν θεουμένων μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, πού δημιουργοῦν καὶ τὴν Αγία Γραφή καὶ τὴν Ἱερὰ Παράδοση. Γιὰ ὅσους, λοιπόν, ἔχουν τὴν πίστη, τὴ ζωὴ καὶ τὸ φρόνημα τῶν Αποστόλων καὶ τῶν Ἁγίων, αὐτὰ βεβαιώνονται καὶ πιστοποιοῦνται, ὅτι δηλαδή εἶναι σύμφωνα, μὲ τὴν Αγία Γραφή καὶ τὴν Ἱερὰ Παράδοση.

Συνεπῶς, Ἱερὰ Παράδοση εἶναι ἡ ζωὴ, ἡ συνείδηση καὶ τὸ φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα βεβαιώνονται μὲ τὴ Χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ Ὅποιο μεταδίδει «*τοῖς εἰλικρινῶς πιστεύουσι τὴν ἰκανότητα τοῦ διαγινώσκειν, κατανοεῖν καὶ προσοικειοῦσθαι τὰς ἀληθείας*

⁴ Ρωμ. γ', 23.

⁵ Ἰωάν. α', 14.

⁶ Κολ. β', 9.

⁷ Ἰωάν. κα', 25.

Ναός Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ Αἰγιαλοῦσα
(φωτ. Πέτρου Φιάκκα)

τῆς θείας Ἀποκαλύψεως κηρυττο-
μένας καί αὐτοῦ ὑπερφυῶς ἐγγρά-
φοντος ταύτας εἰς τὰς καρδίας
αὐτῶν».⁸

Ὁ ἀείμνηστος Καθηγητής τῆς
Δογματικῆς π. Ἰωάννης Ρωμανίδης
λέγει ὅτι, «ὅταν ἐρωτῶμεν διά τόν
ἀκριβέστερον καθορισμόν τῆς Ἱερᾶς
Παραδόσεως τί καί πῶς δέχεται,
φυλάττει καί μεταδίδει ὁ δέκτης,
φύλαξ καί μεταδότης προφήτης,
ἀπόστολος, καί ἅγιος φίλος τοῦ Χρι-
στοῦ, δυνάμεθα νά ἀπαντήσωμεν ὅτι
διά τῆς θεώσεως ἢ θεοπτίας ἢ ἐνώ-
σεως μετά τοῦ Χριστοῦ, δέχεται, φυ-
λάττει καί μεταδίδει τό μυστήριον τοῦ
Σταυροῦ καί τῆς ἀναστάσεως καί ἐν
αὐτῷ τόν Πατέρα διά τοῦ Ἐνσαρ-
κωθέντος Λόγου ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ.
Ὁ Χριστός διά τῶν φίλων Αὐτοῦ καί
διά τῶν Ἀποστόλων ἐνεργεῖ τό μυ-

στήριον τοῦ Σταυροῦ καί τῆς ἀνα-
στάσεως ἐν τοῖς μυστηρίοις τῆς
Ἐκκλησίας, ἵνα οἱ ἔχοντες τόν
ἀραβῶνα τοῦ Πνεύματος φθάσουν
εἰς τήν μόνιμον μέθεξιν τῆς πρώτης
ἀναστάσεως τῶν πέραν τοῦ τάφου,
φίλων Αὐτοῦ».⁹

Βασική προϋπόθεση τῆς μετοχῆς
στή ζωῆ τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ ἔμπρα-
κτη ἀγάπη, δηλαδή ἡ τήρηση τῶν
ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ. «Ὅποιος λέγει
ὅτι ἀγαπᾷ τόν Χριστό καί ζεῖ δια-
φορετικά ἀπό ὅσα ἐδίδαξε καί ἀπο-
κάλυψε ὁ Χριστός, αὐτός ἀνήκει
στόν κόσμο καί «οὐ θεωρεῖ τόν Χρι-
στόν», οὔτε μπορεῖ νά κατανοήσῃ τή
δογματική ἀλήθεια τῆς πίστεώς μας.
Δηλαδή, δέν ἔχει οὔτε μετέχει τῆς
Ἱερᾶς Παραδόσεως. Μέ ἄλλα λόγια,
δέν ἔχει τή ζωῆ τῶν θεουμένων-
ἀγίων-φίλων τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ἴδιος
ὁ Θεάνθρωπος ἔθεσεν ὡς βασικο-
τάτη προϋπόθεση στούς Μαθητές
Του, γιά νά καταστοῦν γνήσιοι φί-
λοι Του, τήν τήρηση ὅσων Ἐκεῖνος
τούς δίδαξε: «Ὑμεῖς φίλοι μου ἐστε,
ἐάν ποιῆτε ὅσα ἐγώ ἐντέλλομαι
ὑμῖν»¹⁰. Συνεπῶς, ἡ φιλία-θέωση
ἐπιτυγχάνεται διά τῆς Χάριτος τοῦ
Θεοῦ καί μέ τή συνέργεια τοῦ
ἀνθρώπου. Αὐτή συνίσταται στήν
τήρηση τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ.
Δηλαδή στόν ἀγώνα, νά καθαρίσει

⁸ Π.Ν. Τρεμπέλα, ὁ.π., σελ. 129.

⁹ π. Ἰωάννου Ρωμανίδη, *Δογματική καί Συμβολική Θεολογία τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, Τόμος Α', Ἐκδόσεις Πουρνάρα, Θεσσαλονίκη, σελ. 136.

¹⁰ Ἰωάν. ιε', 14-15.

τόν ἑαυτό του ἀπό τά πάθη καί τήν ἁμαρτία καί νά ἐνωθεῖ μυστηριακά μέ τόν Χριστό. Ἐπομένως, στό κέντρο τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως, τῆς Ἱερᾶς Παρακαταθήκης τοῦ Χριστοῦ, τίθενται οἱ Ἀπόστολοι, οἱ θεοσύμμενοι, οἱ φίλοι τοῦ Χριστοῦ· ὅσοι μετέχουν στό μυστήριο τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀναστάσεως: «*Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, ἀράτω τόν σταυρόν αὐτοῦ, καί ἀκολουθεῖτω μοι*»¹¹.

Ὅσοι, λοιπόν, ἀκολουθοῦν καί βιώνουν τήν ἴδια διδασκαλία καί ζωή μέ τούς ἁγίους φίλους τοῦ Χριστοῦ ἔχουν τήν Ὁρθόδοξη Παράδοση. Ἄρα Παράδοση εἶναι ἡ διδασκαλία καί ἡ ζωή τῶν ἁγίων. Αὐτό σημαίνει ὅτι ὅσοι ἀπορρίπτουν τούς Ἀποστόλους καί τούς ἁγίους φίλους τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή ἀρνοῦνται στήν πράξη τήν πίστη, τό φρόνημα, τόν τρόπο ζωῆς, ὅτι εἶναι δυνατόν κανεῖς νά μετέχει στίς ἄκτιστες ἐνεργεῖες τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ καί νά θεωθεῖ - νά γίνει φίλος τοῦ Χριστοῦ - εἶναι ἀποκομιμένοι ἀπό τήν Ἱερά Παράδοση καί τήν Ἀποστολική Διαδοχή. Συνεπῶς, ἐκτός ἀλήθειας καί σωτηρίας. Καί τοῦτο διότι ἡ μετοχή τῶν ἁγίων στή ζωή τῆς Ἁγίας Τριάδος (θέωση) εἶναι ἡ μόνη ἀπλανής καί ἀλάθητος γέφυρα τῶν πιστῶν πρὸς τόν Χριστό καί τή συμμετοχή στή Βασιλεία καί δόξα Αὐτοῦ καί

στήν ἀσφαλή ὁδό τῆς ὀλοκλήρωσής μας ὡς ἀνθρώπων.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου δέν εἶναι Ἀποστολική μόνο λόγω τῆς παρουσίας τῶν Ἀποστόλων, ἀπό τούς πρώτους χριστιανικούς χρόνους, στό Νησί. Οὔτε γιατί τιμᾶ καί εὐλαβεῖται ὅλως ἰδιαιτέρως τούς Ἀποστόλους, πού συνδέονται μέ τόν τόπο μας, (Ἀπόστολοι Παῦλος, Βαρνάβας, Ἀνδρέας κλπ). Εἶναι Ἀποστολική γιατί ἐδῶ καί περισσότερο ἀπό 2000 χρόνια, διέσωσε καί καλεῖται νά διαφυλάξει τήν Ἀποστολική Παράδοση, ὡς τρόπο ζωῆς, πού ὀδηγεῖ τόν ἄνθρωπο στήν πνευματική ὀλοκλήρωση, δίνοντάς του πνευματική ποιότητα καί καλλιέργεια (ἀγιότητα), καθώς καί τήν προοπτική τῆς αἰωνιότητος.

Αὐτό πού μᾶς συνδέει τόσο στενά μέ τούς κατεχόμενους τόπους μας δέν εἶναι μόνο τά κτήματα, σπίτια, ναοί καί μονές μας. Κυρίως μᾶς συνδέει ἡ ἐν Χριστῷ ἐμπειρία, πού μετέφεραν καί ἄφησαν σέ μᾶς ὡς αἰώνια κληρονομιά οἱ Ἀπόστολοι καί οἱ Ἅγιοι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας. Διαφυλάττοντάς την ἀποκοῦμε δύο βασικά δικαιώματα, ἀνεξαρτήτως τῶν πολιτικῶν ἢ ἄλλων συνθηκῶν πού ἐπικρατοῦν γύρω μας. Δικαιούμαστε τήν πνευματική καί ἐθνική ἐλευθερία.

¹¹ Μαρκ. ἡ', 34.

Ἡ πολιτιστική κληρονομία στὴν κατεχόμενη Κύπρου 50 χρόνια μετὰ τὴν τουρκικὴ εἰσβολή

Ἐπισκόπου Νεαπόλεως
κ. Πορφυρίου

Σέ λίγους μῆνες συμπληρώνονται πενήντα χρόνια ἀπὸ τὴν τούρκικη εἰσβολή στὴν Κύπρου πού εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν κατοχή τοῦ 37% τῆς πατρίδας μας. Οἱ πληγές τῆς κατοχῆς ἀκόμα αἰμορραγοῦν καί τίποτα δέν φαίνεται ἀνθρωπίνως ἱκανό, νά θέσει τέρμα στὴν ἀλαζονική καί ἀδιάλλακτη στάση τῆς τουρκικῆς κυβέρνησης καί τῆς ὑποτελοῦς σ' αὐτὴν τουρκοκυπριακῆς διοικούσας στά κατεχόμενα ἡγεσίας.

Ἀμέσως μετὰ τὴν εἰσβολή ξεκίνησε ἡ συστηματικὴ λεηλασία καί βεβήλωση τῶν χώρων λατρείας, τῶν κοιμητηρίων, ἀρχαιολογικῶν χώρων, μουσείων καί ἰδιωτικῶν συλλογῶν. Στὴν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου ἐντὸς τῶν κατεχόμενων περιοχῶν ἀνήκουν 575 τουλάχιστον μνημεῖα. Μεταξὺ αὐτῶν 19 μονές, μέ πῖο γνωστές τῆ Μονή τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα, ἰδρυτῆ τῆς Ἐκκλησίας μας, καθὼς καί τῆ Μονή τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέα σὸ ἄκρο τῆς χερσονήσου τῆς Καρπασίας. Μεγάλο ἀριθμὸ μνημείων καί ἱερῶν χώ-

ρων διαθέτουν ἐπίσης οἱ θρησκευτικὲς κοινότητες τῶν Μαρωνιτῶν, Ἀρμενίων καί Λατίνων τῆς Κύπρου. Ἐπίσης ἡ Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία καί οἱ Ἑβραῖοι.

Κατὰ προσέγγιση σὸ κατεχόμενο τμῆμα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ὑπάρχουν 255 μνημεῖα, στή Μητρόπολη Κερύνειας 156, στή Μητρόπολη Μόρφου 44, στή Μητρόπολη Κωνσταντίας καί Ἀμμοχώστου 95, στή Μητρόπολη Κύκκου καί Τηλλυρίας 3, στή Μητρόπολη Τριμυθοῦντος 13. Πέραν τούτων στίς κατεχόμενες περιοχές διατηροῦν μέτοχια τό Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων καί ἡ Μονὴ Ἁγίας Αἰκατερίνης σὸ Σινά.

Ἀπὸ τὰ ὀρθόδοξα μνημεῖα, 72 βρίσκονται ἐντὸς στρατοπέδων τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, σέ στρατιωτικὲς ζώνες, ἢ ἐντὸς τῆς νεκρῆς ζώνης. Σχεδόν ὅλα εἶναι ἀπροσπέλαστα γι' αὐτό καί εἶναι ἀδύνατη ἡ περιγραφή τῆς κατάστασης στὴν ὁποία εὐρίσκονται σήμερα. Κάποια ἀπὸ αὐτὰ χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀποθηκὲς στρατιωτικοῦ ὑλικοῦ.

Σημαντικά θρησκευτικά μνημεία έχουν καταστραφεί από τούς Τούρκους μέ μπουλντόζες, όπως ό κεντρικός ναός τής Παναγίας τής Αύγασίδας (12ος αιώνας) στήν όμώνυμη Μονή, στή Μηλιά Άμμοχώστου, ό ναός τής Άγίας Αικατερίνης στό Γεράνι, ό Προφήτης Ήλίας στό χωριό Βουνό, δύο ναοί τών Άγίων Άββακούμι καί Άνδρέα στό Ριζοκάρπασο, ό Άγιος Σπυρίδωνας στό Μαραθόβουνο, δύο ναοί τών Άγίων Θωμά καί Δημητρίου στό Τρίκωμο, τού Άγίου Γεωργίου στό Πραστειό Μεσαορίας, ό Άγιος Γεώργιος στά Φτέρυχα, δύο ναοί τών Άγίων Μάμα καί Προφήτη Ήλία στή Λύση, τής Παναγίας στήν Κυθρέα, τού Άρχαγγέλου Μιχαήλ στό Λεονάρισσο, ό Άγιος Δημήτριος στήν Άγία Τριάδα (Γιαλούσας), ό Άγιος Ίωάννης ό Θεολόγος στό Φλαμούδι, ό Άγιος Μάμας στό Τρίκωμο κ.α.

Τό κατοχικό καθεστώς επέβαλε ή επέφερε τή συστηματική αλλαγή χρήσης τών μνημείων: όγδόντα περίπου ναοί μετατράπηκαν σέ τζαμιά, ένω άλλα σέ πολιτιστικά κέντρα (Άγιος Λουκάς Λαπήθου, Τίμιος Σταυρός Κυθρέας), άποθήκες, άχυρῶνες, άποθήκες στρατιωτικῶν υλικῶν. Έπτά μονές ή ναοί έχουν μετατραπεί γιά λόγους προπαγάνδας σέ μουσεΐα, καθώς επίσης γιά τήν οικονομική τους έκμετάλλευση. Στή Μονή τού Άποστόλου Βαρνάβα μετέτρεψαν τόν κεντρικό ναό σέ μουσεΐο εΐκόνων καί τά κελιά τών

μοναχῶν σέ άρχαιολογικό μουσεΐο μέ άρχαιότητες από τό έπαρχιακό μουσεΐο Άμμοχώστου. Τόν ναό τού Άγίου Μάμα στή Μόρφου μετέτρεψαν επίσης σέ μουσεΐο καί τό μητροπολιτικό μέγαρο σέ μουσεΐο άρχαιοτήτων καί βαλσαμωμένων πτηνῶν καί ζῶων. Τόν μητροπολιτικό ναό τού Άρχαγγέλου Μιχαήλ στήν Κερύνεια μετέτρεψαν σέ μουσεΐο εΐκόνων αλλά σήμερα παραμένει κλειστό. Σέ μουσεΐα μετατράπηκαν επίσης οί έξής ναοί: Παναγίας Άσπροφορούσας στό Άββαείο Πέλλαπαΐς, τή Μονή τού Άντιφωνητή Χριστοῦ στήν Καλογραΐα, τήν Παναγία τού Τρικώμου καί τήν Παναγία τήν Περγαμηνιώτισσα στήν Άκανθοῦ.

Δυστυχῶς παρά τίς έπίμονες διαμαρτυρίες μας, άκόμη μέχρι σήμερα ή Μονή τής Παναγίας Αύγασίδας (Μηλιά) χρησιμοποιείται ως στάβλος ζῶων. Πρόβατα καί κατοΐκες έξακολουθοῦν νά μπαινοβγαίνουν στόν ναό τής Παναγίας τής Ύπάτης στόν Άγιο Άμβρόσιο καί έντός τής Μονής τής Παναγίας τών Καθάρων στό Λάρνακα Λαπήθου.

Σέ πρόσφατη έπίσκεψή μας στό ναό τού Άγίου Δημητρίου στό Λεονάρισσο διαπιστώσαμε τή χρήση τού ιεροῦ τού ναοῦ ως χώρου άφώδευσης. Δέν θέλουμε νά χαρακτηρίσουμε τή βεβήλωση αὐτή, γιατί δέν υπάρχουν λέξεις έπαρκείς πού θά μπορούσαν νά περιγράψουν τό αΐσχος αὐτό. Άλλα μνημεία έχουν

*Μονή Ἁγίου Παντελεήμονα - Μύρτου
(φωτ. Κωνσταντίνου Παναγίδη)*

ἀφεθεῖ ἢ ἐγκαταλειφθεῖ στή φθορά τοῦ χρόνου καί τῶν στοιχείων τῆς φύσης μέ ἀποτέλεσμα νά ἔχουν ὀλοκληρωτικά ἢ τμηματικά καταστραφεῖ. Τέτοια εἶναι ὁ Ἀρχάγγελος Μιχαήλ στή Χάρτζια, ὁ Ἅγιος Βασίλειος στό Καράκουμι, οἱ Τρεῖς Παῖδες στή Σύγκραση κ.ἄ.

Στήν ἴδια τραγική κατάσταση βρίσκεται καί ἡ συντριπτική πλειοψηφία τῶν κοιμητηρίων μας. Οἱ σταυροί καί οἱ τάφοι πού θρυμματίστηκαν κατά τήν περίοδο τῆς τουρκικῆς εἰσβολῆς παραμένουν βουβοί μάρτυρες μιᾶς συνεχιζόμενης ἱεροσυλίας καί ἀπαράδεκτης ἀδιαλλαξίας πού δέν μᾶς ἐπιτρέπει τήν ἐπιδιόρθωση καί ἀποκατάστασή τους. Ἐξάιρεση ἀποτελοῦν τά κοιμητήρια τοῦ Λευκονοίκου, τῆς Κερύνειας καί τῆς κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ἐρμολάου.

Προσπάθειες γιά τή συντήρηση καί διάσωση τῶν μνημείων τοῦ πολιτισμοῦ καταβλήθηκαν καί συνεχίζονται καί ἀπό πλευρᾶς τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας καί τῆς

Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου. Μέ τήν οἰκονομική στήριξη τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν (USAID) συντηρήθηκε ὁ ναός τῆς Παναγίας Περγαμηνιώτισσας (12ος αἰ.) στήν Ἀκανθοῦ, πού ὅπως καί πιό πάνω ἀναφέραμε, μετατράπηκε σέ περιβαλλοντικό καί ἱστορικό μουσεῖο. Ἐπίσης, ὁ ἀρμενικός καθεδρικός ναός τῆς Παναγίας τῆς Τύρου, μητρόπολη τῶν Ἀρμενίων στή Λευκωσία καί τά ψηφιδωτά τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς τοῦ Ἁγίου Αὐξιβίου στούς Σόλους.

Πιό οὐσιαστική εἶναι ἡ οἰκονομική στήριξη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης πού ἀπό τό 2008 μέχρι σήμερα ἔχει συνεισφέρει μέσφ τῆς UNDP στή Δικιονοτική Τεχνική Ἐπιτροπή Πολιτιστικῆς Κληρονομιάς ποσό πέραν τῶν 20 ἑκατομμυρίων εὐρώ γιά τή συντήρηση τῆς πολιτιστικῆς κληρονομιάς τῆς Κύπρου. Μέσφ τῆς στήριξης αὐτῆς συντηρήθηκαν μνημεῖα ὅπως: ὁ ναός τῆς Παναγίας Ὁδηγήτριας, παλαιός καθεδρικός τῆς Λευκωσίας (Bedestan-2009), ἡ Παναγία στό Τραχώνι Κυθρέας, ὁ Ἅγιος Νικόλαος στό Συριανοχώρι, ὁ Ἅγιος Αὐξέντιος στή Κώμη Κεπήρ, ὁ ναός τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονα στήν ὁμώνυμη Μονή στήν Μύρτου, μέρος τῆς Μονῆς τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέα στήν Καρπασία, ὁ Ἅγιος Συνέσιος στό Ριζοκάρπασο, ὁ Ἀρχάγγελος Μιχαήλ στή Γιαλοῦσα, ὁ Ἀρχάγγελος Μιχαήλ στό Λευκόνικο, ὁ Τίμος Σταυρός στήν ἐντός τῶν τειχῶν πόλη τῆς Ἀμμο-

χώστου, ὁ πύργος τοῦ Ὁθέλλου στήν ἴδια πόλη, ὁ Προφήτης Ἡλίας στή Φιλιά, ἡ Παναγία στήν Ἄσσια, ὁ Ἅγιος Ἀρτέμονας στό Ὅρνιθι, ὁ Ἅγιος Σέργιος καί Βάκχος στόν Ἅγιο Σέργιο, ὁ Ἅγιος Γεώργιος στό Πραστειό Μεσαορίας, ὁ Προφήτης Ἡλίας στούς Στύλλους καί ὁ Ἅγιος Μάμας στή Νέα Σπάρτη. Ἐπίσης, τμηματικά ἔργα σέ μνημεῖα ὅπως τά καμπαναριά τοῦ Ἁγίου Μάμα στή Μόρφου καί τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ στήν Κερύνεια.

Υποσυλλωτικά ἔργα ἔγιναν σέ ναοούς πού κατέρρευσαν τμηματικά, ὅπως οἱ ναοί τῶν Ἁγίων Ἰακώβου τοῦ Πέρση καί Ἁγίου Γεωργίου στή Λευκωσία καί τῆς Παναγίας Μελανδρόνας στήν Καλογραιά. Συντηρήθηκαν μνημεῖα ἄλλων θρησκευτικῶν κοινοτήτων, ὅπως ἡ Παναγία τῆς Τύρου, καθεδρικός τῶν Ἀρμενίων στό Ἀραπαχμέτ στή Λευκωσία, οἱ ναοί τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου στήν Κυθρέα, τῆς Ἁγίας Ἄννας στήν Ἀμμόχωστο, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στόν Κορμακίτη, τῶν Μαρωνιτῶν καί τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου τῶν Λατίνων στήν Κοντέα.

Τήν Τεχνική Ἐπιτροπή Πολιτιστικῶν οἰκονομικά στηρίζει καί ἡ Κυπριακή Δημοκρατία καί ἡ Ἐκκλησία Κύπρου, ὅπως καί οἱ Προσφυγικές κοινότητες μέ τή διεξαγωγή ἐράνων.

Αὐτό πού ἀποτελεῖ κατάφορη παραβίαση τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας τῶν νόμιμων πολιτῶν τοῦ τό-

που αὐτοῦ, εἶναι ἡ ἄρνηση τοῦ κατοχικοῦ καθεστώτος νά παραχωρήσει ἄδειες τέλεσης Θείας Λειτουργίας ἢ ἄλλων θρησκευτικῶν ἀκολουθιῶν στά περισσότερα τῶν συντηρημένων μνημείων. Ἐξαίρεση ἀποτελοῦν μόνο, σχεδόν ὅλα τά συντηρημένα μνημεῖα στίς κοινότητες πού ζοῦν οἱ ἐγκλωβισμένοι μας. Τά περισσότερα ἐξ αὐτῶν παραμένουν κλειδωμένα ἢ ἐπιχειρεῖται ἡ ἀλλαγὴ χρήσης τους ὅπως οἱ ναοί τῆς Παναγίας Ὁδηγήτριας στή Λευκωσία, Παναγία Περγαμηνιώτισσα Ἀκανθοῦς καί Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ στό Λευκόνιοκο.

Θλιβερή ἐξέλιξη στό θέμα τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας ἀποτελεῖ τό γεγονός ὅτι ἀπό τῆς ἐκλογῆς τοῦ κ. Τατάρ στήν ἡγεσία τῶν Τουρκοκυπρίων, τό ποσοστό ἀδειῶν τέλεσης θρησκευτικῶν ἀκολουθιῶν στίς κατεχόμενες περιοχές ἔχει μειωθεῖ, ἀπό τό 50% πού βρισκόταν στήν περίοδο Ἀκιντζί, στό 30%. Ἐπίσης στόν κατάλογο τῶν ἀνεπιθύμητων προσώπων στά ὁποῖα ἀπαγορεύεται ἡ εἴσοδος στά κατεχόμενα ἔχουν συμπεριληφθεῖ ὁ Μητροπολίτης τῆς Κωνσταντίας Βασίλειος, οἱ κληρικοί τῆς Μητροπόλεως Κωνσταντίας καί Ἀμμοχώστου καί ὁ ἀρχιμανδρῆτης π. Ἰσαάκ Παντελῆ, πρόσφυγας ἀπό τήν Ἁγία Τριάδα πού διακονεῖ τοῦς ἐγκλωβισμένους συγχωριανούς του στό ὁμώνυμο χωριό τῆς Καρπασίας. Στούς ναοούς τῶν ἐγκλωβισμένων χωριῶν ἀλλά καί

*Παναγία Βλαχερνίτισσα, τοιχογραφία
13ου αιώνα από τόν κατεχόμενο ναό ἁγ.
ΕὐφημIANOῦ Λύσης, ἐπαναπατρίσθηκε τό
2012, Βυζαντινό Μουσείο Ἰδρύματος
Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄*

στούς ἄλλους, ὅταν παραχωρεῖται ἄδεια τέλεσης θρησκευτικῶν ἀκολουθιῶν, ἀστυνομικοί τοῦ ψευδοκράτους ζητοῦν ἀπό τούς κληρικούς τήν ταυτότητά τους καί στήν συνέχεια παραμένουν ἐντός τοῦ ναοῦ φωτογραφίζοντας τούς ἐκκλησιαζόμενους ἢ μαγνητοφωνώντας ὅλα τά τελούμενα.

Ἐπαναπατρισμός κλεμμένης πολιτιστικῆς κληρονομιάς.

Ἀπό τό σύνολο τῶν κατεχόμενων μνημείων, μέ ἐξάιρεση αὐτῶν πού βρίσκονται σέ περιοχές πού ζοῦν οἱ ἐγκλωβισμένοι καί τά ἔξι πού μετετράπηκαν σέ ἐκκλησιαστικά μουσεῖα, ὑπολογίζεται ὅτι κλάπηκαν 20 περίπου χιλιάδες εἰκόνες, ἱερά σκευή, εἰκονοστάσια, τοιχογραφίες, ψηφιδωτά καί ὄλος ὁ ὑπόλοιπος ἐξοπλισμός τῶν ναῶν. Ἡ πλειοψηφία τῶν κειμηλίων αὐτῶν, μέσφ δικτύων λαθρεμπόρων πῆρε τόν σκοτεινό δρόμο γιά τίς εὐρωπαϊκές, καί ὄχι μόνο, ἀγορές πώλησης κλεμ-

μένων πολιτιστικῶν ἀγαθῶν. Εἶναι εὐρέως γνωστό ὅτι τά κέρδη ἀπό τήν παράνομη διακίνηση καί πώληση κλεμμένων πολιτιστικῶν ἀγαθῶν εἶναι τά τρίτα στή σειρά παγκοσμίως, μετά τά ὄπλα καί τά ναρκωτικά. Ἀπό τό καλοκαίρι τοῦ 1974 ξεκίνησε ὁ Γολγοθᾶς τοῦ ἐντοπισμοῦ καί ἐπαναπατρισμοῦ στήν Κύπρο ὄλων αὐτῶν τῶν κειμηλίων. Τό ἔργο αὐτό εἶναι τιτάνιο, ἐπίπονο, χρονοβόρο καί δαπανηρό. Γιά τό σκοπό αὐτό, τό 2008 ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου συνέστησε τή Συνοδική Ἐπιτροπή Ναοδομίας, Μνημείων καί Χριστιανικῆς Τέχνης. Σέ αὐτήν συμμετέχουν ἐκπρόσωποι τῶν δέκα μητροπόλεων. Ἡ Ἐπιτροπή συνεργάζεται στενά μέ ὄλες τίς ἀρμόδιες δημόσιες ὑπηρεσίες πού ἐμπλέκονται στό θέμα αὐτό: τή Γενική Εἰσαγγελία, τό Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, τήν Ἀστυνομία, τό Τμήμα Ἀρχαιοτήτων καί τό Τμήμα Τελωνείων. Ὡς Ἐκκλησία συμμετέχουμε καί στήν Ἐθνική Ἐπιτροπή πάταξης, σύλησης καί παράνομης διακίνησης τῆς πολιτιστικῆς κληρονομιάς. Ὁ κατάλογος τῶν ἐπαναπατρισθέντων κειμηλίων κατά τή διάρκεια τῶν τελευταίων πενήντα χρόνων εἶναι μεγάλος. Ἄν ὅμως τόν συγκρίνουμε μέ τό σύνολο τῶν ἔργων τῶν ὁποίων ἡ τύχη τους ἀκόμα ἀγνοεῖται, κρίνεται ὡς συμβολικός.

Περιπτώσεις ἐπαναπατρισμῶν:

Ἀπό τίς περιπτώσεις τῶν ἐπαναπατρισμῶν κλεμμένων κειμηλίων

θά κάνουμε ένδεικτική αναφορά μόνο σέ δύο.

Α) Υπόθεση Aydin Dikmen:

Είναι πιστεύω ή πλέον σημαντική υπόθεση άρχαιοκαπηλίας πού έγινε στην Κύπρο κατά τόν 20ό αιώνα για πολλούς λόγους. Ο Τούρκος άρχαιοκάπηλος είναι γνωστός για τήν διεθνή του δραστηριότητα και σέ άλλες χῶρες: Τουρκία, Περού, Βουλγαρία, Ελλάδα. Για τή δράση του αυτή φυλακίστηκε στην Τουρκία και στό Μόναχο. Στην δεύτερη περίπτωση για ένα χρόνο. Στην Κύπρο έδρασε μέ τήν σπείρα του άμέσως μετά τήν είσοδή σέ συνεργασία μέ τό κατοχικό καθεστώς και τόν τουρκικό στρατό, γ' αυτό και πολύ εύκολα προώθησε τήν λεία του έκτός Κύπρου πρὸς τήν Τουρκία, τό Μόναχο και στή συνέχεια διασπορά τους πρὸς πώληση, σέ πόλεις τῆς Εὐρώπης και Ἀμερικής. Η σπουδαιότητα τῆς υπόθεσης καταδεικνύεται τόσο από τόν μεγάλο αριθμό τῶν κειμηλίων ὅσο και από τόν αριθμό τῶν μνημείων πού λεηλάτησε. Από τή μελέτη τῶν κειμηλίων διαπιστώνεται ὅτι αυτά προέρχονται από πενήντα τουλάχιστον κατεχόμενες ἐκκλησίες τῆς Κύπρου. Αὐτά ανήκουν στό μεγαλύτερό τους μέρος στην Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Κύπρου, τήν Ἀρμενική και Μαρωνιτική κοινότητα, τό Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων, τό κυπριακό κράτος και τήν ιδιωτική συλλογή Χατζηπροδρόμου. Η ἐπι-

χείριση κατάσχεσης τῶν κειμηλίων από τά ὑποστατικά τοῦ Τούρκου άρχαιοκάπηλου πραγματοποιήθηκε τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1997 από τίς βαναρικές αστυνομικές αρχές σέ συνεργασία μέ τίς αντίστοιχες κυπριακές, τήν πρώην ἐπίτιμο πρόξενο τῆς Κύπρου κα. Τασούλλα Χατζητοφῆ, τόν πρώην συνεργάτη τοῦ Α. Dikmen, ὀλλανδό κ. Μ. VanRijn και τήν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου. Μεταξύ τῶν 3000 περίπου έργων τέχνης πού κατασχέθηκαν από τά ὑποστατικά του, 243 προέρχονταν από μνημεῖα τῆς κατεχόμενης Κύπρου. Ἐπρόκειτο για εἰκόνες από τόν 14ο ἔως τόν 20ό αἶωνα, τοιχογραφίες κυρίως από τήν Μονή τοῦ Χριστοῦ Ἀντιφωνητῆ (15ος αἰ.), ψηφιδωτά (Μονή Παναγίας Κανακαριᾶς 6ου αἰ.), χειρόγραφα και άρχαιότητες.

Ο δικαστικός άγώνας για τόν ἐπαναπατρισμό τῶν κυπριακῶν κειμηλίων ξεκίνησε τό 2004 στά δικαστήρια τοῦ Μονάχου. Μετά από πολλές δυσκολίες και τήν τακτική παρακώλυση τῆς διαδικασίας από τούς ἐναλλασσόμενους δικηγόρους τοῦ κ. Α. Dikmen, τόν Σεπτέμβριο τοῦ 2010 τό δικαστήριο ἀποφάσισε τήν ἀπόδοση για ἐπαναπατρισμό στην Κύπρο τοῦ συνόλου τῶν διεκδικουμένων κειμηλίων. Τόν Νοέμβριο ὁ κ. Dikmen ἐφεσίβαλε τήν ἀπόφαση τοῦ δικαστηρίου. Ἀκολούθησε ή ἐκδίκαση τῆς ἐφεσης και στίς 16 Μαρτίου 2013 ὁ ἐφέτης

*Μονή Χριστοῦ Ἀντιφωνητῆ
(φωτ. Χριστιάνας Λιασίδου)*

κ. R. Antor ἐξέδωσε κατόπιν αἰτήματος τῆς δικῆς μας πλευρᾶς, ἐνδιάμεση ἀπόφαση, μέ τήν ὁποία 173 κειμήλια ἀποδόθηκαν στίς 18 Ἰουλίου γιά ἐπαναπατρισμό. Γιά συγκεκριμένο ἀριθμό ἀπό τά ὑπόλοιπα κειμήλια ὁ ἐφέτης ζήτησε περαιτέρω διερεύνηση ἀπό τόν βυζαντινολόγο κ. J. Deckers καί τήν διδάκτορα κα. Αἰκατερίνη Χατζηστυλλῆ. Ἡ ἐπιστημονική γνωμάτευση κατετέθη στό ἐφετεῖο τήν 1η Ὀκτωβρίου 2014. Στίς 16 Μαρτίου 2015 τό ἐφετεῖο ἀποφάσισε τήν ἀπόδοση 34 κειμηλίων στήν Κυπριακή Δημοκρατία καί 49 στόν Dikmen λόγω ἀμφιβολιῶν τεκμηρίωσης τῆς κυπριακῆς τους προέλευσης.

Ἡ κυπριακή Δημοκρατία διά δικαστικοῦ ἐντάλματος ἀπαγόρευσε τήν παράδοση τῶν 49 ἀντικειμένων στόν Dikmen καί ζήτησε τήν ἀνάκτηση τους ἔναντι τοῦ ποσοῦ πού χρωστοῦσε ὁ Dikmen στήν Κυπριακή Δημοκρατία. Τό δικαστήριο δέν ἐνέκρινε τό αἴτημά μας, γιατί ὁ Dikmen χρωστοῦσε στίς βαναρικές φορολογικές ἀρχές τό ποσό

τῶν 2,5 περίπου ἑκατομμυρίων εὐρώ ἀπό φοροδιαφυγές. Γι' αὐτό διέταξε τήν πώληση τῶν ἀρχαιοτήτων σέ πλειστηριασμό. Τόν Ἰούλιο τοῦ 2018 προγραμματίστηκε ἡ δημοπρασία ἀλλά τήν τελευταία στιγμή, ματαιώθηκε λόγω ἀλλαγῆς πολιτικῆς τῆς γερμανικῆς κυβέρνησης.

Συμφωνήθηκε μεταξύ Κυπριακῆς Δημοκρατίας καί γερμανικῶν ἀρχῶν νά μᾶς ἐπιστραφοῦν ὅλα τά ἀντικείμενα στήν κατώτατη τιμή ἔναρξης δημοπράτησής τους. Ἔτσι στά τέλη Ἰουνίου ἐπαναπατρίσθηκαν τά τελευταία 60 κειμήλια τῆς ὑπόθεσης A. Dikmen, πού βρισκόνταν στό χέριο τῆς βαναρικῆς ἀστυνομίας. Μέ τόν τρόπο αὐτό ἔληξε ἡ 27χρονη δικαστική περιπέτεια ἑκατοντάδων κειμηλίων τῆς πολιτιστικῆς μας κληρονομιάς.

Β) Ὑπόθεση Lans:

Τέσσερις εἰκόνες τῶν ἀποστόλων Πέτρου, Παύλου, Ἰωάννη καί Μάρκου τοῦ 16ου αἰώνα πού κοσμοῦσαν τό εἰκονοστάσι τῆς μονῆς τοῦ Χριστοῦ Ἀντιφωνητῆ καί κλάπηκαν μετά τήν τουρκική εἰσβολή, ἐντοπίστηκαν ἀπό τήν κα. Τασοῦλα Χατζητοφῆ τό 1995, νά διατίθενται πρὸς πώληση ἀπό ζευγος ὀλλανδῶν. Μετά τήν ταύτιση τῆς προέλευσής τους ἀπό τόν βυζαντινολόγο κ. Ἀ. Παπαγεωργίου ἀκολούθησε τετραετής δικαστικός ἀγώνας (1995–1999). Δυστυχῶς τό δικαστήριο ἄν καί ἀναγνώρισε τήν κυπριακή τους προέλευση ἀπάλλαξε τό ζευγος Lans θεωρώντας ὅτι ἀγό-

ρασαν τίς εικόνες καλή τῇ πίστει. Τὴν ἴδια τύχη εἶχε δυστυχῶς καί ἡ ἔφεσή μας στό ἐφετεῖο τῆς Χάγης τό 2002. Τά πράγματα πῆραν γιά τή δική μας πλευρά θετική τροπή ὅταν πέντε χρόνια ἀργότερα τό 2007, τό ὀλλανδικό κράτος ἐπικύρωσε τήν Συνθήκη τῆς Χάγης μέ τήν ὁποία προνοεῖται ἡ ἀπόδοση στά κράτη προέλευσης πολιτιστικῶν ἀγαθῶν πού ἐξήχθησαν παράνομα κατά τή διάρκεια πολεμικῶν συγκρούσεων.

Ἡ Ἐκκλησία ζήτησε καί ἐξασφάλισε τό 2008 γνωμάτευση ἀπό μεγάλο ὀλλανδικό δικηγορικό γραφεῖο πού τήν προέτρεπε μέ βάση τά νέα δεδομένα στήν ἐπαναδιεκδίκηση τῶν εικόνων. Ἔτσι, σέ συνεργασία μέ τό Ὑπουργεῖο Συγκοινωνιῶν καί τή Γενική Εἰσαγγελία ἡ ὑπόθεση ἐπανῆλθε στό προσκήνιο τό 2011. Ἡ ὀλλανδική κυβέρνηση ἀνταποκρινόμενη, κατέσχεσε τίς τέσσερις εικόνες ἀπό τόν κληρονόμο τῆς οἰκογένειας Lans, τοῦ κατέβαλε χρηματική ἀποζημίωση καί στίς 18 Σεπτεμβρίου 2013 σέ σεμνή τελετή στό Ὑπουργεῖο Παιδείας τῆς Χάγης παρέδωσε στόν πρέσβη τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας καί τήν Ἐκκλησία τίς τέσσερις εικόνες γιά ἐπαναπατρισμό στήν Κύπρο.

Ὡς γνωστόν ἡ πολιτική τῆς τουρκικῆς κυβέρνησης γιά τό κυπριακό εἶναι καθορισμένη ἀπό τό Συμβούλιο Ἐθνικῆς Ἀσφαλείας (Σ.Ε.Α) καί αὐτή ἀποσκοπεῖ στήν τουρκοποίηση τοῦ ἤδη κατεχόμενου τμήματος

τῆς πατρίδας μας καί τέλος τήν ὀλοκληρωτική κατάληψή της. Ἡ τουρκοποίηση τῶν κατεχομένων ξεκίνησε ἄμεσα τήν ἐπομένη τῆς εἰσβολῆς μέ τόν ἐποικισμό, τήν ἀλλαγὴ τῶν ἑλληνικῶν ὀνομάτων τῶν πόλεων, χωριῶν καί τοπωνυμίων πού συνιστοῦν κατάφορες παραβιάσεις τοῦ Διεθοῦς Δικαίου. Στόν θρησκευτικό τομέα ἡ τουρκοποίηση ἐπιχειρεῖται μέ τήν ἀνέγερση δεκάδων τζαμιῶν, κάποια ἐξ αὐτῶν φαραωνικῶν διαστάσεων μέ 4 ἢ 6 μιναρέδες, τή βεβήλωση καί ἀλλαγὴ χρήσης τῶν χριστιανικῶν μνημείων ἢ τήν καταστροφή τους.

Ὡς Ἐκκλησία δέν παύουμε νά καταγγέλλουμε *urbi* καί *orbis* τήν ἀπαράδεκτη καί καταστροφική πολιτική τῆς Τουρκίας γιά τοὺς νόμιμους πολίτες τοῦ τόπου αὐτοῦ καί νά διεκδικοῦμε τήν ἀποκατάσταση τῆς θρησκευτικῆς μας ἐλευθερίας, πού διασφαλίζει τήν ἐλευθερία πρόσβασης, συντήρησης καί ἀπρόσκοπτης λειτουργίας τῶν θρησκευτικῶν μας μνημείων καί ἱερῶν χώρων. Ἡ φωνή τῆς Ἐκκλησίας στοὺς ἀσέληνους καί πικρούς αἰῶνες τῆς ὀθωμανοκρατίας κράτησε τήν ἐλπίδα τῆς ἀπελευθέρωσης ἄσβεστη. Τό ἴδιο χρέος ἐπιτελεῖ καί σήμερα μέχρι τήν ἀνατολή μίας βιώσιμης λύσης τοῦ κυπριακοῦ, πού θά διασφαλίζει τά ἀνθρώπινα δικαιώματα ὅπως προνοοῦνται ἀπό τό διεθνές δίκαιο καί τό εὐρωπαϊκό κλημένο.

Μνήμη καί νοσταλγία ἐπιστροφῆς στὴν αἰμάσσουσα γιά 50 ἔτη σκλαβωμένη πατρώα γῆ

Ἐπισκόπου Μεσαορίας
κ. Γρηγορίου

Γράφει, μέ συγκίνηση, ὁ ποιητής Κωστῆς Παλαμᾶς: «*Εἶμαι ἡ Πατρίδα. Μουσική στό διάβα μου τόν ἀέρα δένει. Ριζώνω ὅπου σταθῶ. Φῶς ὅπου πατῶ σπέρνω*»¹.

Ὅσοι ἀπό ἐμᾶς γεννηθήκαμε ἢ καταγόμαστε ἀπό τό αἰμάσσον, ὑπό τουρκική κατοχή ἀπό τόν Ἰούλιο - Αὐγουστο τοῦ 1974, τμήμα τῆς πατρίδας μας, τῆς Κύπρου μας, ζοῦμε βαθύτερα καί πλατύτερα ὅλα ἐκεῖνα πού ἐπέφεραν, ἀναπάντεχα γιά ἐμᾶς τά παιδιά τότε, αὐτή τή σύγχρονη καταστροφή, τούς σκοτωμούς, τούς ἀγνοουμένους, τόν κατατρεγμό, τόν ἐκτοπισμό, τήν προσφυγιά. Ἐντούτοις ὅπου πατοῦμε, 50 ἔτη, σπέρνουμε τό φῶς τῆς πατρώας γῆς «*ὡς ἄλμα μεγαλύτερο τῆς φθορᾶς*».

Μαζί καί ὅλοι ἐκεῖνοι πού οἱ οἰκεῖοι τους θυσιάστηκαν ἡρωικά καί τίμα στό καθῆκον τῆς προάσπισης τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, παρά τήν προδοσία

ἀπό τή Χούντα τῶν Ἀθηνῶν καί τῶν ἐκπροσώπων τους στό ἐσωτερικό τῆς νήσου μας.

Ταυτόχρονα, καί ὀλόκληρος ὁ Κυπριακός λαός δέν περνᾶ μέρα πού νά μὴν ἔρθει ἀντιμέτωπος μέ τά δεινά πού ἐπέφερε τό πραξικόπημα κατὰ τῆς νόμιμης Κυβερνήσεως τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, τῆς συνεπακόλουθης τουρκικῆς εἰσβολῆς καί τῆς συνεχιζόμενης κατοχῆς γιά 50 ἔτη, ἐνῶ κανεὶς δέ γνωρίζει, ἀνθρωπίνως, πόσα ἔτη θά περάσουν ἀκόμη μέχρι τήν ἀπελευθέρωση. Ἀκόμη δέν λύθηκε τό ἀνθρωπιστικό θέμα τῶν ἀγνοουμένων, εἴτε ἀμάχων εἴτε στρατιωτῶν.

Ἀπορεῖ ὁ ποιητής Κώστας Μόντης:

«*Εἶναι δύσκολο νά πιστέψω πῶς
μᾶς τούς ἔφερε ἡ θάλασσα τῆς Κερύνειας,
εἶναι δύσκολο νά πιστέψω πῶς
μᾶς τούς ἔφερε ἡ ἀγαπημένη θά-
λασσα τῆς Κερύνειας*»².

¹ Κωστή Παλαμᾶ, *Ἡ πατρίδα στοὺς νεκρούς της*, Ὕμνος τῶν Ἑλλήνων, στίχοι 1-2.

² Κώστα Μόντη, *Στιγμές τῆς Εἰσβολῆς*.

“Ένα εἶναι βέβαιο, στήν ἀποστολο-
βάδιστη πατρίδα μας ζεῖ διαρκῶς τό
θαῦμα τῆς πρόνοιας τοῦ Θεοῦ, ὁ λαός
μας ἔμαθε νά ὑπομένει κατακτητές καί
δυνάστες αἰῶνες τώρα. Ἔμαθε ὁ Κύ-
πριος ἐμπειρικά νά ἀντέχει καί νά προ-
σμένει τήν ἀπαλλαγή ἀπό κατοχές
καί συρματοπλέγματα.

Εἶναι τό συστατικό τῆς ἰδιομορφίας
τοῦ λαοῦ μας, εἶναι οἱ προσευχές καί
οἱ πρεσβείες τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου,
πού τόσο πολύ ἀγάπησε τόν τόπο
μας καί ἀγαπήθηκε ἀπό τόν λαό μας.
Αὐτό γίνεται φανερό ἀπό τίς Μονές καί
τίς Ἐκκλησίες ἐπ’ ὀνόματί της σέ ὅλη
τή νῆσο μας. Ἀκόμη, εἶναι ἡ παρρησία
καί οἱ πρεσβείες τῶν Ἱεραρχῶν, τῶν
Μαρτύρων καί τῶν Ὁσίων μας, ἁγίων
ἀνδρῶν καί γυναικῶν, πού ἔζησαν
καί ἀσκήτευσαν ἢ μαρτύρησαν στή μι-
κρή, πικρή πατρίδα μας. Αὐτό εἶναι τό
θαῦμα: ἀντέχουμε!

Τό ὑπόβαθρο τῆς ἀντοχῆς εἶναι ἡ πί-
στη στόν Πανάγιο Τριαδικό Θεό. Ἡ
ἐμπιστοσύνη μας στό θέλημα τοῦ
Θεοῦ καί τή διδασκαλία τοῦ ἱεροῦ
Εὐαγγελίου. Τό κάθε τί πού συμβαίνει
στόν καθημερινό βίο καλοῦμαστε νά
τό ἐρμηνεύουμε θετικά καί ὠφέλιμα,
πνευματικά. Ὅσο εὐχάριστο ἢ δυσά-
ρεστο κι ἂν εἶναι, χρειάζεται ταπει-
νωσι, προσευχή, ἀποτίμησι καί με-

ταμέλεια, τά ὁποία εἶναι καρποί τοῦ
Ἁγίου Πνεύματος³. Αὐτό βιώνουμε, μέ
πόνο ψυχῆς, κι ὅταν διερχόμαστε τό
δόφραγμα στή Νεκρή Ζώνη, τή γραμ-
μή ἀντιπαράταξης, γιά τούς ναούς μας,
τά ὄσια καί τά ἱερά μας, τούς τάφους
τῶν πάππων καί προπάππων μας.
Μόλις εἰσέλθουμε σέ ἕνα ναό μας στά
κατεχόμενα καί ἰδιαίτερα σέ κατε-
στραμμένο καί ἀλλοιωμένο ἀπό τή λε-
ηλασία, τήν καταστροφή καί τή φθο-
ρά τοῦ χρόνου, ἡ πρώτη προσευχή μας
εἶναι «ὁ Θεός νά συγχωρέσει τά λάθη
μας καί τά λάθη τῶν προγόνων μας»,
διότι ὁ Θεός εἶναι Θεός ἀγάπης, χαρᾶς,
εἰρήνης καί συγχωρέσεως⁴.

Στό σημεῖο αὐτό ἡ σκέψη μας με-
ταφέρεται στήν ἑλληνική διάνοησι ἡ
ὁποία καταφάσκει στή σύλληψη τοῦ
ἀνθρώπου ὡς σκεπτόμενου ὄντος,
πού συνειδητοποιεῖ τόν ἑαυτό του
καί τόν γύρω του κόσμο μέ τήν ἀνά-
πτυξη τῆς λογικῆς του. Γιά τόν Ἀπό-
στολο τῶν Ἐθνῶν Παῦλο, ἡ βασιική
στροφή, ἡ «μετάνοια» τῆς ἀνθρωπό-
τητας, γίνεται πρὸς τήν κατεύθυνσι
τῆς ἀπροσπέλαστης γιά τόν νοῦ ἀγά-
πης τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἀποκαλύπτε-
ται στό πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.
*«Τούς μέν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπερι-
δόν ὁ Θεός τά νῦν παραγγέλλει τοῖς*

³ Γαλ. ε', 22-23.

⁴ «Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη, ἀγαπήσεις τόν πλησίον σου καί μισήσεις τόν ἐχθρόν σου. Ἐγὼ
δέ λέγω ὑμῖν, ἀγαπᾶτε τούς ἐχθρούς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τούς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς
ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς καί προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καί διωκόντων
ὑμᾶς, ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς» (Ματθ. ε', 43-45).

*Παναγία τῆς κωμοπόλεως Λύσης
τῆς Μεσαορίας. Ἀρχεῖο Γραφείου
Κατεχομένων Ἐνοριῶν καί Κοινοτήτων ΙΑΚ.*

ἀνθρώποις πᾶσι πανταχοῦ μετανοεῖν»⁵. Ἡ ἀνάγκη τῆς μετάνοιας θά παραμείνει συνεχῆς, μόνιμη πηγὴ ἀνανεώσεως. Γιὰ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο τελικὸ κριτήριο παραμένει ἀκριβῶς ὁ ἐσταυρωμένος καί ἀναστημένος Σωτήρας καί Λυτρωτὴς μᾶς Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ὁποῖος σφράγισε τὰ πάντα μὲ τὴ διδασκαλία του καί τὸ παράδειγμά του, ὅτι ὁ Θεὸς «μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ»⁶.

Μὲ αὐτὴ τὴν προοπτικὴ θά ἀντέξουμε καί τώρα, αὐτὴ τὴν ἱστορικὴ συγκυρία, παρὰ τὰ διλήμματα καί τίς δειλίες πού θέλουν ἐνδεχομένως κάποιοι νά ἐνσπείρουν ἀνάμεσα στὸν λαό μας καί ἰδιαίτερα μέσα στίς τάξεις τῆς νεολαίας μας.

Μαζί μὲ τὴν ἀτόφια Χριστιανικὴ μας Ὁρθόδοξη Πίστη καί ἐφόδια ὅλα τὰ

σπουδαῖα ἰδανικά τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς θά προχωρήσουμε διατηρώντας τὴ μνήμη, τοῦ ποιοῦ εἴμαστε, ἀπὸ τοῦ ἐρχόμεστε, πόσες ἐμπειρίες κουβαλοῦμε στοὺς ὄμους μας, αἰῶνες τώρα σκλαβιάς καί τυραννίας. Ταυτόχρονα, διατηρώντας μὲ ἀξιοπρέπεια τὴ νοσταλγία τῆς πατρώας γῆς ἢ τοῦ τόπου καταγωγῆς, γιὰ τίς νεότερες γενεές, στὸν ὁποῖο ποθοῦμε ἐλεύθεροι νά ζήσουμε καί νά δημιουργήσουμε.

Ὁ Κυπριακὸς Ἑλληνισμὸς μιᾶ τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα γιὰ 3.500 ἔτη, διατηρεῖ τὴ δική του τοπικὴ διάλεκτο, ἀλλὰ καί παράλληλα διατηρώντας ἁρμονικά μέχρι τίς ἡμέρες μας τὴν πανελλήνια Δημοτικὴ στὸν γραπτὸ λόγο.

Οἱ Κύπριοι εἶναι Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ γιὰ 2.000 καί πλέον ἔτη. Ἀγαποῦν τὴν εἰρήνην καί τὴν ἐλευθερίαν καί ἀγωνίζονται γιὰ τὴν ἐπικράτησή τους, μὲ ἀξιοπρέπεια καί δικαιοσύνη γιὰ τὸν κάθε ἄνθρωπο ἀκόμη καί διαφορετικῆς φυλῆς, πεποιθήσεων, ἐμπειριῶν καί παραδόσεων. Αὐτὸ τὸ βιώνουν καί ἐντὸς τῆς πατρίδας καί πανανθρώπινα, οἰκουμενικά. Αὐτὸ καλλιεργεῖται βιωματικά ἐντὸς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀφοῦ ὁ Θεὸς «ἐποίησε τέ ἐξ ἑνός αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ὁρίσας προστεταγμένους καιροὺς καί τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν»⁷.

⁵ Πράξ. ιζ', 30.

⁶ Πράξ. ιζ', 31.

⁷ Πράξ. ιζ', 26.

Μέ τήν ιδιοσυγκρασία τους, τή φιλοπατρία τους καί τά πανανθρώπινα ιδανικά οί Κύπριοι ἔχουν νά προσφέρουν ἄρκετά, κάτι τό ὁποῖο ἤδη κάνουν στήν πράξη, τόσο στό εὐρωπαϊκό ὅσο καί στό παγκόσμιο γίγνεσθαι.

Στήν αὐθεντική του μορφή, τή μή ἐπιηρεαζόμενη ἀπό τά πρόσκαιρα καί χαμερπή τῆς καθημερινότητας τοῦ στυγνοῦ ιδιωτικοῦ συμφέροντος τοῦ «ἐγώ», ὁ Κύπριος εἶναι ἀπλός καί λιτός. Ἀρκεῖται στά στοιχειώδη, τά ἀπαραιτήτα, ἀλλά πάνω ἀπό ὅλα ἀρκεῖται στήν ἐλευθερία τοῦ «ἐμεῖς»!

Τήν ἐλευθερία στή σκέψη, τόν γραπτό λόγο, στήν ἐνημέρωση, τή δικαιοσύνη, τήν ἰσότητα, τή φιλοξενία. Ὅλα ἐκεῖνα πού συναποτελοῦν τή δημοκρατία, ὅπως αὐτή διατυπώθηκε ἀπό τοὺς ἀρχαίους προγόνους μας, καί ἀγωνίζεται ὅσο εἶναι ἐφικτό νά ἐφαρμόσει ἡ Εὐρωπαϊκή Ἑνωση τόν 21ο αἰώνα, τῆς ὁποίας γιά 20 ἔτη εἴμαστε πλήρες μέλος ὀλόκληρη ἡ νῆσος μας, τόσο ἡ ἐλεύθερη ὅσο καί ἡ σήμερα κατεχόμενη ἀπό τά τουρκικά στρατεύματα.

Οἱ Κύπριοι ζητοῦν καί διεκδικοῦν τά στοιχειώδη ἀνθρώπινα δικαιώματα πού εἶναι αὐτονόητα γιά τόν κάθε Εὐρωπαῖο πολίτη στή χώρα του καί στά ἄλλα 27 εὐρωπαϊκά κράτη, καθώς καί σέ κάθε ἐλεύθερο κράτος τῆς ὑφῆλιου.

Οἱ Κύπριοι ζητοῦν καί ἐπιθυμοῦν διακαῶς ἐπιστροφή στήν πατρώα γῆ τῶν ἰδίων καί τῶν ἐπιγόνων τους, μέ κατοχυρωμένα τά ἀνθρώπινα δι-

καιώματα, ἀλλά καί τῶν ὑποχρεώσεων ὅλων τῶν πολιτῶν τῆς Δημοκρατίας τῆς Κύπρου, ὡς Εὐρωπαϊῶν πολιτῶν.

Φρονοῦμε ὅτι αὐτό εἶναι τό καθήκον ὅλων τῶν ταγῶν τοῦ τόπου, νά ἀγωνιστοῦμε γιά τήν ἐνότητα καί τήν ἐγρήγορη ὅλων. Δέν περισσεύει κατένας. Οἱ καιροί δέν μᾶς περμενοῦν.

Ὁ κόσμος ἀλλάζει, ἡ τεχνολογία καλπάζει, τά δεδομένα λαμβάνουν νέα μορφή, ἀνοίγονται νέες δυνατότητες-εὐκαιρίες. Ὅντως οἱ προκλήσεις τῆς μεταμοντέρνας ἐποχῆς μας εἶναι πολλές. Μᾶλλον καί οἱ εὐκαιρίες πού δίδονται εἶναι ἰκανές γιά τό αὔριο, ὅσο ζοφερό κι ἂν διαφαίνεται, ὅσο κι ἂν διασπείρεται ἡ κινδυνολογία τῶν ἐπιτήδειων.

Τοῦτο τό τελευταῖο ἄς τό πιστώσουμε στή φερέλιδα νέα γενεά τῆς πατρίδας μας, τῆς ὁποίας ὀφείλουμε τό ἅπαν τῶν προσπαθειῶν μας μέ ἀγάπη καί κατανόηση καί πολλή συμπάθεια, στοχεύοντας μόνο στό μέλλον. Ἡ νέα γενεά εἶναι ὄντως τό «ἄνθος τῆς πατρίδας», εἶναι τό μέλλον σαρκωμένο στά πρόσωπα καί τίς προσωπικότητές τους.

Οἱ ἐπέτειοι, ἔνδοξες ἢ θλιβερές, ὅπως τά 50 ἔτη ἀπό τό προξικόπημα καί τήν τουρκική εἰσβολή, θά πρέπει νά μᾶς βοηθοῦν ὅλους, νά μᾶς ὠθοῦν πραγματικά καί τολμηρά στό νά ἐπιναποθετηθοῦμε σέ προσωπικό καί συλλογικό ἐπίπεδο καί μέ μόνο στόχο τή σωτηρία τῆς πατρίδας μας, μέ μόνη σημαία τήν Κύπρο μας. Σύμβολο εἰρή-

Παναγία Εὐαγγελίστρια τῆς κωμοπόλεως Ἰσσίας τῆς Μεσαορίας. Ἀρχεῖο Γραφείου Κατεχομένων Ἐνοριῶν καὶ Κοινοτήτων ΙΑΚ.

νης, ξεδιψάστρας κρήνης, ξαστεριάς, γαλήνης, εὐημερίας.

Γράφει ὁ Κωστής Παλαμιᾶς:

*«Εἰρήνη, ἐσύ ὦ πασίχαρη καὶ ὦ
πλουτοδότρα Εἰρήνη,
ὁ ξάστερος ἐσύ οὐρανός καὶ ἡ ξεδι-
ψάστρα ἡ κρήνη,
τόν ὄλβο τόν καλεῖς ἐσύ, τὴν τύχη
ἐσύ τὴν κάνεις,
καλότυχος θνητός ἢ λαός πού θά τόν
ξανασάνεις»⁸.*

Ὁ ποιητής προσφέρει τὴν αἰσιοδο-
ξία πού θά πρέπει νά μᾶς διακατέχει.

*«Εἶμαι ἡ Πατρίδα. Ἀδάκρυτη καὶ
ἀγέλαστη μητέρα,
συχνά ἀπ' τό χρέος πού κυβερνᾷ
ιερό τά σωδικά μου,
μοῦ βάζει ἀτσάλι στὴν καρδιά καὶ
στή ματιά φοβέρα,
τό χρέος μέ δείχνει καὶ μητριὰ καὶ*

*σκιάχτρο στά παιδιά
μου.*

*Καὶ μὴν ξαφνίζετε ἂν
κρατῶ τὴν ἀγκυλιά στό
χέρι*

πλεγμένη σέ μαχαίρι.

*Στὴν ἀγκαλιά μου ται-
ριαστές καὶ Χάρες καὶ
Γοργόνες.*

*Οἱ Μαραθῶνες -μάθετε-
γεννοῦν τοὺς Παρ-
θενῶνες»⁹.*

Μέ ἐργήγορση, χωρὶς
μισαλλοδοξίες, σοβιני-
σμούς καὶ ἀκρότητες,

ἀλλά μέ ἐνότητα, ἀγάπη, ἀλληλεγγύη
καὶ πνεῦμα συμφιλίωσης, τότε εἴμαστε
στόν ὀρθό δρόμο τῆς ἐνότητας καὶ
ὁμοψυχίας μεταξύ μας, τοῦ σεβασμοῦ
στοὺς νεκρούς μας, στὴν ὀρθή ἀγω-
νιστική πορεία ἀντίστασης, μέ ἐμπι-
στοσύνη καὶ κατανόηση στὴ νέα γενεά,
γιά τὴ σωτηρία τῆς πατρίδας μας.
Τότε ἐργαζόμαστε ὀρθά καὶ γιά τὴ σω-
τηρία τῶν ψυχῶν μέσα ἀπὸ τὴν Ἁγία
μας Ὁρθόδοξη παράδοση.

Ἡ Κύπρος εἶναι παράδεισος, ἡ Κύ-
προς εἶναι τόπος ἱερός καὶ θαυμάσιος
μέσα στὴ δημιουργία τοῦ Θεοῦ. Ἄς τὴ
χαροῦμε δημιουργώντας τό αὔριο γιά
τίς ἐπερχόμενες γενεές, διατηρώντας
τὴ μνήμη καὶ τὴ νοσταλγία τῆς ἐπι-
στροφῆς μας στὴν αἰμάσσουσα γιά 50
ἔτη σκλαβωμένη πατρώα γῆ ἐλεύθεροι,
εἰρηνικοὶ καὶ ἀγαπημένοι.

⁸ Κωστή Παλαμιᾶ, *Ἡ πατρίδα στοὺς νεκρούς της*, *Ἕγνος τῶν Ἑλλήνων*, στίχοι 101-104.

⁹ Ὁ.π., στίχοι 131-138.

Ἡ παρουσία τοῦ Χρυσοσώτηρα στὴ ζωὴ καὶ τὸ ἦθος τῶν Ἀκανθιωτῶν¹

Ἐλένης Χατζημιχαήλ
Δημάρχου Ἀκανθοῦς

Στά ριζά τοῦ Πενταδακτύλου μέ τῆ θάλασσα νά τῆς ξεπλένει τίς δαντελένιες ἀκρογιαλιές καί τό βουνό νά τῆ στεφανώνει μέ λογιή-λογιή πράσινο βρίσκεται ἡ Ἀκανθοῦ μέ τόν Δῆμο της. Ἐναν Δῆμο πού κατόρθωσε ἀπό τό 1908 νά δίνει μαρτυρία πολιτισμοῦ, ὑψηλοῦ θρησκευτικοῦ καί ἐθνικοῦ ἠθους καί κυρίως ἀνθρωπιᾶς κι εὐλάβειας. Κι ἄν σκεφτεῖ κανεῖς τό μικρό τοῦ πληθυσμοῦ σέ σχέση μέ τήν πρωτιά σέ καλλιεργήσιμη γῆ στήν Κύπρο, τότε πιστώνει τούς ἀκανθιωῖτες μέ προοδευτικότητα, δημιουργικότητα καί φιλοκαλία.

Τά ξώπρωτα λιοχώρια, τά πλούσια χωράφια μέ τά σιτηρά καί τίς χαρουπιές καί ὁ κόσμος πού τά νοιαζόταν, εἶχαν μία σφραγίδα, μία σύνδεση καί μία χαρακτηριστική ιδιομορφία. Τήν εὐλογία τοῦ Χρυσοσώτηρα πού σηματοδοτοῦσε τό κάθε βῆμα καί τήν κάθε δραστηριό-

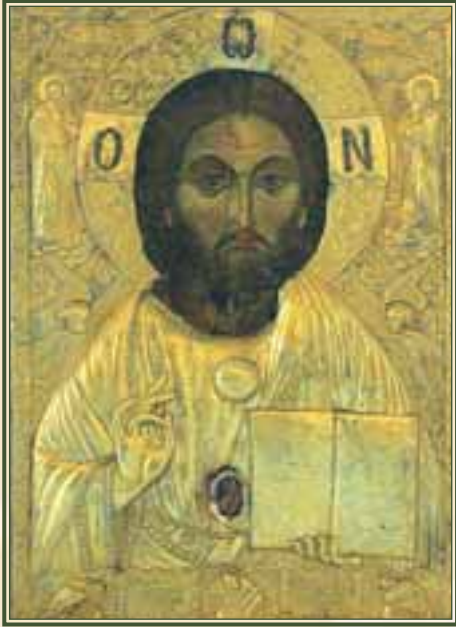
τητα τῶν κατοίκων, διαμορφώνοντας τό ἀκανθιώτικο ἦθος.

Ἵσο σηματοδοτεῖ καί πνευματοδοτεῖ στ' ἀνατολικά ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας τό ἦθος τῶν Καρπασιτῶν, ἄλλο τόσο ὁ Χρυσοσώτηρας δυτικότερα τήν Ἀκανθοῦ. Καί οἱ δύο πνευματικοί πυλῶνες δικαιολογοῦν καί ἐπιβεβαιώνουν τό ὄνομα «Χερσόνησος τῶν Ἁγίων» γιατί στά ὄρια τους ἀσκήτεψαν, ἀγίασαν καί κατοπάθησαν δεκάδες ἄγιοι.

Τό μήνυμα τῆς ἀγάπης, τῆς συμπαράστασης καί τῆς ἀλληλεγγύης, σάν ἀπόρροια τῆς χαρᾶς πού ἐκπέμπεται ἀπό τή Μεταμόρφωση καί τήν Ἀνάσταση τοῦ Σωτήρα, ἦταν διάχυτο στόν ἀκανθιώτικο κόσμο. Γι' αὐτό, πρὶν ἡ καμπάνα τῆς Ἀνάστασης κτυπήσει κοντά μεσάνυκτα, ὅλοι οἱ Ἀκανθιωῖτες, μέ τά φαναράκια τους, ἔπαιρναν τό φῶς ἀπό τήν ἀκοίμητη καντήλα τῆς ἐκκλησίας κι ἔτρεχαν νά ἀνάψουν τά καντήλια

¹ Παρουσίαση σέ μαθητικό συνέδριο, πού διοργάνωσε ἡ Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή Κύπρου στίς 27 Φεβρουαρίου 2024, μέ θέμα "50 χρόνια κατοχῆς: Πατρίδα-Παράδοση".

*Ἡ θαυματουργή εἰκόνα τοῦ Χρυσοσώ-
τηρος Ἀκανθοῦς, 13ος αἰώνας καί
ἀργυρεπίχρσο κάλυμμα 19ος αἰώνας*

στά δύο κοιμητήρια τοῦ χωριοῦ. Πί-
στευαν πὼς ἔπρεπε νά κάμουν,
«ζῶντες καί τεθνεῶτες», κοινή Ἀνά-
σταση γιατί ὁ Σωτήρας τους κατῆλθε
ἕως Ἁδου κατωτάτου.

Καί παρόλο πού τά κοιμητήρια
ἦταν ἀρκετά μακριά ἀπό τό χωριό,
καί παρά τό δύσβατο τῆς διαδρομῆς,
γινόταν ὅλο τοῦτο τό νυχτερινό ξε-
σήκωμα μέ δέος καί συνειδητό προ-
σκύνημα συνεορτασμοῦ. Κι ἀφοῦ
ὀλοκλήρωναν τό ἱερό τους καθῆκον
ἐπέστρεφαν καταλαγιασμένοι στόν
ναό τους γιά τή δική τους Ἀνάστα-
ση.

Τό μήνυμα τῆς Ἀνάστασης ὁμως
εἶχε ἐμφυσηθεῖ καί στά ἄλογα πε-
τούμενα τῶν θεόρατων βράχων τῶν

βουνῶν, τούς γύπες καί τούς ἀετούς.
Κι ἐνῶ αὐτοί μποροῦν νά τρῶνε
ψοφίμια χωρίς ἐνδοιασμό, στήν
Ἀκανθοῦ παρουσιαζόταν ἕνα σπά-
νιο φαινόμενο. Οἱ ἀετοί ἀρνοῦνταν
ν' ἀγγίξουν ψόφιο ζῶο ἂν αὐτό βρι-
σκόταν σέ θέση δύση-ἀνατολή. Για-
τί ἔνιωθαν πὼς μιᾶς κι ἔπαιρναν τέ-
τοια θέση, ὅπως τῶν νεκρῶν Χρι-
στιανῶν, πού τοποθετοῦνται μέ πρό-
σωπο πρὸς τήν Ἱερουσαλήμ «ἐπ'
ἐλπίδι ἀναστάσεως», τό σέβονταν καί
δέν τό ἀγγίζαν ἔστω κι ἂν περιφέ-
ρονταν πεινασμένα γιά μέρες πάνω
ἀπό τό νεκρό ζῶο. Ἄν ὁμως τό νεκρό
ζῶο μετακινεῖτο βορρᾶ-νότο, τότε θά
ἐξαφανιζόταν ἀμέσως.

Οἱ Ἀκανθιώτες ἐφάρμοζαν ἐνστι-
κτωδῶς σχεδόν τό «χαίρειν μετά
χαιρόντων καί κλαίειν μετά κλαιόν-
των» τοῦ Ἀπ. Παύλου. Γι' αὐτό,
ὅταν τό πένθος κτυποῦσε ἕνα ἀκαν-
θιώτικο σπιτικό, ὅλες οἱ οἰκογένειες
ἔνιωθαν τήν ἀνάγκη νά τούς συμ-
παρασταθοῦν μέ κάθε τρόπο. Ἔτσι,
γιά σαράντα μέρες ὅλο τό χωριό, μά
κυρίως οἱ γείτονες καί οἱ συγγενεῖς,
κουβαλοῦσαν αὐθόρμητα μαγει-
ρευμένα φαγητά καί καφέ στούς
πενθοῦντες. Τούς σέρβιραν, τούς
παρηγοροῦσαν, τούς ἐπλεναν τά
πιατικά καί μετά νά ἀποχωρήσουν.
Ὅσο γιά τά καφενεῖα ἔμεναν κλειστά
κατά τή διάρκειά τῆς κηδεῖας ἀπό σε-
βασμό.

Τό ἴδιο καί στή χαρά, πρυτάνευε
τό ὁμαδικό πνεῦμα. Ὁ καθένας δά-
νειζε καρέκλες, τραπέζια, ταψιά καί
ὅ,τι ἄλλο χρειαζόταν, γιά νά κάμει τή

διασκέδαση τοῦ γάμου πιά ἄνετη γιά ὄλους ἀνεξαίρετα τούς χωριανούς. Ὅσο γιά τή συνδρομή τῶν κατοίκων ἀμέριστη: νά πλύνουν καί νά σιδερώσουν τά προικιά οἱ κοπέλες, νά ἐτοιμάσουν τά κεραστικά, νά στολίσουν τό σπίτι καί πολλά ἄλλα. Ἀκόμα καί τά μακαρόνια γιά ὅλο τό χωριό, ἦταν φτιαγμένα στό χέρι ἀπό τίς γυναῖκες τοῦ χωριοῦ.

Προσωπικά, εἶχα σχεδόν γευτεῖ ὅλη τούτη τήν προετοιμασία τοῦ γάμου, ὥσπου ἔγινε κι ἡ δεύτερη εἰσβολή κι ἔμεινε ὁ γάμος μόνο στό προσκλητήριο νά θυμίζει Χρυσοσώτηρα. Κι ἔτσι, ἴσως νά εἶμαι ἡ μόνη γυναῖκα στήν Κύπρο μέ δύο προσκλητήρια μέ τόν ἴδιο ἄντρα, ἕνα στήν Ἀκανθοῦ κι ἕνα στήν προσφυγιά.

Αὐτή ἡ ἀλληλεγγύη, ἐμφανιζόταν καί στό κτίσιμο τοῦ σπιτιοῦ τοῦ νέου ζευγαριοῦ, ἰδιαίτερα στό κλείσιμο τῆς στέγης πού ἀποκοῦσε ἕνα πανηγυρικό χαρακτήρα. Τό ἴδιο καί στό μάζεμα τῶν χαρουπιῶν στίς μακρινές ἰδίως περιοχές. Κάθε οἰκογένεια ἐφάρμοζε τήν τακτική του «προσαντίσιου», δηλ. ἀλληλοδανεισμοῦ ἐργασίας.

Ἡ ἐμπιστοσύνη καί ὁ σεβασμός στόν κόπο καί τήν περιουσία τῶν συγχωριανῶν φαινόταν ἰδίως στήν ἀποθήκευση τοῦ σιταριοῦ. Σ' ἕνα λόφο ἔξω ἀπό τό χωριό, μέ ἀργιλῶδες ἔδαφος, βρισκόταν ἡ ἀποθήκη σιτηρῶν κάθε οἰκογένειας σέ ἕνα βαρελωτό βαθύ λάκκο, τήν «βού-

χα». Ἡ βούχα ἀποστειρωνόταν μέ φωτιά καί σκεπαζόταν μέ μία πέτρα γιά στεγανοποίηση. Ἐμενε ἐκεῖ ἀφύλακτη ἡ ἰδιόμορφη σιταποθήκη καί κανεῖς δέν διανοήθηκε ποτέ νά κλέψει, ἔστω κι ἂν δέν εἶχε ὁ ἴδιος.

Ὁ φόβος νά τούς παρουσιαστεῖ ὁ Χρυσοσώτηρας ἦταν πάντα ἀποτρεπτικός. Ἡ μορφή Του ἦταν τόσο ἔντονη σέ κάθε τους βῆμα πού δέν ἤθελαν νά τόν πικράνουν μέ τίποτα, ἐνθουσιούμενοι τίς ἀμετρες εὐεργεσίες Του πρός αὐτούς.

Στά ἀτέλειωτα λιοχώρια τῆς ἐκκλησιᾶς τοῦ Σωτήρος ἕνας γαλάζιος σταυρός στόν κορμό τῶν δέντρων μαρτυροῦσε ἕνα σωρό προσωπικές ἱστορίες καί τάματα. Ἀποτελοῦσε ὁ γαλάζιος σταυρός τήν ταυτότητα τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, πού ἐκτεινόταν σέ μία ἔκταση 400 σκαλῶν (680 στρέμματα). Ὁ σταυρός σημάδευε εἴτε ὀλόκληρα λιοχώρια ἢ τερασσερά εἴτε μεμονωμένα δέντρα σέ ἰδιωτικά κτήματα.

Ἡ συλλογή τοῦ καρποῦ, ἰδιαίτερα τῶν ἐλιῶν, ἀπαιτοῦσε ἀμέτρητες ἐργατοῦρες δυσεύρετες γιά τούς πάντα πολυάσχολους κατοίκους. Ἔτσι οἱ ἀκανθιώτες γιά νά τιμήσουν τόν προστάτη τους, πού τόν ἔνωσαν ἀρωγό στήν κάθε τους δραστηριότητα, καθιέρωσαν μία πάνδημη ἐθελοντική ἐργασία - προσφορά πού εἶχε τό ὄνομα «ἀγγαρεῖες», χωρίς νά τό αἰσθάνονται καθόλου σάν ἀγγαρεία. Κάθε Κυριακή ὁ ντελάλης τοῦ χωριοῦ μέ τή χαρακτηριστική του

Άκανθοῦ

φωνή ἀνακοίνωνε ἀποβραδὶς πῶς ἡ λειτουργία θά τελείωνε νωρίς καί πῶς μετὰ ὅλοι οἱ κάτοικοι θά πήγαιναν σέ συγκεκριμένα λιχώρια τῆς ἐκκλησίας γιά τό λιομάζωμα μέ ὅλα τά ἀπαιτούμενα σύνεργα.

Στίς ἐξόδους τοῦ χωριοῦ, οἱ ἐπίτροποι τῆς ἐκκλησίας, μοίραζαν σέ ὅλους πρόγευμα (ψωμί, ἐλιές, ρέγκα καί τυρί ἢ χαλούμι ἀπό τά κοπάδια τῆς ἐκκλησίας).

Τό βράδυ, ἐπιστρέφοντας, παρῆσαν τόν λιόκαρπο στούς ἐπιτρόπους, στίς εἰδικές ἀποθήκες, κι ἔπαιρναν πρόσκληση γιά τό κοινό δείπνο, προσφορά τῆς ἐκκλησίας. Ἔτσι, στά κελιά τῆς ἐκκλησίας (OXEN) μέ τίς τεράστιες ἀποθήκες, ὅλο τό χωριό ἦταν καλεσμένο νά ἀπολαύσει δύο παραδοσιακά φαγητά, κολοκάσι καί ρέσι μέ κρέας καί ἄφθονο κρασί. Φυσικά, τό κρέας ἦταν καί πάλι ἀπό τά κοπάδια τῆς ἐκκλησίας. Τό γλέντι συνεχιζόταν μέ ψαλμούς καί τραγούδι, θυμίζοντας τίς χριστιανικές ἀγάπες στά πρῶτα χρόνια τοῦ Εὐαγγελίου.

Μέρος τοῦ λαδιοῦ πού παραγόταν

δινόταν στούς ἀκτήμονες ἢ σέ χρονιές ἀνομβρίας σέ ὅποιον εἶχε ἀνάγκη σέ πολύ χαμηλή τιμή. Τό ὑπόλοιπο, πωλεῖτο καί τά χρήματα δίδονταν σέ κοινωφελεῖς σκοποῦς. Ἀκόμα καί στούς γάμους τῶν χωριανῶν, οἱ ἐπίτροποι ἐπιδοτοῦσαν τό κρέας ἀπό τά κοπάδια τῆς ἐκκλησίας, γιά νά διασκεδάσουν οἱ χωριανοί.

Σέ ὅλα τά μεγάλα ἔργα στήν κοινότητα (κτίσιμο σχολείου, ὑδροδότηση, ἀγροτικό δίκτυο, κτίσιμο ἀποθηκῶν τῶν χαρουπιῶν, μεταφορά ἠλεκτρισμοῦ κ.ἄ.) ἡ ἐκκλησία ἦταν ὁ κύριος ἢ ὁ μοναδικός χορηγός. Ἐπίσης προικοδοτοῦσε φτωχές κοπέλες πού εἶχαν ἀνάγκη, μοιράζοντάς τους καί ὅλα τά τάματα πού ἐναπόθεταν χωριανοί καί ξένοι στή χάρι Του. Εἶναι γιά ὅλα αὐτά, πού παρόλη τήν κούραση ὀλόκληρης ἐβδομάδας στά δικά τους κτήματα, ὅλοι ἔδιναν πρόθυμα τό παρόν τους κάθε Κυριακή στίς «ἀγγαρεῖες».

Ὅσο γιά τόν περιώνυμο ναό τοῦ Χρυσοσώτηρα, ἦταν ἀπεριγράφτη ἡ σύμπραξη ὄλων ἀντρῶν καί γυναικῶν γιά νά κτιστεῖ μία μεγαλοπρεπέστατη ἐκκλησία. Ἡ ἐθελοντική ἐργασία σ' ὅλο της τό μεγαλεῖο πρὸς δόξαν Θεοῦ. Ἀπίστευση συστράτευση ἀντρῶν, γυναικῶν καί παιδιῶν προκειμένου νά μὴν ἐκπονηθεῖ καθόλου περιουσία γιά τό κτίσιμο, καί τά κατάφεραν.

Ἀνάλογη φροντίδα, εὐλάβεια κι ὑπέρβαση ἔδειχναν καί γιά τά 22 ξωκλήσια πού κοσμοῦσαν κάμπους, βουνά καί ἀκρογιαλιές.

Ήταν όλα κάτω από τήν ἐποπτεία τῶν ἐπιτρόπων τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χρυσοσώτηρα, ἀλλά τό καθένα εἶχε καί τούς δικούς του γιορτάρηδες, πού τό ἀσπρόγιαζαν, τό καθάριζαν καί τό λειτουργοῦσαν.

Ίδιαιτερη μνεία γίνεται γιά τήν κοινή γιορτή στή μέρα τοῦ ἁγίου ἀπό τούς γιορτάρηδες. Ἡ κάθε μία ἀκανθιώτισσα πού «ἔμπαινε» στή γιορτή ἔπρεπε νά προσφέρει στό σπίτι τῆς γιορτάραινας (πού ἄλλαζε κάθε χρόνο) τό ἀνάλογο σιτάρι, ἀλεύρι, ρόδι, σταφίδες, ἀμυγδαλόκουννες, σιγάμι, λάδι καί τά ἀνάλογα χρήματα (κοῦντο) καθώς καί κόπο γιά νά ἐτοιμαστεῖ ἡ γιορτή κι ἕνα πεντάρι. Αὐτό ἴσχυε καί γιά τή γιορτή τοῦ Χρυσοσώτηρα στίς ἔξι Αὐγούστου. Μία κοινή γιορτή, ὡς θυμίαμα εὐσομο, κι οἱ γιορτάρηδες κληρονομοῦσαν τή γιορτή στά παιδιά τους ὡς προικιό.

Κάθε ξωκλήσι εἶχε στό πλάι δύο – τρία δωμάτια γιά νά διανυκτερεύσουν μετά τόν ἔσπερινό οἱ γιορτάρηδες καί τά ζωντανά τους. Τό πρωί μετά τήν ἐκκλησία θά προσέφερναν πρόγευμα γιά ὄλο τό ἐκκλησίασμα ἀπό τό κοινό ταμεῖο. Ἐνα εὐλογημένο πνευματικό συναπάντημα, πού ὁμοῖο του μόνο στά παπαδιαμάντια κείμενα συναντοῦμε.

Τίς δύσκολες ὄρες τῆς ἀνομβρίας τό χωριό κατέφευγε στόν Σωτήρα μέ μία ἰδιαίτερη τελετή. Γυναῖκες μάζευαν θηλιές ἀπό νῆμα ἀπό ὄλα τά σπίτια τοῦ χωριοῦ καί ἀφοῦ ἔκαναν

δέηση στόν Σωτήρα ἔζωναν τήν ἐκκλησία μέ τό νῆμα. Ἡ ἀνταπόκριση συνήθως ἄμεση. Ήταν ἐποχές πού ὁ κόκκος σινάπεως πίστης περίσσευε στήν Ἀκανθοῦ, μακριά ἀπό λογικές ἀποδείξεις καί ἀμφισβητήσεις.

Ὅλοι ὅμως, δικοί καί ξένοι, ἔκλιναν εὐλαβικά τό γόνυ μπρός στήν ὑποβλητική μορφή τοῦ Χρυσοσώτηρα, νιώθοντας πώς τούς νιώθει καί τούς ἀγαπᾷ. Τά δάκρυα ξέπλεναν τόν πόνο καί τά θαύματα γίνονταν αὐθόρμητο δοξολόγημα. Ἀμέτρητες οἱ μαρτυρίες ἀκανθιωτῶν ὅτι τόν συναπάντησαν ὡς ρασοφόρο μέ κόκκινες ποδίνες νά τούς δίνει ἕνα μήνυμα, μία παραγγελιά, μία προσωπική παρατήρηση. Αὐτό ὅμως τό συνειδητοποιοῦσαν μετά τήν ἀποχώρησή Του. Ὅσο γιά τόν κάθε προσκυνητή καί ξένο ἴσχυε γιά τούς χωριανούς τό «ξένος ἦμην καί περιελάβετέ με». Πέραν τῶν δωρεάν ξενόνων τῆς ἐκκλησίας, καί ὄλα τά ἀκανθιώτικα σπίτια ἦταν ἀνοιχτά γιά τούς ἐμπερίστατους ἀδελφούς Του, ἰδιαίτερα τή μέρα τῆς Μεταμόρφωσης, ὅπου συνέρρεαν χιλιάδες στό χωριό.

Τούτη ἡ θαυματουργή εἰκόνα, ἡ... ἀγνοούμενη ἀπό ἐχθρικά χέρια γιά 38 χρόνια, βρέθηκε τυχαία σέ μία ἀποθήκη στόν περίβολο τοῦ Ἁγίας Μάμας στή Μόρφου μαζί μέ ἀρκετές ἄλλες εἰκόνες τοῦ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ μας. Μέ τήν ἄμεση συνδρομή καί τίς προσπάθειες πολλῶν, ὅπως τοῦ Δήμου μας, τῆς ἐπίσημης Ἐκκλη-

*Ἀνέμισμα - Ἀρβάλισμα, Μ. Κάσιαλου,
Βυζαντινό Μουσείο Ἱδρύματος Ἀρχιεπισκόπου
Μακαρίου Γ'*

σίας καί ξένων, συντηρήθηκε καί σήμερα βρίσκεται μέσα στόν κατεχόμενο ναό γιά προσκύνημα. Αὐτή ἡ θεοσημία, ἔγινε πόλος ἔλξης τῶν ἀκανθιωτῶν ιδιαίτερα στίς δύο Σεπτεμβρίου, ἡμέρα τῆς γιορτῆς τοῦ Ἁγ. Μάμα πού συλλειτουργεῖται κι ὁ Σωτήρας μας, ἄν βέβαια τό ἐπιτρέψει ἡ κατοχή. Πόθος καί λαχτάρα μέ τή δική μας πίστη κι ἀγώνα νά μπεῖ μπροστάρης γιά τόν γυρισμό στή γῆ Του καί τή γῆ μας.

Ὅσο γιά τόν περικαλλῆ ναό Του, μετατράπηκε σέ τζαμί κι ὅλη ἡ ἐπίπλωσι καί τά ἱερά σκεύη εἴτε πουλήθηκαν εἴτε καταστράφηκαν πεταμένα ἐκτός ναοῦ. Τό ἱερό εὐαγγέλιο παίχτηκε σέ χαρτοπαιχτική λέσχη στό Λονδίνο θυμίζοντας τά πάθη τοῦ Χριστοῦ μέ τή φράση «καί ἐπί τόν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον». Ὁ ἐντοπισμός του, κι ἡ ἀγορά ἀπό συγχωριανό, ἀλλά κι ἡ μεταφορά του στήν Κύπρο ἀποτελεῖ γιά μᾶς ἄλλη μία θεοσημία στήν προσφυγιά μας.

Τά τελευταία χρόνια ἔχουμε τήν εὐλογία νά βρίσκεται ἀνάμεσά μας στίς προσφυγικές, πνευματικές μας συνάξεις.

Σήμερα οἱ Ἀκανθιωῖτες, ἀποκομμένοι γιά 50 χρόνια, ἀπό τόν πνευματικό τους πυλώνα, τόν Χρυσοσώτηρά τους, παλεύουν στήν προσφυγιά, νά κρατήσουν σ' ἐγρήγορη τή μνήμη καί τά δυνατά, πνευματικά τους

κληροδοτήματα καί κοινωνικούς δεσμούς ἀνάμεσά τους. Ἐκτισαν στήν προσφυγιά, ὅπως καί τότε στό χωριό, μέ τήν ἐθελοντική συνδρομή καί τόν ζήλο πολλῶν, νέο ναῖσκο, μικρότερο, μᾶ πανομοιότυπο μέ αὐτόν, καί ἀγωνίζονται κάτω ἀπό τούς θόλους του νά ἐμφυσησουν στά παιδιά τους τό ἀκανθιώτικο ἦθος τῆς ἀλληλεγγύης, τῆς ἀγάπης, τῆς προσφορᾶς, τοῦ φόβου Θεοῦ καί τῆς ἀγάπης στόν Χρυσοσώτηρα, ἀλλά καί τῆς ἐπιστροφῆς ὄχι μόνο στή γῆ τῶν πατέρων τους, ἀλλά στή γῆ πού τούς ἀνήκει. Ἀναβιώνουν ὅ,τι παρέλαβαν ἀπό τούς πρόσφυγες γονεῖς τους καί προσπαθοῦν νά τό φυλάξουν στήν κιβωτό τῆς καρδιάς τους μέχρι τήν ἅγια μέρα τῆς ἐπιστροφῆς.

Κι αὐτό θά γίνει ἄν τό θέλουμε καί τό πιστεύουμε. «Εἰ ὁ Θεός μεθ' ἡμῶν, οὐδεὶς καθ' ἡμῶν»· θά γυρίσουμε ὅλοι λεύτεροι, εἶναι δικαίωμα καί ὑποχρέωσι τοῦ καθενός ἀπό μᾶς. Οἱ καρπασίτες ἅγιοι περιμένουν.

Από τὰ μαρτύρια τῶν Κυπρίων κληρικῶν στά χέρια τοῦ Ἀτίλα

Πέτρου Παπαπολυβίου

Αναπληρωτῆ καθηγητῆ Σύγχρονης Ἑλληνικῆς Ἱστορίας
Κοσμητόρα Φιλοσοφικῆς Σχολῆς
Πανεπιστήμιο Κύπρου

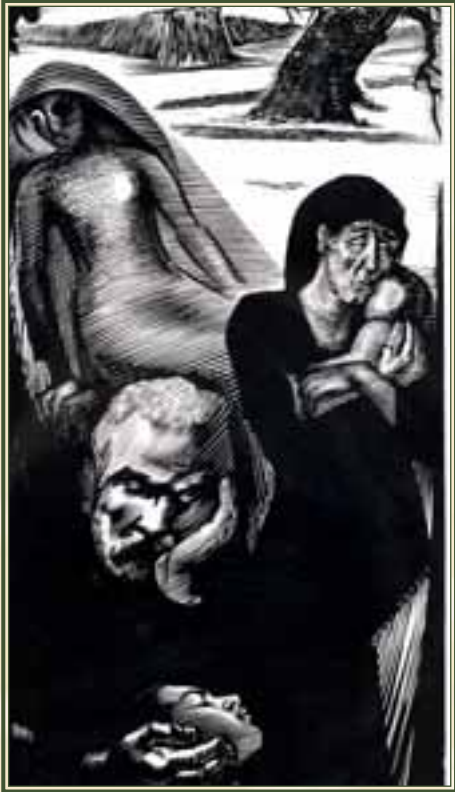
Οἱ Ὀρθόδοξοι κληρικοί ἦταν μιὰ κατηγορία Ἑλλήνων Κυπρίων στήν ὁποία ἐπιφυλάχθηκε ἄγρια μεταχείριση ἀπό τά τουρκικά στρατεύματα καί τούς ἄτακτους Τουρκοκύπριους – στελέχη τῶν παραστρατιωτικῶν ὁμάδων πού βοήθησαν τόν στρατό εἰσβολῆς. Οἱ περισσότεροι ἀπό ὅσους κληρικούς συνελήφθησαν ἤ ἐγκλωβίστηκαν στά χωριά τους, κακοποιήθηκαν βάνανυσα κατ' ἐξακολούθηση, χωρίς νά ἔχουν προκαλέσει ἤ νά ἔχουν βλάψει κάποιον. Προφανῆς σκοπός ἦταν ἡ ψυχολογική καί σωματική ἐξουθένωση τῶν κληρικῶν, ὥστε νά κατατρομοκρατηθεῖ καί τό ποιμνίό τους γιά νά διευκολυνθοῦν τά διχοτομικά σχέδια τῆς Ἄγκυρας. Παράλληλα, ἦταν καί μιὰ ἀναχρονιστική ἀναβίωση τῶν ἀντιχριστιανικῶν διωγμῶν στήν Ὀθωμανική Αὐτοκρατορία, εἰδικά ἐναντίον τοῦ ὀρθόδοξου κλήρου.

Στό παρόν σύντομο ἄρθρο θά παρουσιάσω μερικές μόνον περιπτώσεις κληρικῶν πού ὑπέστησαν φοβερά μαρτύρια κατά τήν αἰχμαλωσία τους. Πρῶτος στόν σχετικό κατάλογο εἶναι

ὁ ἱερέας τῆς Ἀγκαστίνας, παπά Ἐπιφάνιος Ἰωάννου, ἀπό τό Μηλικούρι, ἕγγαμος καί πατέρας τριῶν παιδιῶν, 54 ἐτῶν τό 1974. Μέ δράση στόν ἀγῶνα τῆς ΕΟΚΑ καί στή διάρκεια τῶν ταραχῶν τοῦ 1963-1964 ὁ πατήρ Ἐπιφάνιος παρέμεινε στήν Ἀγκασίνα μέ δική του, συνειδητή ἐπιλογή, καί ἀκολούθησε τήν τύχη τοῦ ποιμνίου του. Συνελήφθη στίς 17 Αὐγούστου καί μεταφέρθηκε στή Μιά Μηλιά. Ὁ ἐντοπισμός τῶν ὀστών του τό 2011, πιστοποίησε τόν μαρτυρικό του θάνατο ἀπό τά χέρια τῶν εἰσβολέων.

Ὁ δεύτερος μάρτυρας κληρικός προερχόταν κι αὐτός ἀπό τήν ἐπαρχία Ἀμμοχώστου, καί ἦταν ὁ ἀπό τό 1951 ἱερέας τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Τρικώμου, ὁ πατήρ Ἰωακείμ Φιλίππου, 58 ἐτῶν κατά τό 1974, ἀπό τό Διόριος τῆς ἐπαρχίας Κερύνειας. Ἡ σύζυγός του Χρυστάλλα ἦταν ἀπό τόν Ἅγιο Ἐπίκτητο τῆς Κερύνειας καί εἶχαν δώδεκα παιδιά. Τόν σκότωσαν τό βράδυ τῆς 3ης Σεπτεμβρίου τοῦ 1974 Τοῦρκοι στρατιῶτες, στήν παρουσία τῆς πρεσβυτέρας του. Μετά τή δολοφονία του ἡ σύζυγός

*Μαύρο θέρος 1974,
Τηλέμαχου Κάνθου,
Βυζαντινό Μουσείο Ίδρύματος
Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄*

του, με τή βοήθεια άλλων ηλικιωμένων ἐγκλωβισμένων συγχωριανών της τόν ἔθαψαν στό προαύλιο τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Ἐνας τρίτος ἱερέας, ὁ Παπαχρυσόστομος Χριστοφῆ Καραγιώργη ἀπό τόν Δαυλό Καρπασίας, στίς 4 Σεπτεμβρίου τοῦ 1974, σέ ἡλικία 58 ἐτῶν ἀπήχθη ἀπό Τουρκοκύπριους γειτονικῶν χωριῶν καί ἦταν ἀγνωσῦμενος μέχρι τό 2012 ὅταν ἐντοπίστηκαν τά ὀστά του. Ἡ κηδεία του τελέστηκε τόν Ἰανουάριο τοῦ 2018, στή Λευκωσία.

Ἐκτός ἀπό τά τρία ἄμεσα θύματα μαρτυρίου, δύο ἄλλοι κληρικοί ἀπεβίωσαν ἀπό τά βασανιστήρια στά ὁποῖα ὑποβλήθηκαν στήν αἰχμαλωσία τους. Ὁ πρῶτος ἦταν ὁ ἱερέας τοῦ χωριοῦ Παλαίκυθρο, Παπαγεώργιος Ἀθανασίου, ὁ ὁποῖος ἀπελευθερώθηκε τήν 1η Σεπτεμβρίου 1974 ὕστερα ἀπό 15νθήμερη αἰχμαλωσία καί μεταφέρθηκε γιά νοσηλεία στό Γενικό Νοσοκομεῖο Λευκωσίας σέ ἄθλια κατάσταση. Ἀπό τό κρεβάτι τοῦ Νοσοκομείου ὁ ἱερέας τοῦ Παλαίκυθρου ἀφηγήθηκε σέ ἐφημερίδα τῆς Λευκωσίας μικρό μέρος τῶν ὄσων ὑπέστη («Ὅταν μπήκαν στό Παλαίκυθρο... Ἀπό τήν βαρβαρότητα τῶν Τούρκων. Ἀφηγεῖται ὁ ἱερεύς τοῦ χωριοῦ», ἐφημ. Ὁ Φιλελεύθερος, 3 Σεπτεμβρίου 1974)»:

«Ὅταν οἱ Τούρκοι στρατιῶται εἰσῆλθον μέ τά τάνκς εἰς τό χωρίον μας, συνεκέντρωσαν τοὺς παραμειναντας ἐκεῖ χωρικούς καί διαχώρισαν τοὺς ἄνδρες ἀπό τὰς γυναῖκας καί τὰ παιδιά. Τρεῖς ἕως τέσσερες νέοι πού δέν κατόρθωσαν νά διαφύγουν ἀπό τό χωρίον, ἐπυροβολήθησαν καί ἐφονεύθησαν ἐν ψυχρῷ. Ἐμένα μέ διεχώρισαν ἀπό τοὺς ἄλλους καί κατόπιν ἐνός χυδαίου ὕβρεολογίου μου ἐψαλλίδισαν τήν γενειάδα καί τὰ μαλλιά, λέγοντάς μου ὅτι ἔπρεπε νά γίνω χοῖρος. Μετά τήν ἐξευτελιστικήν αὐτήν ἐνέργειαν μέ ἔρριψαν εἰς τό ἔδαφος, μέ ἐκλωτσοκοποῦσαν καί μέ ἐκτυποῦσαν μέ τοὺς ὑποκοπάνους τῶν ὄπλων των. Εἰς τό τέλος, ἀφοῦ μέ κατέστησαν ἀνίκανον νά σηκωθῶ, μέ ἔδεσαν χειροπόδαρα, ὅπως ἔκαναν καί εἰς πολλούς ἄλλους γέροντας».

Ὁ π. Γεώργιος Ἀθανασίου ἀπεβίωσε στό Νοσοκομεῖο Λευκωσίας, δύο μέρες ἀργότερα, στίς 5 Σεπτεμβρίου 1974, στά 78 του χρόνια. Ἦταν ὁ πατέρας τοῦ ἀγωνιστῆ τῆς ΕΟΚΑ, θεολόγου καί σπουδαίου βυζαντινοῦ ἀρχαιολόγου Ἀθανασίου Παπαγεωργίου (1931-2022).

Ὁ δεύτερος ἱερέας ὁ ὁποῖος ἀπεβίωσε ἐξαιτίας τῶν βασανιστηρίων στά χέρια τῶν Τούρκων ἦταν ὁ ἱερέας Ἡλίας Παπαλεοντίου, ἀπό τήν Ἄσσια, ἱερέας τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Σύμφωνα μέ κυβερνητικό ἀνακοινωθέν τῆς 16ης Ὀκτωβρίου 1974, «ἐκακοποιήθη ὑπό τῶν εισβολέων καί ὑπέκλυψεν ἀργότερον εἰς τά τραύματά του». Ἦταν 85 ἐτῶν τό 1974 καί μεταφέρθηκε ἀπό τούς Εἰρηνευτές στό Νοσοκομεῖο Κυπερουντας, ἐξαντλημένος καί ἀφυδατωμένος, μαζί μέ τήν πρεσβυτέρα του. Ἐκεῖ ἀπεβίωσε στίς 11 Ὀκτωβρίου 1974 καί ἐτάφη μέ συνοπτικές διαδικασίες στά Χαντριά, χωρίς νά εἰδοποιηθεῖ ἡ οἰκογένειά του, πού εἶχε καταφύγει στό Δασάκι τῆς Ἄχνας. Τόν Φεβρουάριο τοῦ 2009 τά ὀστά του μεταφέρθηκαν στή Λάρνακα.

Ἐνας ἄλλος ἱερέας πού συνελήφθη στό χωριό του ἀπό τόν τουρκικό κατοχικό στρατό ἦταν ὁ π. Ἀποστόλης Κυριάκου Χατζηαποστόλου, ἀπό τήν Ἄσσια, 54 ἐτῶν κατά τό 1974. Παράθετω ἀπόσπασμα κατάθεσῆς του πού δόθηκε στίς ἀστυνομικές ἀρχές τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας στίς 17 Σεπτεμβρίου 1974.

Κατάγομαι ἀπό τήν Ἄσσιαν, ὅπου

καί διέμενα μετά τῆς οἰκογενείας μου. (...) Τήν 14ην Αὐγούστου 1974 (...) ἐνῶ εὐρισκόμασταν ἐντός τοῦ σπιτιοῦ μου, περίπου ἡ ὥρα 3 μ.μ., ἤλθαν 4 - 5 Τούρκοι στρατιῶτες, ἀνοιξαν τήν πόρταν καί ἔριξαν 5 - 6 πυροβολισμούς στόν αέραν. Ἀμέσως μᾶς διέταξαν ὅλους καί ἐψηλώσαμεν τά χέρια μας πάνω. Μᾶς ἠρεύνησαν καί μᾶς ἔπιασαν τά χρήματά μας.

Ἐμένα συγκρομένως μοῦ ἔπιασαν 3-4 λίρες. Μετά ἀπό τήν ἔρευνα μᾶς ἔβαλαν ὅλους εἰς ἓνα φορτηγόν στρατιωτικόν αὐτοκίνητον καί ἀφοῦ ἐμαζέψαν καί ἄλλους χωριανούς μας, μᾶς ὠδήγησαν ἐντός χωραφιῶν, περίπου ἓνα μίλι ἔξω ἀπό τό χωριόν μας. (...)

Εἴμαστε ὅλοι ἄνδρες. Ἀφοῦ ἔριξαν ἀρκετούς πυροβολισμούς πάνω ἀπό τίς κεφαλές μας, μᾶς διέταξαν καί πάλι καί ἐκαθίσαιμεν. Τότε, ἓνας ἀπό τούς Τούρκους στρατιῶτες, τόν ἄκου-

*Αἰχμάλωτοι,
Τηλέμαχου Κάνθου,
Βυζαντινὸ Μουσεῖο
Ἰδρύματος Ἀρχιεπισκόπου
Μακαρίου Γ'*

σα νά λέγη: «Πιο Παπά». Ἀμέσως ἦλθεν κοντά μου, ἐπῆρεν τό καλυμαύχι μου, τό ἐπέταξεν πάνω καί τό ἐκλώτσησεν. Δέον νά σημειωθῆ ὅτι, ὄλων μας, τά χέρια μας ἦταν δεμένα πίσω μέ σπάγγον. Ἀκολούθως μοῦ ἀφήρεσαν τό ἀντερί καί τόν σταυρόν μου, τά ὁποῖα ἐπέταξαν εἰς τούς ἀγρούς. Μετά ἄρχισαν νά μέ τραβοῦν ἀπό τά γένια καί νά μέ κτυποῦν μέ τά χέρια τους καί τούς ὑποκοπάνους τῶν ὀπλων των, ἔχοντας ἐπί τοῦ στήθους μου καί τῆς ράχης τās λόγχας τῶν ὀπλων των».

Ἀκριότερα, ἀκόμη, βασανίστηκε ἓνας ἄλλος ἱερέας, ὁ ὁποῖος, ἐπιπλέον, μεταφέρθηκε καί ὡς αἰχμάλωτος στά Ἄδανα. Πρόκειται γιά τόν ἱερέα τοῦ χωριοῦ Τριμίθι, π. Ἰωάννη Νικολάου, ἐφημέριο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους. Παραθέτω ἀποσπάσματα ἀπό τή συγκλονιστική περιγραφή ἑνός συγκρατουμένου του (Πιερχῆς Μ. Πιερχῆ, Ἄντιο... Ἀπό τό ἡμερολόγιο ἑνός αἰχμαλώτου, Λεμεσός 1995, σσ. 144-148.)

«Ὅταν ὁ παπάς ἄρχισε νά φωνάζει ἀπελπισμένος ἀπό τήν ἄγρια μεταχείριση καί τήν ἀπάνθρωπη συμπεριφορά τους, κάποιος τοῦ κατάφερε ἕνα δυνατό κτύπημα στά μοῦτρα, τόσο δυνατό πού τό κορμί του ἔγυρε πρὸς τά πίσω. Δέν ἔπεσε ὅμως γιατί τό κράτησαν αὐτοί πού βρισκόνταν ἀπό πίσω του. Τόν συγκράτησαν ἀρπάζοντάς τον γερά καί κτυπώντας τον κι αὐτοί πού ἔφταναν. Ἕνας τόν ἄρπαξε ἀπό τόν κότσο, πού σχημάτιζαν τά μαλλιά του στό πίσω μέρος τῆς κεφαλῆς καί τράβηξε μέ δύναμη. Ὁ πό-

νος ἦταν ἀβάστακτος, κι ἐξωτερικεύτηκε μέ μιὰ δυνατή κραυγή. Καί χωρίς νά τόν ἀφήσει ὁ βάρβαρος, τράβηξε τήν λόγχη πού κρεμόταν ἀπό τή ζώνη στή μέση του καί μέ μιὰ ἀπότομη κίνηση τόν ἔκοψε. Κραυγές ἀλλαγμοῦ ἀκούστηκαν καί πάλι, ἐνῶ πετοῦσε τά μαλλιά καί τά σκόρπιζε ψηλά στόν ἀέρα πάνω ἀπό τά κεφάλια τους, πρὶν πέσουν στή γῆ καί τά τσαλαπατήσουν κι αὐτά.

Στή θέα τῆς λόγχης, ἄλλος ἓνας καννίβαλος τράβηξε τή δική του κι ὄρμησε μαινόμενος ἐναντίον τοῦ δύσμοιρου ἱερέα, ἀποφασισμένος νά τοῦ καταφέρει τό τελειωτικό κτύπημα. Ἐκεῖνος δέν μποροῦσε νά προφυλακτεῖ. Ἴσως καί νά μὴν τόν πρόσεξε ἀφοῦ σπάρραζε ἀπό τόν πόνο καί παράδερνε στά χέρια τους, χωρίς νά μπορεῖ νά ἀντιδρᾷ κτυπώντας ἀπό τόν ἕνα στόν ἄλλο καί σ' ὄλους μέ τή σειρά. Τόν τραβοῦσαν ἀπό τά γένια, τόν χλεύαζαν καί τόν περιγελοῦσαν, κι ὁ ἓνας τόν ἔστελλε στόν ἄλλο μέ δυνατά κτυπήματα. Σπαρταροῦσε στά χέρια τους σάν τό ψάρι στή στεριά καί τό τέλος δέν φαινόταν μακριά. Τήν τελευταῖα στιγμή, ἴσως γιατί ἤθελαν νά τόν κρατήσουν ζωντανό γιά νά διασκεδάσουν ἀκόμα πιό πολύ μέ τόν πόνο του μπῆκαν στή μέση κάποιιοι ἄλλοι καί ἐμπόδισαν τόν συνάδελφό τους νά ἀποτελειώσῃ τό θῦμα τους».
(...)

Ταπεινοὶ κληρικοί, ἀθλήσαντες νεομαρτυρες, ἀπό τίς σελίδες τοῦ μαρτυρολογίου τοῦ 1974, τούς ὁποῖους ὀφείλουμε νά τιμοῦμε.

«Νερά τῆς Κύπρου, τῆς Συρίας, καὶ τῆς Αἰγύπτου, ἀγαπημένα τῶν πατρίδων μας νερά»

Νίκου Ὀρφανίδη
Φιλολόγου - Λογοτέχνη

Σκέφτομαι ἐκείνους τοὺς στίχους τοῦ Κωσταντίνου Π. Καβάφη «νερά τῆς Κύπρου, τῆς Συρίας, καὶ τῆς Αἰγύπτου, ἀγαπημένα τῶν πατρίδων μας νερά» κι ἐκεῖνο τὸν κρυμμένο καημὸ του, καὶ μαζί τὸν καημὸ τοῦ ἐξόριστου Ἑλληνισμοῦ, πὺ διαπερνᾷ τὸ ποίημα «Ἐπάνοδος ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.» Ἔτσι βιώνουμε, χρόνια τώρα, αὐτὸν τὸν καημὸ τῆς ἐξορίας καὶ τῆς ἐγκατάλειψης, σ' αὐτὸ τὸ ἔσχατο, πλέον, ὄριο τοῦ ἑλληνισμοῦ, πὺ παρέμεινε ἡ Κύπρος, ἔτσι ἐπίμονα, σὲ πείσμα τῶν καιρῶν, κι ἄς ξέρουμε κι ἐκεῖνο τὸ ἄλλο τοῦ Καβάφη: «Καὶ τὴν Κοινὴν Ἑλληνικὴ Λαλιά /ὡς μέσα στὴν Βακτριανὴ τὴν πήγαμεν/ὡς τοὺς Ἰνδούς», στὸ ποίημα «Στὰ 200 π. Χ», ἔτσι ἀμέσως σχεδὸν μετὰ τὸ τέλος καὶ τὸ μαρτύριο τῆς Μικρασίας.

Αὐτὰ σκέφτομαι χρόνια τώρα, ἤμαστε παιδάκια καὶ τώρα φεύγουμε ἀπὸ τὴ ζωὴ, πάντοτε μὲ ἐκείνη τὴ στυφὴ γεύση στὸ στόμα, ἔτσι ἀναχωροῦμε κάθε φορὰ μὲ ἓνα καημὸ καὶ μιὰ νοσταλγία πηγαίνοντας στὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ ἐπιστρέψουμε πάν-

τοτε ψιθυρίζοντας, θλιμμένοι καὶ πονεμένοι, ξανὰ καὶ ξανὰ: «Τουλὰχιστον στὴν θάλασσά μας πλέουμε»

Δὲν ξέρω τί νὰ γράψω πιά, παρακολουθώντας τὰ χρόνια νὰ φεύγουν, μὲ τὸν καημὸ μας νὰ μᾶς τρώει, μὲ ἐκείνη τὴν ἐπαναλαμβανόμενη ἐγκατάλειψη, ὅπως τὶς μέρες τοῦ '74, ἐκεῖ στὴν πυροβολαρχία, τότε πὺ κοιτάζαμε τὸν οὐρανὸ, μήπως καὶ φτάσουν τὰ Ἑλληνικὰ ἀεροπλάνα.

Εἴμαστε ἓνας λαὸς πονεμένος, καθὼς βιώνουμε μέσα στοὺς αἰῶνες αὐτὴ τὴν ἐξορία, μόνοι καὶ ἔρημοι, κοιτάζοντας τὰ σπίτια μας νὰ ἔχουν πιά ἀποδημήσει στὸν οὐρανὸ, μὲ ἐκείνη τὴν οἴηση τῶν κατακτητῶν, τὴν ὑπεροψία καὶ τὴ μέθη, αὐτὸ πὺ διέκρινε κάποτε καὶ τὸν βασιλέα Δαρεῖο, γιὰ νὰ θυμηθοῦμε ξανὰ καὶ πάλι τὸν Καβάφη· τὸν βασιλέα Δαρεῖο, πὺ τὸν πῆρε καὶ τὸν σήκωσε ἡ Ἱστορία, ὅπως θὰ ἀφανίσει καὶ τοὺς ἄθλιους πὺ πατοῦν μὲ τόση οἴηση καὶ ὑπεροψία καὶ μέθη τὴν πατρίδα μας.

Αὐτὰ σκέφτομαι ξανὰ καὶ ξανὰ,

*Θρήνος γυναικῶν, Τηλέμαχου Κάν-
θου, Βυζαντινό Μουσείο Ἰδρύματος
Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'*

μέρες πού εἶναι, ἀκούοντας ἢ προσπαθώντας νά ἀφουγκρασθῶ τή βαρύνουσα σιωπή τῶν πολιτικῶν, ἔτσι ὅπως ἀπέμειναν νά φλυαροῦν καί κάποτε νά φωνασκοῦν, ἀδύναμοι νά ἀντιληφθοῦν τά μυστικά νοήματα τῆς Ἱστορίας. Ὅμως ἡ Ἱστορία πάντοτε παραμονεύει κι ὅσο κι ἂν θέλουμε νά τῆς ξεφύγουμε, κάποτε θά τήν βροῦμε μπροστά μας.

Τά γράφω αὐτά γιά τοὺς ἐπιλήσιμονες. Ὅλους τοὺς ἐπιλήσιμονες, πού ἀδυνατοῦν νά κατανοήσουν τά μηνύματα τῶν καιρῶν. Μαζί καί τὸν καημό μας, τὸν καημό τοῦ κατατρεγμένου καί σφαγιασμένου καί ἐγκαταλελειμμένου Ἑλληνισμοῦ τῆς Κύπρου, πού πορεύεται στοὺς δρόμους τῆς Ἱστορίας ἔτσι μοναχικά, πάντοτε μὲ ἓνα πείσμα, ἔτσι ὅπως

ἔγραψε κι ὁ Μόντης:

*«Χρόνια σκλαβικῆς ἀτελείωτης
Τὸν πάτσον τζιαί τὸν κλωτσον τους
Ἐμεῖς τζιαμαί, ἐλιές τζιαί τερασιές
πάνω στὸν ρότσον τους.»*

Ἡ ὅπως ἔγραψε κι ὁ Ἀνδρέας Παστελλᾶς, γράφοντας γιά τὸν κόσμο τῆς Κύπρου στὸ ποίημα «Ὁ σκαντζόχοιρος πού ἐπέζησε»:

*«Ἐκεῖ πού ὅλοι τὸν εἶχαν ξεγραμμένο
τὸν εὔχονταν γιά ξεγραμμένο
ἐρχόταν μόνος.*

*Μέσα ἀπὸ λουμιούς, λυγμούς
ἰσοπεδώσεις
ἐκχερσώσεις
ἐπιχωματώσεις*

*ἀργὰ διέσχισε τὸ δρόμο κουτσαίνοντας.
Λάτρεις κρανοφόροι τοῦ μετάλλου τὸν
παραμόνευαν.*

*Μελανηφόροι πεφτυσμένοι ἐπιβήτορες
τῶν μηχανῶν
ἐπίβουλοι τὸν περιέμεναν*

*βαθιά μέσα τους πονώντας γιά τὴ χα-
μένη ἡδονή*

Νάτον θά πέσει!

*Μέσα σὲ πανδαμῖο χαρούμενον κλά-
ξον τὸν
περιέμεναν.*

Ἐκεῖνος προχωροῦσε ἀνέγγιχτος

μὲ χεῖλι μισάνοιχτο

γκριμάτσα πόνου ἢ χαμόγελο

κάπνιζε τὸ τσιγάρο του

φρενοβλαβῆς, ἴσως, καί περήφανος.»

Αὐτά, καταθέτοντας ξανά τὸν καημό πού μᾶς ἀκολουθεῖ στοὺς δρόμους τῆς Ἱστορίας.

Τί είναι ὁ Πενταδάκτυλος;

Νίκης Τρακοσιῆ
Φιλολόγου

Ὁ Πενταδάκτυλος ἀναπνέει στὸν δικό μου ρυθμό. Ἐγινε ἓνα μὲ τούς δικούς μου παλμούς. Ἀνακατεύτηκε μέσα μου... Καί δέν μπορεῖς νά ξεχωρίσεις. Τόν Πενταδάκτυλο ἀπ' τόν ἑαυτό μου, τόν ἑαυτό μου ἀπ' τόν Πενταδάκτυλο.

Μία σχολική ἐκδήλωση-ἀφιέρωμα στὸν Πενταδάκτυλο ἔδωσε ἀφορμὴ νά «ξυπνήσω» καί νά διερωτηθῶ, τί ἰσχύει καί γιά ποιούς, ἀπὸ ὅλα αὐτὰ πού ἀκούγονται σέ παρόμοιες ἐκδηλώσεις γιά ἀγῶνες, ἥρωες, χαμένες πατρίδες, προσφυγιά... Καθὼς προχωρούσαμε στίς πρόβες μὲ τούς μαθητές, μοῦ γεννήθηκε ἓνας προβληματισμός: πόσο συνειδητὰ συμμετέχουν τὰ παιδιά, μήπως ἐντελῶς μηχανικά τὰ ὀδηγοῦμε σέ μία «ἐπιτυχημένη» ἐκδήλωση, πού μπορεῖ νά μὴν τὴν κατανοοῦν στό βάθος; Καί ρώτησα: «παιδιά, τί εἶναι ὁ Πενταδάκτυλος;» Δέν πῆρα ἀπάντηση, εἶδα τὰ βλέμματά τους νά διερωτῶνται...

Βγήκαμε στό γήπεδο τοῦ σχολείου, ἀπ' ὅπου ὁ Πενταδάκτυλος μᾶς κοίταξε κι ἐκεῖνος ἀπορημένος, γιατί τόσον καιρό δέν προσέξαμε πὼς εἶναι

ἐκεῖ, ἀπέναντι, τόσο κοντά καί ταυτόχρονα τόσο ἀπρόσιτος. (Τὸ περιστατικό εἶναι ἀληθινό).

*Εἶναι ἓνα μεγάλο πρόβλημα
ὁ Πενταδάκτυλος, μητέρα.*

*Στό κάτω-κάτω τό Μόρφου δέν
τό βλέπουμε, στό κάτω-κάτω τὴν
Κερύνεια δέν τὴν βλέπουμε... ὅμως
αὐτός εἶναι διαρκῶς ἐκεῖ ἀπέναντί
μας, καί μᾶς κοιτάζει, καί μᾶς κοιτά-
ζει μ' ἓναν τρόπο (...)*

Ἔτσι λέγει ὁ ποιητής, ἐκφράζοντας ὅσους διατηροῦν τὴ μνήμη καί τὸν πόνο. Ὅμως, δέν εἶναι ἀρκετὸ πού ἡ μνήμη ὑπάρχει καί θλίβει τούς ἀνθρώπους πού ἔζησαν τὴ βαρβαρότητα τῆς εἰσβολῆς, πληγώθηκαν κατάβαθα γιά τὴ βία καί τίς τρομακτικές ἐμπειρίες, πού ἀκόμα δέν βρῖσκουν τό κουράγιο νά ἐκφράσουν τὸν βαθύτερο πόνο τους. Δέν ἀρκεῖ ὁ πόθος πού συντηροῦν γιά τὴν ἐπιστροφή στὸν τόπο τους ἀνθρώποι πού βρέθηκαν ξαφνικά τόσο μακριά ἀπὸ ὅ,τι ἀγαποῦσαν ὅ,τι δέθηκε μὲ τὰ τρυφερά παιδικὰ καί νεανικά τους χρόνια.

Ἡ γριά γιαγιά μου ἡ ἐκατόχρονη πιά δέν κοιμᾶται μὲ τὰ παραμύθια.

Πενταδάκτυλος (φωτ. π. Θωμᾶ Κωστή)

*Ὀλημερίς κοιτάζει κατά τόν βορρᾶ.
Μέ ἥλιο καί μέ βροχή
σέ τοῦτο τό τσαντίρι.*

Τώρα κανείς βέβαια, δέν μένει σέ τσαντίρι, ὅμως ὅσοι ζοῦν μέ τή νοσταλγία, σάν παλάτι θυμοῦνται τό σπίτι τους στό τουρκοπατημένο χωριό τους. Ἡ ἀγάπη γιά τήν πατρίδα ἔκανε τόν Ὀδυσσεά νά παλεύει δέκα χρόνια μέ τή θάλασσα, μέ νεράιδες, θεούς καί ἡμίθεους, γιά νά φτάσει νά δεῖ ἔστω καί «καπνόν ἀναθρώσκοντα» ἀπ' τήν Ἰθάκη του. Γιατί ὁ Θεός «ἔστησεν ὄρια ἐθνῶν» καί εἶναι ἔμφυτη ἡ ἀγάπη γιά τήν πατρίδα. Πολύ περισσότερη ιερότητα ἀποκτᾶ αὐτή ἡ ἀγάπη, ὅταν ἐκφράζει καί τήν ἀγάπη γιά τόν Θεό, τά ιερά καί τά ὅσια τῆς πίστεως μας, ὅπως τόσο αὐθεντικά τήν ἐκφράζει ὁ Ψαλμός: «Ἐπί τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθίσασαμεν καί ἐκλαύσαμεν ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τῆς Σιών... πῶς ἄσωμεν τήν ὁδὴν Κυρίου ἐπί γῆς ἀλλοτρίας;»

Πῶς νά ἔψαλλαν ὕμνους στόν Θεό, στόν τόπο τῆς αἰχμαλωσίας, τόν γεμάτο εἶδωλα;

Θυμοῦμαι τόν γέρο Ἄντρεά, ἀπό χωριό τοῦ Πενταδακτύλου δύσβατο, πού εἶχε ἓνα σπίτι ὅλο κι ὅλο μία μεγάλη κάμαρη γιά ὅλους καί ὄλες τίς χρήσεις. Κάπου-κάπου τόν ἔβλεπα στό προσφυγικό του σπίτι, πού ἦταν σαφῶς καλύτερο καί βολικότερο, μία πού ἦταν πολύ δυσκίνητος, τυφλός καί μέ πολύ μειωμένη ἀκοή. Πάντα μέ ἀνυπομονησία ρωτοῦσε τό ἴδιο πράγμα: «Ἔχουμε κανένα νέο; Ἐν νά πᾶμε στούς τόπους μας;» Κι ἐγώ ἀπαντοῦσα περὶ τοῦ ἴδιου: «Γίνονται συνομιλίες...». Ἡ λέξι «συνομιλίες» ἔμοιαζε κάτι πολύ ἐλπιδοφόρο καί ἀποτελεσματικό γιά τόν γέρο Ἄντρεά, πού ὅπως χιλιάδες ἄλλοι, πέθαναν μέ τόν καημό τοῦ γυρισμοῦ στόν τόπο τους, γιατί «πατρίδα τοῦ σπιτιοῦ μας ἡ αὐλή κι ἡ γλάστρα μέ βασιλικό, μέ γιούλι...».

Όμως, κάτι έγινε σ' αυτόν τον τόπο και έσπασε ή μνήμη και ή παράδοση. Κάποιες φορές ρωτούσα τά παιδιά στήν τάξη, «ποιοί είστε πρόσφυγες;». Άμέσως διόρθωνα, γιατί καταλάβαινα ότι ή ερώτηση ήταν ακατανόητη. «Ποιων οί γονεϊς, οί παππούδες είναι πρόσφυγες;». Λίγα παιδιά γνωρίζουν αυτή τή «λεπτομέρεια» για τήν ιστορία τής οικογένειάς τους. Εύτυχως, κάποια είναι πολύ κατατοπισμένα και μέ ζήλο δηλώνουν ότι κατάγονται από κάποιο κατεχόμενο χωριό.

Όλοι θά ποῦμε, ό σύγχρονος τρόπος ζωής φταίει, τά παιδιά δέν νοιάζονται... Φταίνε πολλά πράγματα, αλλά κι έμεις. Θεωρήσαμε πολύ σημαντική έμπειρία για τά παιδιά τό νά πάνε μέ διάφορες «εύκαιρίες» και προγράμματα σέ άλλες χώρες και νά δούν τήν ζωή τών ανθρώπων εκεί. Κάθε συναναστροφή μέ ανθρώπους από «άνεπτυγμένες» χώρες νομίζουμε ότι θά τούς δώσει τό υπόβαθρο για μελλοντικές έπιτυχίες. Ήλθαν και τά Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης και Μαζικής Ένημέρωσης και μαθαίνουμε όλα όσα συμβαίνουν άλλοῦ ή όσα έξωπραγματικά μᾶς σερβίζουν, πρίν μάθουμε ποιοί είμαστε και αυτά πού γίνονται στό σπίτι και στόν τόπο μας.

Μπήγαμε πολύ εύκολα στό πνεῦμα τής παγκοσμιοποίησης. Σπεύδουμε νά μιμηθοῦμε ξένα ἔθνη (ίσως ή λέξη νά είναι λάθος, γιατί ἔθνος είναι κάτι πού έχει ρίζες στό παρελθόν, έχει κάποια

ἀξία). Σέ ένα τόπο μέ τέτοια ιστορία, τόσο πλούτο πολιτισμοῦ, ἠθῶν και ἔθιμων, δέν χρειαζόμαστε εισαγωγή κουλτούρας ἄλλων λαῶν. Μήπως ἔχουμε πέσει στήν παγίδα τής ἐκμετάλλευσης, και τοῦ ἀποχρωματισμοῦ ἀπό όσους ἔχουν συμφέρον οικονομικό και πολιτικό νά μᾶς κάνουν ένα λαό χωρίς σύνορα και χωρίς μνήμη;

Άπό τόν τόπο μας, τό γνωρίζουμε, πέρασαν πολλοί κατακτητές και παραμένει πάντα ἔλκυστικός, πάντα στή θέση του τήν πολύ βολική για καθέναν πού θέλει νά ἔξορμᾶ για νέες κατακτήσεις τῶπων και λαῶν.

Ἦρθαν ντυμένοι «φίλοι»

Ἀμέτρητες φορές οί ἐχθροί μου...

Ἐφτασαν ντυμένοι «φίλοι»

Ἀμέτρητες φορές οί ἐχθροί μου τά παμπάλαια δῶρα προσφέροντας.

Καί τά δῶρα τους ἄλλα δέν ἦταν παρά μόνο σίδερο και φωτιά.

Μόνο οί τρόποι και τά μέσα ἄλλαξαν για τήν κάθε εἶδους «εἰσβολή» και ἴσως έμεις δεχόμαστε τά ὑπουλα «δῶρα» τών δήθεν φίλων μας, για νά ἀλλοιωνοῦμαστε ως λαός, νά πέφτουμε σέ λήθη, νά ζοῦμε τό παρόν τής ἄνεσης και νά ξεχνοῦμε τά ιερά και τά όσια πού τόσες γενιές κατάφεραν νά συντηρήσουν μέ κόπο, στέρηση και αἶμα; Πενήντα χρόνια είναι πολλά στήν προσωπική ζωή μας, αλλά για τήν ιστορία και γι' αυτούς πού σχεδιάζουν μακροχρόνια τούς ἔθνικούς στόχους τους, δέν είναι πολλά. Αὐτά τά σχέδια ὑφαίνονται σέ βάθος χρόνου. Ἄς μήν κοιμόμαστε μέ τήν ψευ-

*Λιμανάκι ἀρχαίας Λάμπουσας
(ἀρχεῖο Γιαννάκη Παπαϊωάνου)*

δαίσθηση ὅτι ὡς ἐδῶ ἦταν, τώρα βολεύτηκαν κι οἱ δύο πλευρές.

Θά πᾶνε οἱ νέοι νά σπουδάσουν, θά πᾶμε νά δοῦμε κι ἄλλους τόπους καί ἄλλους ἀνθρώπους, ἀλλά ἐδῶ εἶναι ὁ τόπος μας, ἡ ρίζα καί τό χρέος μας.

*Σ' ὄλους τούς τόπους κι ἄν γυρνῶ,
Μόνον ἐτοῦτον ἀγαπῶ.*

Ἐδῶ μας ἔβαλε ὁ Θεός, σ' αὐτό τό πολύπαθο, ἀλλά Χριστιανικό Ὅρθοδοξο νησί καί αὐτό εἶναι ὁ πραγματικός μας θησαυρός. Κάθε ἄλλη παράδοση δέν ἔχει οὐσιαστική ἀξία κι εὐκόλα ἀφήνεται, ἂν δέν στηρίζεται στόν μοναδικό θησαυρό τῆς πίστες μας. Ψάλλουμε μέ συγκίνηση «Τῆ Ὑπερμάχῳ...» ἀλλά διερωτόμαστε, τί ἄλλαξε ἀπό τότε; Ὅχι ἡ «Ὑπέροχος» πού ὑπερασπίζεται τίς «δικές» τῆς πόλεις. Μήπως ἐμεῖς δέν αἰσθανόμαστε πόσο Τὴν χρειαζόμαστε στό πλευρό μας, ὄχι μόνο γιά τὰ προσωπικά μας προβλήματα, ἀλλά καί γιά τὴν πατρίδα μας, πού πρέπει νά κρατᾶ πρῶτα γερά τὴν πίστη καί τὴν ἀγάπη στόν Θεό καί ὕστερα κάθε ἄλλη πε-

ποίθηση καί ἀγάπη;

Ἔχουμε μία ἱστορία πού βροντοφωνάζει, «ξυπνήστε». Ἔχουμε τόσες «χαμένες πατρίδες» ἀναγνωρίζουμε τὰ λάθη πού διέπραξαν ἄλλοι πρὶν ἀπὸ ἐμᾶς, «τίς δάφνες χρόνων. Τ' ὄνειδος μία στιγμῆς». Τό λάθος τοῦ θρυλικοῦ μας ἥρωα Διγενῆ, πού ἔδωσε ἐμπιστοσύνη στόν ὕπουλο ἐχθρό, τόν Χάροντα, ἐπι-

συμπεριφορές «ἀφέλειας» μπροστά σέ στοχευμένες πολιτικές γιά τὴν ἐπικράτηση τῶν ἐχθρῶν μας.

*Ἀλαβροπιᾶσ' με Διηνί,
νά σέ ἀλαβροπιᾶσω.*

*Ἀλαβροπιᾶν' ὁ Διηνίς
καί σφικτοπιᾶν' ὁ Χάρος.*

Ἐξέουμε πολύ καλά πὼς δέν «μᾶς τούς ἔφερε ἡ ἀγαπημένη θάλασσα τῆς Κερύνειας» οὔτε θά «ἀνασηκώσει τὴν πλάτη» καί νά τούς διώξει ὁ Πενταδάκτυλος». Ἐμεῖς νά κρατήσουμε τὴν ἀντικοτοχική συνείδηση καί ἀντί νά βλέπουμε τὰ συμφέροντα τοῦ παρόντος, νά σκεφτοῦμε τὸ μέλλον τοῦ τόπου καί τῶν παιδιῶν μας. Καί κυρίως, νά κρατήσουμε τὴν πίστη στόν Θεό καί τὴν «παράδοση» τῆς ἐπίκλησης τῆς Ὑπερμάχου Στρατηγοῦ σέ κάθε κίνδυνο.

«...ὡς ἔχουσα τό κράτος ἀπροσμάχητον, ἐκ παντοίων μέ κινδύνων ἐλευθέρωσον, ἵνα κράζω σοι· Χαῖρε Νύμφη ἀνύμφευτε».

Ένας εναλλακτικός αντικατοχικός αγώνας

Χρυσόστομου Μελή
Θεολόγου – Φιλολόγου

Διανύουμε 50 χρόνια προσφυ-
γιάς, πόνου και μαρτυρικής
μνήμης. Είναι γεγονός ότι όσοι
έζησαν τή φρίκη του πολέμου, έχουν
άνοιχτες πληγές και κουβαλούν μία
άβάσταχτη μνήμη που στάζει στην
καρδιά, μέρα και νύχτα, τόν πόνο, για-
τί πολύ άπλά έζησαν, βίωσαν τά γε-
γονότα. Η δική μας γενιά γεννήθηκε
άμέσως τά επόμενα χρόνια (1974-
1984). Αύτή ή γενιά, άν μή τί άλλο, έζη-
σε και βίωσε έντονα τόν απόηχο και τίς
συνέπειες τών δραματικών γεγονό-
των του 1974.

Φτάσαμε καταυλισμούς, προλάβαμε τό
συσσίτιο στά σχολεία, γεννηθήκαμε
άπό πρόσφυγες πρώτης γενιάς, άκού-
σαμε άπευθείας άπό τό στόμα του

πρόσφυγα παππού και τής γιαγιάς
μας ιστορίες και μαρτυρίες νοσταλγίας
και πόνου, είδαμε ζωντανές τίς μαυ-
ροφορούσες αγωνίστριες μανάδες τών
άγνοουμένων, μαθαίναμε, τραγου-
δούσαμε και γράφαμε σχεδόν καθη-
μερινά για τό Δέν Ξεχνώ, πήγαμε sé
άντικατοχικές διαδηλώσεις κ.ά.

Τό ερώτημα που
μας άπασχολεί
έντονα στίς μέ-
ρες μας είναι
πως θά διατηρή-
σεις ζωντανή
τήν ιστορική
μνήμη του 1974
στίς μεταγενέ-
στερες γενεές, τά

παιδιά μας δηλαδή, τά όποια όμως δέν
έζησαν και δέν βίωσαν τά πιο πάνω.
Όμολογουμένως, έχει περάσει κιόλας
μισός αιώνας άπό τά παθήματα του
μαρτυρικού μας τόπου. Δυστυχώς, ό
χρόνος ξεθώριασε τή μνήμη. Οί διά-
φορες άδιέξοδες κατά καιρούς πολι-
τικές επέφεραν κόπωση στον λαό. Ό
παλμός, τό σθένος για άντικατοχικό
άγώνα αδράνησε φτάνοντας άκόμη sé
έπίπεδα εύνουχισμού. Τό Δέν Ξεχνώ ως
σύνθημα και λάβαρο κινδυνεύει νά πε-

ράσει στή λήθη. Παρόλ' αὐτά, εἶναι γεγονός ὅτι φέτος τό 2024, ἔτος συμπλήρωσης 50 χρόνων ἀπό τά θλιβερά γεγονότα ἐκείνου τοῦ καλοκαιριοῦ τοῦ 1974 ἐκ τῶν πραγμάτων ὑπῆρξε ἀναζωπύρωση τῆς μνήμης αὐτῆς ἀπό πολλούς φορεῖς.

Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι στό πλαίσιο τιμῆς καί μνήμης γιά τό 1974 μέ προτροπή τοῦ ΥΠΙΑΝ ἔχουν πραγματοποιηθεῖ κατά τό σχολικό ἔτος 2023-2024 ἀρκετές ἀξιόλογες ἐκδηλώσεις καί πολύ ἀξιέπαινες δράσεις σέ ὅλα σχεδόν τά σχολεῖα τῆς ἐλεύθερης Κύπρου (Δημοτικῆς καί Μέσης Ἐκπαίδευσης). Ἀνάμεσα σέ αὐτά τό παρόν του ἔδωσε καί τό Λύκειο Ἁγίου Γεωργίου Λακατάμειας, τό ὁποῖο στίς 9 Ἀπριλίου 2024 διοργάνωσε μέ ἐπιτυχία μαθητικό συνέδριο μέ ἐκλεκτούς προσκεκλημένους πού εἶχε ὡς τίτλο: «*Στάζει μνησιπήμων πόνος: 50 χρόνια Μνήμης, Ἀγώνα, Ἐλπίδας*». Παράλληλα σέ χῶρο τοῦ σχολείου τελέστηκαν καί τά ἐγκαίνια ἔκθεσης μέ θέμα: «*Σηματαῶροι Ἐνθύμησης τοῦ 1974*». Πράγματι, ἔχοντας ἔγνοια ὡς ἐκπαιδευτικοί νά βρεθεῖ μία δράση πού νά συμβάλει οὐσιαστικά στήν ἀνάδειξη καί προβολή τῆς μνήμης τοῦ 1974 ὀδηγηθήκαμε ὄντως στή δημιουργία καί λειτουργία μίας πρωτοποριακῆς ἔκθεσης.

Ἡ ἔκθεση περιλάμβανε αὐθεντικά κειμήλια καί ἐνθυμήματα τά ὁποῖα κουβαλοῦν μνημες πρῖν, κατά καί μετά τό 1974. Συγκεκριμένα, μετά ἀπό πολύμηνη ἔρευνα συλλέγηκε παλιό ὑλικό ἐποχῆς ἀπό ἐκτοπισθέντες πρόσφυγες ἢ ἀπό ἀπογόνους προσφύγων, οἱ ὁποῖοι ἐκούσια ἢ ἀκούσια τό διατήρησαν στήν κατοχή προερχόμενο ἀπό τίς προαναφερθεῖσες περιόδους. Σημειωτέο, ὅτι οὐδεὶς ἀρνήθηκε στό κάλεσμα νά μᾶς παραχωρήσει κάτι χειροπιαστό πού σχετίζεται εἴτε μέ τό κατεχόμενο χωριό τους, εἴτε μέ τήν φρίκη τῆς εἰσβολῆς καί τόν ἐπώδυνο ξεριζωμό πού ἀκολούθησε. Πρόσφυγες λοιπόν ἄνοιξαν τά ἀρμάρια, τά

μπαούλα, τά συρτάρια τους καί μᾶς ἐμπιστεύθηκαν κυριολεκτικά τίς μνημες τους, κομμάτια τῆς ἴδιας τους τῆς ζωῆς. Ἐπί τούτου, γιά μία ἀκόμη φορά

τούς ευχαριστούμε θερμά για τήν εμπιστοσύνη τους νά μᾶς δανείσουν τούς μικρούς καί μεγάλους θησαυρούς τους.

Τό σημαντικό αὐτό ὑλικό συγκεντρώθηκε μέ ὑπευθυνότητα, καταγράφηκε καί φιλοξενήθηκε σέ εἰδικά διαμορφωμένο (μέ προθήκες καί ἀσφάλεια) χῶρο τοῦ σχολείου χωρισμένο σέ τρία τμήματα. Τό πρῶτο τμήμα φιλοξενοῦσε ἐνθυμήματα προερχόμενα ἀπό τή ζωή τῶν κατεχομένων περιοχῶν μας πρό τοῦ 1974. Τίτλοι ἰδιοκτησίας, φωτογραφίες, οἰκογενειακά ἀλμπόυμ, τουριστικά διαφημιστικά ἀπό Ἀμμόχωστο καί Κερύνεια, στέφανα καί προσκλητήρια γάμου, χειρόγραφες ἐπιστολές καί ἐμπορικές ἀποδείξεις ἀπό κατεχόμενες κοινότητες, σχολικά τετράδια καί περιοδικά τῶν γυμνασίων Λευκονοίκου, Ἀμμοχώστου, Κερύνειας, Λαπήθου, Ἁγίου Ἀμβροσίου, εἰκονίτσες κατηχητικῶν σχολείων Ἱ. Μητροπόλεως Κερύνειας καί ἄλλα πολλά συνέθεταν τό κλίμα εὐημερίας καί τήν εἰρηνική ἀτμόσφαιρα τῆς ἐποχῆς, ὅπως αὐτή ἐπικρατοῦσε πρό τοῦ 1974.

Τό δεύτερο τμήμα περιεῖχε ἀντικείμενα σχετιζόμενα μέ τίς μέρες τῶν τραγικῶν γεγονότων τοῦ προδοτικοῦ πραξικοπήματος, τῆς βάρβαρης τουρκοκικῆς εἰσβολῆς, καθώς καί τοῦ βίαιου ξεριζωμοῦ. Τό μικρόφωνο τοῦ Ἀρχ.

Μακαρίου ἀπό τόν ἐλεύθερο ραδιοσταθμό τῆς Πάφου, ἓνα ὄπλο μαρτίни, ὄλμοι, σφαῖρες, κρᾶνη, διάφορες ἐφημερίδες τοῦ Ἰουλίου καί Αὐγούστου τοῦ 1974, ρούχα ἐποχῆς, βαλίτσες ταξιδίου, μποξάδες ἦταν μερικά ἀπό τά ἀντικείμενα πού μᾶς δάνεισαν μεταφέροντάς μας κυριολεκτικά στό κλίμα σύγχυσης, φόβου, πόνου, ἀναταραχῆς καί ἀνασφάλειας πού ἐπικρατοῦσε στήν Κύπρο κατά τίς ἡμέρες τοῦ Ἰουλίου καί Αὐγούστου τοῦ 1974.

Τό τρίτο τμήμα περιλάμβανε ἀντικείμενα τά ὅποια κυρίως παραπέμπουν στά πρῶτα δύσκολα χρόνια τῆς προσφυγιάς. Ράντζα, ἀντίσκηνα, σκεύη συσσιτίου, κουβέρτες-πατανιές, γραπτά μηνύματα τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ ἀπό αἰχμαλώτους, χειρόγραφες ἐπιστολές ἐγκλωβισμένων, τά πρῶτα ἐντυπα-φυλλάδια τοῦ διαφωτισμοῦ, ζωγραφιές καί ἐργόχειρα μαθητῶν, σχολικά τετράδια καί περιοδικά μέ θέματα τήν προσφυγιά καί ἄλλα πολλά, καλύπτουν τήν περίοδο ἀναδιοργάνωσης τοῦ προσφυγικοῦ κόσμου κατά τά ἔτη 1974-1980 καθώς καί τούς ἀντικατοχικούς ἀγῶνες πού ἀκολούθησαν μέχρι καί τή δεκαετία τοῦ 1980.

Σέ διάστημα τριῶν ἐβδομάδων πέ-
ρασαν ἀπό τόν ἐκθεσιακό χῶρο, εἶδαν,
ἀγγιξαν καί ξεναγήθηκαν μέ βιωματι-
κό καί διαδραστικό τρόπο ὅλοι οἱ μα-
θητές τοῦ Λυκείου, μαθητές γειτο-
νικῶν σχολείων, καθώς καί ἄνθρωποι
(φίλοι, γονεῖς μαθητῶν, ἐκπαιδευτικοί
κ.ἄ.) τῆς εὐρύτερης κοινότητας. Στά
μάτια τῶν μαθητῶν τά αὐθεντικά τεκ-
μήρια μίας ἄλλης ἐποχῆς ἀνοίγονταν
μπροστά τους σάν ἓνα ζωντανό βιβλίο
πατριδογνωσίας. Τούς ἐντυπωσίασε ἡ
ἐποχή τῆς προόδου, τῆς εὐημερίας, τῆς
ἀνεμελιάς κυρίως ὅπως αὐτά μαρτυ-
ροῦνται μέσα ἀπό τά πολλαπλά ἀντι-
κείμενα πρό τῆς εἰσβολῆς. Τούς συγ-
κλόνισαν τά γεγονότα τοῦ βίαιου ξε-
ριζωμοῦ προσφύγων ἀπό τούς τό-
πους τους ὅπως αὐτός διαφαινόταν
ἀπό τά ἀντικείμενα τοῦ πολέμου καί
τῆς φυγῆς. Τούς συγκίνησε ἡ ἱστορία
τοῦ πόνου καί τοῦ καιμοῦ κάθε ἐπώ-
νυμου ἢ ἀνώνυμου πρόσφυγα κι ὁ
ἀγώνας του πού ἀκολούθησε γιά ἐπι-
βίωση, ἀλλά καί ἐπιστροφή.

Ἐντύπωση προξένησε πού κάποι-
οι μαθητές μέσα ἀπό τά διάφορα ἐκθε-
σιακά ἐρεθίσματα ἔφεραν στόν νοῦ
τους συνειρμικά σκόρπιες ἀφηγήσεις
ἀπό τόν παλπού καί τήν γιαγιά τους,
συνειδητοποιώντας τήν ἀξία τῶν μαρ-
τυριῶν αὐτῶν. Πολλά ἦταν καί ἐκεῖνα
τά παιδιά πού τούς δημιουργήθηκαν
ἀπορίες καί προβληματισμοί γιά τήν
ἱστορία ἀκόμη καί τῶν πιό «ἀσήμαν-
των» ἀντικειμένων, ὅπως ἡ ἱστορία
μίας κούκλας ἀπό τόν Καραβά καί
ἐνός μικροῦ τσίγκινου παιχνιδιοῦ ἀπό
τό Βαρώσι. Τέλος προσέξαμε ὅτι κά-
ποια ἄλλα παιδιά μπροστά στή θέα
τῶν κραυγαλέων τεκμηρίων τοῦ πα-
ρελθόντος ἀποχώρησαν ἀπλά ἐντελῶς
ἀμίλητοι καί συγνημένοι. Ἄλλωστε,
ὅπως καί νά ἔχει κάποια πράγματα
ἀγγίζουν ἐντελῶς μυστηριακά τίς ψυ-
χές τῶν παιδιῶν.

Ἴσως τελικά νά ἦταν ἀκόμη ἓνας
ἐναλλακτικός ΑΝΤΙΚΑΤΟΧΙΚΟΣ
ΑΓΩΝΑΣ πού στόχο εἶχε τήν ἀνάδει-
ξη τῆς ἱστορικῆς μνήμης τῶν γεγονό-
των τοῦ 1974 στά παιδιά καί τούς νέ-
ους τοῦ 2024. Ἄν ἀξίζε αὐτή ἡ σπορά
θά τό δείξει ὁ θερισμός στό μέλλον.
Ἐμεῖς ὡς δάσκαλοι καί ἐκπαιδευτικοί
πράξαμε ἀπλά τό καθηκον μας ἔναν-
τι τῆς συνειδήσεώς μας καί τῆς ἴδιας τῆς
ἱστορίας τῆς πονεμένης πατρίδας μας.

Πενήντα χρόνια κατοχής - Πάθη και Ανάσταση, Λόγος και Μέλος

Χρήστου Πεττεμερίδη
Θεολόγου - Φιλολόγου

Τὴν Παρασκευή τοῦ Λαζάρου, 26 Ἀπριλίου 2024, παρουσιάστηκε ἡ καθιερωμένη ἐκδήλωση τῆς Χορωδίας τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός», στὴν Αἴθουσα Ἐκδηλώσεων τοῦ Πολιτιστικοῦ Ἰδρύματος Μακαρίου Γ'. Ἡ ἰδιαιτερότητα αὐτῆς τῆς ἐκδήλωσης εἶναι ὅτι σὲ συνεργασία μὲ τοὺς Χριστιανικοὺς Συνδέσμους Γυναικῶν ΙΑΚ, τὴ Σχολὴ Βυζαντινῆς Μουσικῆς ΙΑΚ, τὴ γυναικεία καὶ παιδικὴ χορωδία «Ἅγιος Ἰωάννης» καὶ τὸ μουσικὸ σχῆμα «Ἡδύμελλον», ἐπιχειρήθηκε νὰ γίνει **σύνδεση τῶν Παθῶν τοῦ Κυρίου καὶ τῆς ἐλπίδας τῆς Ἀνάστασής Του μὲ τὰ 50χρονα πάθη τῆς Κύπρου καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς λύτρωσης ἀπὸ τὴν τουρκικὴ Κατοχή.**

Γιὰ τὴν ἄρθρωση τοῦ προγράμματος στήθηκαν 5 μέρη μὲ στόχο νὰ συζητηθεῖ ὁ Λόγος μὲ τὸ Μέλος: Εἴσοδος, Προδοσία, Δίκη - Φυλακὴ, Σταύρωσις καὶ Προφητεία - Μεγάλο Σάββατο. Ἡ **Εἴσοδος**

ἔγινε μὲ τὸ πένθιμο Ἀλληλούια τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος καὶ τὸ Ὅτε οἱ ἔνδοξοι μαθηταί, εἰσάγοντας ἔτσι τὸν θεατὴ στὴ σκηνὴ τοῦ Κυριακοῦ Δείπνου. Στὸ μέρος τῆς **Προδοσίας** ἀνασκευάστηκε ἀπὸ τὴν ἀρχαία ὑμνογραφικὴ παραγωγή, τὸ Κον-

τάκιο τοῦ Ρωμανοῦ Μελωδοῦ, *Εἰς τὸν Νιπτῆρα καὶ εἰς τὴν προδοσίαν*, σὲ συνδυασμὸ μὲ ποίηση τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη καὶ τοῦ Μιχάλη Πασιαροδῆ.

Οἱ στίχοι τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη ἀπὸ τὸ ἔργο του 9^{οῦ} *Ἰουλίου 1821 ἐν Λευκωσίᾳ Κύπρου*, διανθίζονται καὶ τὸ μέρος τῆς **Δίκης – Φυλακῆς** καὶ σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ προηγούμενο μέρος ὅπου συνδυάζονται μὲ ὕμνους τῆς Ἁγίας Ἑβδομάδας, ὅπως τὸ *Ἐρχόμενος ὁ Κύριος, Ἄρχοντες Λαῶν*, σὲ αὐτὸ τὸ μέρος ἔγινε μελοποίηση¹ τῆς προσευχῆς τῶν Ἀρχιερέων σὲ ἦχο πλ. β’:

*Θεέ μου, τζιαὶ συγχώρησε τοὺς
λάς ποὺ μᾶς μισοῦσιν,*

*Θεέ μου, τζιαὶ ξισκλάβωσε τὴν
ἄχαρην φυλὴν μας,*

*Θεέ μου, τζιαὶ συγχώρα μας τζιαὶ
δέχτου τὴν ψυχὴ μας!*

Ἡ ἐπιλογή αὐτὴ ἔγινε γιὰ νὰ ἀναδειχθεῖ τὸ χριστολογικὸ καὶ ἐκκλησιαστικὸ φρόνημα τῶν κυπρίων ἀρχιερέων, οἱ ὅποιοι διαχρονικὰ ὡς εἰς τύπον καὶ τόπον Χριστοῦ, δέχονταν τὴν ἀδικία καὶ τὸ μαρτύριο γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ποιμνίου τους. Σὲ μιὰ ἀνάλογη κατά-

σταση βρέθηκε καὶ ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Γεώργιος, ὁ ὁποῖος κακοποιήθηκε καὶ συνελήφθη ἀπὸ τοὺς τούρκους κατακτητὲς τὸν Ἰούλιο τοῦ 1989 σὲ εἰρηνικὴ πορεία γυναικῶν στὸν Ἅγιο Κασσιανὸ καὶ τὴ νεκρὴ ζώνη. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιο τῆς Νίκης Παντελῆ - Πεττεμερίδου ἀναγνώσθηκε γιὰ νὰ μεταφέρει πληροφορίες καὶ τὸ πνεῦμα ἐκείνων τῶν ἡμερῶν.

Μὲ λαϊκοὺς γυναικίους θρηνοὺς ἔγινε εἰσαγωγή στὸ μέρος τῆς **Σταύρωσης**, τὴ Χορωδία ἔπειτα νὰ ἄδει τὸ *Σήμερον κρεμᾶται* καὶ ἀκολούθως τὸν γυναικεῖο χορὸ νὰ ἀπαγγέλει τὸ Κοντάκιο Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ, *Εἰς τὸ πάθος καὶ τὸν θρῆνον τῆς Θεοτόκου*. Τὴν ἐκδήλωση τίμησαν ιδιαίτερα μὲ τὴν παρουσία τους δύο συγγραφεῖς, οἱ ὅποιοι ἀνέγνωσαν καὶ κείμενά τους σχετικὰ μὲ τὸ κομμάτι τῆς Σταύρωσης τοῦ Κυρίου καὶ τῆς Κατοχῆς τοῦ τόπου. Ὁ Βαρνάβας Λοϊζίδης διάβασε ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτο ποίημά του *Παναγία Ζωοδόχος* καὶ ἡ Μαρία Παπανδρέου ἀνέγνωσε ἀπόσπασμα ἀπὸ

¹ Ἡ μελοποίηση τοῦ μέρους αὐτοῦ τῆς 9^{ης} Ἰουλίου καὶ ἐν γένει ὁ νοηματικὸς συνδυασμὸς τῶν στίχων μὲ ὕμνους τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδας ἔγινε ἀπὸ τὸν π. Δημήτριο Δημοσθένους, ὅταν σὲ συνεργασία τῆς Χορωδίας μὲ τὸν Ἱερὸ Ναὸ Παναγίας Φανερωμένης ἀνέβηκε σύνολο τὸ ἔργο ἀπὸ ἐπαγγελματικὸ θίασο μὲ ἀφορμὴ τὰ 200 χρόνια ἀπὸ τὴν Ἑθνικὴ Παλιγγενεσία τὸ 2021, στὸ προαύλιο τοῦ Ναοῦ Φανερωμένης, ὅπου καὶ τὸ μαυσωλεῖο τῶν ἐθνοϊερομαρτύρων.

τὸ διήγημά της *Τὸ καντήλι*, σὸ ὁποῖο περιγράφεται τὸ περιστατικὸ τῆς παράδοσης τῶν λειψάνων ἐνὸς ἀγνοοῦμενου παιδιοῦ στὴ μάνα του, μετὰ ἀπὸ ταυτοποίηση DNA. Ἀποκαλυπτικὸς τοῦ πνεύματος τῆς ἐκδήλωσης οἱ τελευταῖες γραμμές:

«*Ἐζήσα Σταυρὸ καὶ Ἀποκαθήλωση...τώρα μένει ἡ Ἀνάσταση...*».

Τὸ καταληκτικὸ μέρος τῆς ἐκδήλωσης **Προφητεία – Μεγάλο Σάββατο** περιελάμβανε αὐτὴ τὴν προσδοκία τῆς Ἀνάστασης, ἡ ὁποία βιώνεται ἐκκλησιαστικῶς τὴ μέρα τοῦ Ἁγίου καὶ Μεγάλου Σαββάτου, μέσα σὲ ἐκείνη τὴν ἰδιαίτερη ἡσυχία τῆς μέρας αὐτῆς, μετὰ τὰ Ἐγκώμια καὶ τὴν Προφητεία τοῦ Ἰεζεκιήλ, γιὰ τὴν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν. Ἡ προσπάθεια νὰ περιγραφεῖ αὐτὴ ἡ «ἡσυχὴ προσδοκία» ἔγινε μὲ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ διήγημα τοῦ Νίκου Ὁρφανίδη *Τὰ τοπία τοῦ ὕπνου* καὶ

λίγες γραμμὲς ἀπὸ τὸν Λόγο τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου Κύπρου *εἰς τὴν θεόσωμον ταφήν*:

Τί τοῦτο;

*σήμερον σιγὴ πολλὴ ἐν τῇ γῆ·
σιγὴ πολλὴ καὶ ἡρεμία λοιπόν·
σιγὴ πολλή, ὅτι ὁ Βασιλεὺς ὑπνοῖ·
γῆ ἐφοβήθη καὶ ἡσύχασεν,
ὅτι ὁ Θεὸς σαρκὶ ὕπνωσε,
καὶ τοὺς ἀπ' αἰῶνος ὑπνοῦντας
ἀνέστησεν.*

*Ὁ Θεὸς ἐν σαρκὶ τέθνηκε, καὶ ὁ
ἄδης ἐτρόμαξεν.*

*Ὁ Θεὸς πρὸς βραχὺν ὕπνωσε, καὶ
τοὺς ἐν τῷ ἄδῃ ἐξήγειρε.*

Τὸ ἀπολυτικὸ τῆς ἡμέρας *Ὅτε κατῆλθες πρὸς τὸν θάνατον* δήλωσε τὸ κλείσιμο τῆς ἐκδήλωσης μὲ τὴν προσδοκία τῆς Ἀνάστασης καὶ δοξολογία στὸν παθόντα καὶ ἀναστάντα Χριστό, στὸν ὁποῖο πρέπει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ο ΑΓΙΟΣ ΕΠΙΦΑΝΙΟΣ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου

Πρωτ. Μιχαήλ Βοσκού
Θεολόγου

Ἡ Κύπρος μας εἶναι ὄντως ἀγιοτόκος νῆσος, ἀφοῦ ἀνέδειξε πλήθος ἁγίων στοῦ διάβα τῶν αἰώνων. Μεταξὺ αὐτῶν ἀρκετοὶ εἶναι ἅγιοι μὲ πανορθόδοξη καὶ μὲ οἰκουμενικὴ ἐμβέλεια, ὅπως ὁ Ἀπόστολος Βαρνάβας ὁ τῶν ἐβδομήκοντα Ἀποστόλων πρῶτος καὶ τῶν δώδεκα ἰσοστάσιος, ὁ Ἅγιος Σπυρίδων Ἐπίσκοπος Τριμιθοῦντος ὁ Θαυματουργός, ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Ἐλεήμων Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, ὁ Ἅγιος Νεό-

φυτος ὁ Ἐγκλειστος κ.ἄ. Ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος μάλιστα συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν μεγάλων Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀφοῦ διακρίθηκε γιὰ τοὺς ἀδιάκοπους ἀγῶνες του ἐναντίον τῶν διαφόρων αἰρέσεων, ἐνῶ μᾶς ἄφησε ὡς παρακαταθήκη σημαντικότερα θεολογικὰ καὶ ἀντιαιρετικὰ συγγράμματα. Ὅλων αὐτῶν τῶν μεγάλων Ἁγίων ἡ τιμὴ στὸν τόπο μας ὑπῆρξε ἰδιαίτερη. Στὸν Ἅγιο Ἐπιφάνιο, ἐν προκειμένῳ, εἶναι ἀφιερωμένοι ἀρκετοὶ ναοὶ καὶ παρεκκλήσια, ἐνῶ δύο κοινότητες φέρουν τὸ ὄνομά του: ἡ κοινότητα Ἁγίου Ἐπιφανίου Ὁρεινῆς καὶ ἡ ἐγκαταλελειμμένη κοινότητα Ἁγίου Ἐπιφανίου Σολέας. Στὸν Ἅγιο Ἐπιφάνιο εἶναι ἀφιερωμένη καὶ ἡ περίφημη βασιλικὴ ἐντὸς τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου τῆς ἀρχαίας πόλεως τῆς Σαλαμίνας / Κωνσταντίας. Τὴν περίφημη αὐτὴ βασιλικὴ ἄρχισε νὰ ἀνοικοδομεῖ ὁ ἴδιος ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος περὶ τὰ τέλη τοῦ 4ου μ.Χ. αἰῶνος, ὅταν εὕρισκετο ἀκόμη ἐν ζωῇ. Ἀποπερατώθηκε, ὅμως, μετὰ τὸν θάνατό του καὶ ἀφιερώθηκε τελικὰ στοῦ ὀνόματός του.

Ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος γεννήθηκε μεταξὺ 310 καὶ 320 μ.Χ. στὴν Ἐλευθερούπολη τῆς Παλαιστίνης ἀπὸ γονεῖς ἐβραϊκῆς καταγωγῆς, βαπτίστηκε ὅμως Χριστιανὸς ἀπὸ νεαρὰ ἡλικία. Ἀπέκτησε σημαντικότερη θεολογικὴ καὶ φιλολογικὴ μόρφωση, ἐνῶ διακρίθηκε ὅπως ἰδιαίτερος στὴν ἐκμάθηση ξένων γλωσσῶν, κάτι ποὺ γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη δὲν ἦταν καθόλου εὐκόλο. Ἀπεκλήθη

πεντάγλωσσος, καθότι μιλούσε πέντε γλώσσες, τὴν ἑλληνική, τὴν ἑβραϊκή, τὴ λατινική, τὴ συριακή καὶ τὴν κοπτική. Περίοδευσε σὲ διάφορες περιοχὲς καὶ κυρίως στὴν Αἴγυπτο, ἐνῶ ἀπὸ μικρῆ ἡλικία εἶχε ἔφεση πρὸς τὸν μοναχικὸ βίον καὶ ἀξιώθηκε νὰ μαθητεύσει κοντὰ σὲ μεγάλους ἀσκητές. Μαθήτευσε κοντὰ στὸν θεμελιωτὴ τοῦ παλαιστινιακοῦ μοναχισμοῦ Ἅγιο Ἰλαρίωνα, μὲ τὸν ὁποῖο συνδέθηκε μὲ ισόβια πνευματικὴ φιλία, ἐνῶ μαθήτευσε πιθανότατα καὶ στὴν Αἴγυπτο κοντὰ στοὺς κορυφαίους καθηγητὲς τῆς ἐρήμου, ὅπως τὸν Μέγα Ἀντώνιο, τὸν Ἅγιο Θεοδόσιο τὸν Κοινοβιάρχην, τὸν Ἅγιο Παχώμιο καὶ τὸν Μέγα Ἀθανάσιο. Ἐπιστρέφοντας στὴ γενέτειρά του τὴν Παλαιστίνη, ἴδρυσεν Μοναστήρι, τὸ ὁποῖο διήρθη γιὰ τριάντα ὀλόκληρα χρόνια. Ὑπῆρξε ἀπὸ τὴ νεανική του ἡλικία μεγάλος ἀγωνιστής, ἀφοσιωμένος στὴ νηστεία, τὴν ἀγρυπνία καὶ τὴν προσευχή, καθὼς καὶ στὴ συνεχὴ μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ὡς ἐκ τούτου, ἀπέκτησε ἐνωρὶς φήμην ἐναρέτου καὶ ἁγίου ἀσκητοῦ.

Αὐτὴ ἡ φήμη ὑπῆρξε μίαν ἀπὸ τὶς κύριες αἰτίες πού ἐγκατέλειψε τὴν Παλαιστίνη καὶ μετέβη στὴ μεγαλόνησο Κύπρον κατὰ τὸ ἔτος 367 μ.Χ. Ἦθελε, ἐπίσης, νὰ ἐπισκεφθεῖ τὸν πνευματικὸν πατέρα Ἅγιο Ἰλαρίωνα, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀποσυρθεῖ σὲ σπήλαιον στὴν περιοχή τῆς Πάφου. Τὴν ἴδια χρονία τῆς ἀφίξεώς του στὸ νησί μας ἐξελέγη καὶ χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος Κωνσταντίας ἢ Σαλαμίνας, κατόπιν προτάσεως τοῦ

ἐπισκόπου Χύτρων Ἁγίου Πάππου, ἀλλὰ ἴσως καὶ κατόπιν προτροπῆς τοῦ πνευματικοῦ του πατρὸς Ἁγίου Ἰλαρίωνος. Ἡ Σαλαμίνα ἦταν μίαν σημαντικὴ πόλη τῆς Κύπρου, ἡ ὁποία κτίσθηκε ἀπὸ τὸν ἥρωα τοῦ Τρωϊκοῦ Πολέμου Τεῦκρον, τὸν γιὸ τοῦ Τελαμῶνος, πρὸς τιμὴν τῆς πατρίδας του τῆς Σαλαμίνας. Κατὰ τὴ διάρκειαν τοῦ 4ου αἰῶνος καταστράφηκε ἀπὸ τοὺς μεγάλους σεισμοὺς τοῦ 332 καὶ τοῦ 342 μ.Χ. καὶ ἐπανοικοδομήθηκε ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖον Β', τὸν γιὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, λαμβάνοντας πλέον τὴν ὀνομασίαν Κωνσταντία. Ἡ πόλις αὐτὴ ὑπῆρξε γιὰ πολλοὺς αἰῶνες ἡ ἔδρα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου, γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος ὀρθῶς ἀποκαλεῖται Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου. Ἡ ἀνάδειξις τοῦ Ἁγίου Ἐπιφανίου ὡς Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου ἀπεδείχθη ὡς μίαν πολὺ σοφὴ ἀπόφασις. Διαποίμανε τὴν μητρόπολιν του στὴν Κύπρον γιὰ 36 ὀλόκληρα χρόνια. Δίδασκε ἀδιάκοπα τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ καὶ συνέβαλε ὅσον κανεῖς ἄλλος στὸν ἐκχριστιανισμὸν ὀλοκλήρου τοῦ νησιοῦ. Φρόντισεν μὲ τὸν καλύτερον τρόπο γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μοναχικοῦ βίου στὸ νησί, ἐνῶ διακρίθηκε ἰδιαιτέρως στὸ ἔργον τῆς καταπολεμήσεως τῶν διαφορῶν αἱρέσεων καὶ κυρίως τοῦ Ὠριγενισμοῦ. Διακρίθηκε ἀκόμη γιὰ τὸ σπουδαῖον φιλανθρωπικόν του ἔργον. Ἐνῶ ἦταν ἀκόμη ἐν ζωῇ, ἀπέκτησε τὴ φήμην μεγάλου ἁγίου καὶ μάλιστα θαυματουργοῦ. Ἡ δὲ φήμη του δὲν περιοριζόταν μόνον στὴν Κύπρον, ἀλλὰ ἐξαπλώθηκε καὶ ἐκτὸς

Κύπρου. Όταν ο Άγιος πήγαινε κάπου να λειτουργήσει, πλήθος πιστών έτρεχαν να τον συναντήσουν, να τον δοϋν από κοντά και να τον ακούσουν, αλλά και να βρουν τη θεραπεία τους με τη δύναμη της προσευχής του. Έκομήθη εν Κυρίω τὸ 403 μ.Χ. σὲ προχωρημένη ηλικία κατὰ τὸν πλοῦν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου πῆγε γιὰ ἐκκλησιαστικὲς ὑποθέσεις, πρὸς τὴν Κωνσταντία. Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται στίς 12 Μαΐου, ἡμέρα τῆς κομῆσεώς του. Τὸ Τίμιο Λεῖψανό του μετέφερε ἀπὸ τὴν Κύπρο στὴν Κωνσταντινούπολη ἀρκετοὺς αἰῶνες ἀργότερα ὁ Αὐτοκράτορας Λέων Στ΄ ὁ Σοφός. Ὡστόσο, ἡ Τιμία Κάρα του φυλάσσεται μέχρι σήμερα στὴν Ἱερὰ Βασιλικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ τῆς Παναγίας τοῦ Κύκκου.

Ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος ὑπῆρξε, ὅπως ἀναφέραμε πρὸ πάνω, μέγας Πατήρ καὶ Διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας μας, ὁ ὁποῖος συνέγραψε σημαντικότερα θεολογικά καὶ ἀντιαιρετικά συγγράμματα. Τὰ δύο σπουδαιότερα συγγράμματά του εἶναι ὁ «Ἀγκυρωτός» καὶ τὸ «Πανάριον». Στὸν «Ἀγκυρωτό» καταγράφει τὴ δογματικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας μας με ἔμφαση κυρίως στὸ δόγμα τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ὀνομάστηκε «Ἀγκυρωτός», γιατί σ' αὐτὸν προβάλλεται ἡ ὀρθὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας μας ὡς ἄγκυρα ἐν μέσῳ τῶν διαφόρων ταραχῶν πού προκαλοῦσαν οἱ ποικιλώνυμες αἰρέσεις. Τὸ «Πανάριον» ἀποτελεῖ ἀναλυτικὴ ἔκθεση τῶν διαφόρων αἰρέσεων. Σ' αὐτὸ διαπραγματεύεται ὁ Ἅγιος περὶ τίς ὀγδόν-

τα αἰρέσεις. Ἄλλα συγγράμματα τοῦ Ἁγίου Ἐπιφανίου εἶναι τὸ «Περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ», ὅπου γίνεται ἐκτενὴς ἀναφορὰ στίς μεταφράσεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ κυρίως στὴ μετάφραση τῶν Ὁ, τὸ «Περὶ τῶν δώδεκα λίθων τῶν ὄντων ἐν τοῖς στολισμοῖς τοῦ Ἁαρών», καθὼς καὶ διάφορες ἐπιστολές. Ἀρκετῶν ἄλλων ἔργων πού φέρουν τὸ ὄνομά του ἀμφισβητεῖται ἡ γνησιότητα. Ἄξια προσοχῆς εἶναι πάντως ἡ πληροφορία, ὅτι ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος ἔγραψε Θεῖα Λειτουργία, τῆς ὁποίας μάλιστα διασώζεται σὲ ἀρμενικὴ μετάφραση ἢ εὐχὴ τῆς Ἁγίας Ἀναφορᾶς. Τὴν πληροφορία αὐτὴ ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ μακαριστὸς καθηγητὴς τῆς Λειτουργικῆς στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Ἰωάννης Φουντούλης.

Καὶ κάτι τελευταῖο: Ὁ μακαριστὸς Ἀρχιμανδρίτης Παῦλος (Βενέδικτος) Ἑγγλεζάκης ὀνόμασε τὸν Ἅγιο Ἐπιφάνιο πατέρα τοῦ κυπριακοῦ αὐτοκεφάλου. Εἶναι γνωστό, βεβαίως, ὅτι τὸ αὐτοκέφαλο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου κατοχυρώθηκε μερικὲς δεκαετίες μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Ἁγίου Ἐπιφανίου καὶ συγκεκριμένα τὸ 431 μ.Χ. στὴν Γ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, πού ἔγινε στὴν Ἐφεσο. Χωρὶς ἀμφιβολία, ὅμως, ἡ πληθωρικὴ καὶ οἰκουμενικῆς ἐμβέλειας προσωπικότητα τοῦ Ἁγίου Ἐπιφανίου ἔπαιξε τὸν ρόλο τῆς στὴν τόσο σημαντικὴ ἀπόφαση τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, πού ἔβαλε ὀριστικὸ τέγμα στίς προσπάθειες τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιο-

χείας νά ἔχει λόγο στά ἑσωτερικά θέματα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου. Ἀναφέρει χαρακτηριστικῶς ὁ μακαριστός π. Παῦλος: «*Κατά τήν τεσσαρακονταετίαν τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Ἐπιφανίου ἡ Κύπρος κατέστη διὰ πρώτην φοράν ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτῆς ἐν τῶν νευραλγικωτέρων κέντρων τῆς χριστιανικῆς οἰκουμένης ... Περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου αὐτοῦ, ἡ αὐθεντία τοῦ Ἐπιφανίου ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου ἠδύνατο ν' ἀντισταθμισθῆ*». Κλείνουμε τὴ σύντομη αὐτὴ ἀναφορά μας στὸν Ἅγιο Ἐπιφάνιο Ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου μὲ μιὰ ἄλλη φράση τοῦ π. Παύλου: «*Ὀλίγοι ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες ἀπῆλυσαν ἐν ζωῇ τοιαύτης φήμης καὶ τοσοῦτου κύρους, οἷου ὁ Ἐπιφάνιος Κύπρου, ἀντιπροσωπεύσας κατὰ τὸ δεύτερον ἡμῖς τοῦ Δ' αἰῶνος τὸν αὐστηρὸν βίον, τὴν ἡρωικὴν ἀνταπόκρισιν, τὴν φλογερὰν πίστιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀσυμβίβαστον γραμμὴν τῆς πρὸ τοῦ Κωνσταντίνου ἐκκλησίας τῶν μαρτύρων καὶ ὁμολογητῶν*».

Ἀπὸ τὴν Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Ἐπιφανίου στὸ Μηναῖον τοῦ Μαΐου θὰ παραθέσουμε στὴ συνέχεια χωρὶς περισσότερα σχόλια τὰ δύο Δοξαστικά τοῦ Ἐσπερινοῦ σὲ ἤχο Β' τὸ πρῶτο καὶ σὲ ἤχο πλ. Α' τὸ δεύτερο.

«*Εἰ καὶ Μωσαϊκοῖς νόμοις ὑπέκνυψας, τῆς Ἰουδαϊκῆς λατρείας ὑπάρχων βλάστημα, ἀλλὰ ἡ χάρις Πάτερ ἡ τοῦ Χριστοῦ, ἐν σοὶ ἐπιλάμψασα, μαθητὴν τῆς εἰρήνης τοῦ Εὐαγγελίου σαφῶς ἀπειργάσατο· ἐντεῦθεν ὡς ἀγκίνους, τῶν ἀμφοῖν διαθηκῶν, κατὰ νοῦν εἰληφῶς ἔκβασιν, ἀπὸ δουλείας εἰς ἐλευθερίαν με-*

ταβέβηκας. Διὸ ἰκέτετε ὑπὲρ ἡμῶν, λυτρωθῆναι τῆς τυραννίδος τοῦ ἐχθροῦ καὶ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν».

Ἄν καὶ ὑπέκνυψες στοὺς Μωσαϊκοὺς νόμους, ὄντας βλάστημα τῆς ἰουδαϊκῆς λατρείας, ὅμως Πάτερ ἔλαμψε σ' ἐσέ-να ἡ Χάρις τοῦ Χριστοῦ καὶ σὲ κατέστησε μαθητὴ τῆς εἰρήνης τοῦ Εὐαγγελίου. Γι' αὐτὸ ὡς εὐφυῆς, λαμβάνοντας κατὰ νοῦν τὴν ἔκβαση καὶ τῶν δύο Διαθηκῶν (Παλαιᾶς καὶ Καινῆς), μετέβης ἀπὸ τὴ δουλεία στὴν ἐλευθερία. Γι' αὐτὸ ἰκέτετε γιὰ μᾶς, νά λυτρωθοῦμε ἀπὸ τὴν τυραννίδα τοῦ ἐχθροῦ καὶ νά σωθοῦν οἱ ψυχές μας.

«*Τῆς ὀρθοδόξου πίστεως διὰ τὴν πνευματικὴν σοφίαν διδάσκαλος ὄφθης, Ἐπιφάνιε μακάριε· καὶ Χριστὸν εὐρὸν ποδηγέτην, τὰς βουλὰς τῶν κακοδόξων αἰρετικῶν διεσκέδασας. Διὸ αἰτοῦμέν σε, Ἅγιε, πρεσβεῦειν ἄχρι τέλους, τὴν ὑπὸ σοῦ βεβαιωθεῖσαν ὀρθὴν πίστιν, ἀσάλευτον φυλαχθῆναι ἡμῖν, καὶ τὸ μέγα ἔλεος παρ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος τῶν ὅλων δωρηθῆναι ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν*».

Λόγω τῆς πνευματικῆς σου σοφίας κατέστης διδάσκαλος τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, μακάριε Ἐπιφάνιε· καὶ ἔχοντας ὡς χειραγωγὸ τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστὸ διέλυσες τὶς πλάνες τῶν κακοδόξων αἰρετικῶν. Γι' αὐτὸ σὲ παρακαλοῦμε, Ἅγιε, νά πρεσβεύεις νά διαφυλάξουμε μέχρι τέλους ἀσάλευτη τὴν ὀρθὴ πίστι, τὴν ὁποία ἐσὺ βεβαίωσες, ἀλλὰ καὶ νά δωρηθεῖ στίς ψυχές μας ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Σωτήρα τῶν ὅλων τὸ μέγα ἔλεος.

Ἡ μετάνοια κατά τόν ἅγιο Παῖσιο'

Ἐπιμ: Σάββα Παρῆ
Θεολόγου

Χαρά ἔσται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπί ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι, λέει τό εὐαγγέλιο. Ἡ μετάνοια εἶναι τό βάπτισμα τῶν δακρύων. Μέ τή μετάνοια ὁ ἄνθρωπος ξαναβαπτίζεται, ἀναγεννιέται. Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος μέ τήν ἄρνησή του εἶχε προδώσει κατά κάποιον τρόπο τόν Χριστό, ἀλλά ἐπειδή ἔκλαψε πικρά, ἔλαβε τήν ἄφεση γιά τήν πώση του, δηλαδή ἡ εἰλικρινής μετάνοιά του τόν ξέπλυνε, τόν καθάρισε πάλι. Ὁ Θεός ἔδωσε στόν ἄνθρωπο τόν νοῦ γιά νά ἀναλογίζεται τό σφάλμα του, νά μετανοεῖ καί νά ζητάει συγχώρεση. Ὅταν συναισθανθεῖ τό σφάλμα του, πονέσει καί μετανοήσει εἰλικρινά συγχωρεῖται ἀπό τόν Θεό καί ἔρχεται ἀμέσως ἡ θεία παρηγοριά, ἡ ὁποία τόν ἀλλοιώνει διώχνοντας ὅλα τά κληρονομικά του ἐλαττώματα καί τόν ὀδηγεῖ σέ πνευματική ἀγαλλίαση, τόν βοηθᾷ νά προχωρήσει σέ λεπτή πνευματική ἐργασία. Ὅταν ὅμως παραμένει ἀμετανόητος καί δέν θέλει νά μετανοήσει, γιά νά ἀπαλλαγῆ ἀπό τή μικρή κόλαση πού ζεῖ, ἡ ὁποία τόν ὀδηγεῖ στή χειρότερη, τήν αἰώνια, στερεῖται καί τίς ἐπίγειες παραδεισένιες χαρές ἀλλά καί τίς πολύ μεγαλύτερες χαρές, τίς αἰώνιες. Τό νά περνάει κανεῖς τά σφάλματά του μέ ἀδιαφορία, νά μήν τόν ἀγγίζουσιν, νά περνᾶνε ἀπ' ἔξω, μοιάζει ὅπως τή γῆ, πού ὅταν σκληρυνθεῖ, ὄση βροχή καί νά πέσει, δέν ρουφάει νερό μέσα της. Ἐνα τέτοιο

πράγμα συμβαίνει καί στήν περίπτωση αὐτή. Σκληρύνεται τό χωράφι τῆς καρδιάς ἀπό τήν ἀδιαφορία καί ὅτι καί ἂν τοῦ ποῦν, ὅτι καί ἂν συμβεῖ, δέν τόν ἀγγίζει γιά νά αισθανθεῖ τήν ἐνοχή του καί νά μετανοήσει.

Ἀπό τήν ἄλλη ὁ ἄνθρωπος πού δέν παραμένει στήν πτώση του, στίς ἁμαρτωλές του σκέψεις ἀλλά μετανοεῖ γιά τά σφάλματά του καί ἀγωνίζεται νά μήν ἁμαρτάνει, δέχεται τή χάρη τοῦ Θεοῦ καί βοηθιέται. Αὐτή εἶναι ἡ δύναμη πού ἔχει ἡ μετάνοια! Ἀπορροφᾷ τή θεία Χάρη. Καί ἡ μετάνοια γιά τόν ἀγωνιζόμενο εἶναι ἕνα ἐργόχειρο πού δέν τελειώνει ποτέ. Ἐναν λογιισμό ταπεινό νά φέρεי στόν νοῦ του ὁ ἄνθρωπος, σώθηκε. Ἐναν λογιισμό ὑπερήφανο νά φέρει, ἂν δέν μετανοήσει καί τόν βρεῖ ὁ θάνατος, πάει, χάθηκε. Σέ ἕνα δευτερόλεπτο μπορεῖ νά βρεθεῖ κανεῖς ἀπό τήν κόλαση στόν παράδεισο ἂν μετανοήσει. «Ἡ τοῦ ληστοῦ μετάνοια τόν Παράδεισον ἐσύλησεν». Ὁ ληστής δηλαδή, πού βρισκόταν πάνω στόν σταυρό δίπλα ἀπό τόν Χριστό, ἔκλεψε μέ τή μεγάλη του μετάνοια καί τόν παράδεισο. Ἡ πύλη τοῦ παραδείσου δέν εἶναι στενή ἀλλά χωράει ὅλους τούς ἀνθρώπους πού σκύβουν ταπεινά καί δέν εἶναι φουσκωμένοι ἀπό ὑπερηφάνεια ἀρκεῖ νά μετανοήσουν, νά δώσουν δηλαδή τό φορτίο τῶν ἁμαρτιῶν τους στόν Χριστό καί τότε χωροῦν νά περάσουν εὐκολα ἀπό τήν πύλη.

ΜΙΧΑΗΛ ΖΕΝΙΟΥ

ὁ ἥρωικός ἀνθυπολοχαγός
τοῦ Βορείου Πόλου:
Κέρδισε τὴ Ζωὴ σὲ ὥρα πατρίδας

Δρ Ἰωάννη Ζένιου

Στὶς 27 Ὀκτωβρίου 2001, στὸν Ἱερό Ναό Παναγίας Εὐαγγελιστρίας στὴν Παλλουριώτισσα, ἐκτυλίχθηκε κάτι ἀνάλογο μὲ αὐτό πού κατά τὴν παράδοση συνέβη ὅταν ὁ Ἀββᾶς Σισώης βρέθηκε μπροστά στὸν ἀνοικτό τάφο τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, μερικὸς αἰῶνες μετὰ τὸν θάνατό του, ὅπως ἐξιστορεῖ ἐπιγραφή πού συνοδεύει σχετικὴ τοιχογραφία σὲ παλιούς ναούς κοιμητηρίων. («Ὁ Μέγας ἐν ἀσκηταῖς Σισώης, ἔμπροσθεν τοῦ τάφου τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Ἀλεξάνδρου, τοῦ πάλαι λάμπαντος ἐν δόξῃ, φρίπτει. Καί τό ἄστατον τοῦ καιροῦ καί τῆς δόξης τῆς προσκαίρου λυπηθεῖς, ἰδοὺ κλαίει: Ὅρῶν σε, τάφε, δειλιῶ σου τὴν θεάν καί καρδιοστάλακτον δάκρυον χέω χρέος κοινώφλητον εἰς νοῦν λαμβάνων. Πῶς, οὖν, μέλλω διελθεῖν πέρας τοιοῦτον; Αἶ, αἶ θάνατε, τίς δύναται φυγεῖν σε;»). Σέ ἓνα κιβώτιο στό μέσο τοῦ Ναοῦ ὑπῆρχαν τά λείψανα ἐνός ἀνθρώ-

που, πού ἔχοντας ζήσει ἐν σώματι 27 χρόνια, χρειάστηκε νά περιμένει ἄλλα τόσα γιὰ νά δεῖ τὴν ἀνθρώπινη «φροντίδα» τῶν λειψάνων του, τὴν ἐκκλησιαστικὴ δηλαδή ἀκολουθία, πού ἐντέλει τελέστηκε ἐκείνη τὴ μέρα ἀπὸ τὸν μακαριστὸ Ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου Χρυσόστομο τόν Α΄.

Πλήθος πιστῶν ἀποχαιρέτησαν τὸν ἥρωικό ἀνθυπολοχαγὸ τοῦ Βορείου Πόλου, Μιχαήλ Ζένιου, μὲ δάκρυα στά μάτια, ἀναλογιζόμενοι «τό κοινώφλητον χρέος», τὴν κοινὴ «μοῖρα» τῶν ἀνθρώπων, τὸν θάνατο. Ἐκεῖ ἦταν ἡ μητέρα του, πού μὲ σφιγμένη τὴν καρδιά 27 χρόνια καρτεροῦσε ἐκείνη ἀκριβῶς τὴ στιγμή. Ἦταν οἱ ὀκτῶ ἀδελφές του καί ὁ μοναδικὸς ἀδελφός του, οἱ γαμπροί καί ἡ νύμφη του, οἱ λοιποὶ συγγενεῖς, καθηγητές, φίλοι ἀπὸ Κύπρο καί Ἑλλάδα, συμμαθητές καί συμφοιτητές, μαθητές καί κατηχητόπουλα, συμπολεμιστές, συνεργάτες καί συνάδελφοί του.

Παράδοξα πράγματα συνέβησαν εκείνη τή μέρα: Κηδεία και άνακομιδή. Θάνατος και Παραμυθία. Κατάρα και Εύλογία. Θλίψη και Χαρά. Φθορά και Άφθαρσία. Ο θάνατος αποδείχθηκε άπλως ως ένα συμβατικό όρόσημο πού χωρίζει τό πρόσκαιρο από τό αιώνιο, τό γήινο από τό ουράνιο, τό ψεύτικο από τό άληθινό. Ο θάνατος όδήγησε τόν Μιχαήλ Ζένιου από τήν Έπίγεια στήν Ουράνια Κύπρο, από τήν Κάτω στήν Άνω Ίερουσαλήμ, από τή Στρατευόμενη στή Θριαμβεύουσα Έκκλησία.

Ο Μιχαήλ Ζένιου γεννήθηκε στους Τρούλλους τής Λάρνακας και ήταν τό τρίτο από τά δέκα παιδιά τών άγωνιστών τής ΕΟΚΑ Ζένιου Μιχαήλ και Μαρίας Ζένιου. Σέ ήλικία μόλις 11 χρονών όρκίστηκε ως μέλος τής Άλκίμου Νεολαίας ΕΟΚΑ. Άποφοίτησε από τό Παγκύπριο Γυμνάσιο μέ άριστα άφοϋ έδρασε παράλληλα ως όμαδάρχης και πρόεδρος του Χριστιανικού Όμίλου Μαθητών Παλλουριώτισ-

σας. Υπηρέτησε ως δόκιμος άξιωματικός στήν Έθνική Φρουρά και σπούδασε Φυσική στό Πανεπιστήμιο Άθηνών. Ως φοιτητής επισκέφθηκε τά έλληνοαλβανικά σύνορα και γνώρισε τό δράμα τών Άλύτρωτων Βορειοηπειρωτών, στους όποιους άφιέρωσε ένα από τά ποιήματά του. Τά καλοκαίρια ύπηρετούσε ως άρχηγός στίς κατασκηνώσεις τών Κατηχητικών Σχολείων τής Παλλουριώτισσας. Έργάστηκε ως καθηγητής Φυσικής σέ Ίδιωτικές Σχολές, αφήνοντας άριστες έντυπώσεις.

Κατά τήν τουρκική εισβολή ύπηρετησε ως έφεδρος άνθυπολοχαγός στον τρίτο λόχο του 211 Τάγματος Πεζικού στήν άκριτική περιοχή Βορείου Πόλου Λευκωσίας. Έπι κεφαλής όμάδας στρατιωτών, διαθέτοντας μόνο ένα στοιχείο όλμου και έλάχιστα πυρομαχικά, επέλεξε νά χειρίζεται τόν όλμο ό ίδιος μέ τή βοήθεια του ξαδέλφου του, Σπύρου Παπαχαραλάμπους, διασφαλίζοντας τήν προστασία τών λοιπών στρατιωτών του. Τό μοιραίο βλήμα σκότωσε τόν ίδιο και τραυμάτισε τόν Σπύρο, ό όποιος μαρτυρεί πώς στό αυτοκίνητο πού τούς μετέφερε στό Νοσοκομείο Λευκωσίας ό ίδιος κρατούσε τό κεφάλι του Μιχαλάκη στήν άγκαλιά του και εύχόταν νά είναι ζωντανός, άν και είχε χάσει και τήν τελευταία έλπίδα

ὅταν ἔλεγξε τὸν σφυγμὸ του. Ἄλλος στρατιώτης του μαρτυρεῖ πὸς ὁ καταιγισμὸς πυρῶν παραδόξως σταμάτησε γιὰ ὅσο χρόνο χρειάστηκε νὰ μεταφέρουν τοὺς δύο τραυματίες στό αὐτοκίνητο. Ἔτσι θυσιάστηκε στίς 14 Αὐγούστου 1974 τὸ γελαστὸ παιδί, ὁ ἥρωικός ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ Βορείου Πόλου, Μιχαήλ Ζένιου, γιὰ τὴν πατρίδα πού τόσο ἀγάπησε.

Γιὰ πολλὰ χρόνια ἦταν ἀνάμεσα στοὺς ἀκήδευτους νεκροὺς τῆς εἰσβολῆς. Οἱ ἐπιστήμονες ταυτοποίησαν τὰ λείψανά του, τὸ κάτω μέρος τῶν ὀπείων βρέθηκε στό στρατιωτικὸ κοιμητήριο Λακατάμειας καί τὸ πάνω στόν Τύμβο Μακεδονίτισσας, ὅπου ἀπὸ λάθος εἶχε μεταφερθεῖ μαζί μέ λείψανα Ἑλλαδιτῶν πεσότων. Μετά τὴν κηδεῖα του ἐνταφιάστηκε στή γενέτειρά του, Τρούλλους. Οἱ Δῆμοι Λευκωσίας, Ἀγλαντζιάς, Ἐγκω-

μης καί Ἀραδίππου καί οἱ κοινότητες Τρούλλων, Ὁρόκλινης καί Ἀβδελλεροῦ ἀφιέρωσαν δρόμους στόν ἥρωα, ἐνῶ τὸ ὄνομά του ἀναγράφεται σέ μνημεῖα στό Καϊμακλί, τὴν Ἀγλαντζιά, τὸ Ἄκακι καί τοὺς Τρούλλους, ὅπου τὸ ὄνομά του φέρει ἐπίσης ἡ αἶθουσα πολλαπλῆς χρήσης τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Μάμαντος. Ἄν καί νεαρός, ἄφησε πλούσιο συγγραφικὸ ἔργο, κυρίως γιὰ ἐθνικά, κοινωνικά καί θεολογικά θέματα.

Ἐγραφε γιὰ τοὺς ἥρωες τῆς ΕΟΚΑ: «..Καί σοῦ ἴδωσαν πατρίδα μου τὴν ἀκριβὴ ζωὴ τους καί πήραν τὴν ἀληθινὴ κι ἀτίμητη Ζωὴ στή μόνιμη κι αἰώνια Πατρίδα τ' Οὐρανοῦ...». Αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβη καί μέ τὸν ἴδιο, πού τίμησε μέ τὸ πέρασμά του τὴν πρόσκαιρη αὐτὴ πατρίδα, τὴν καθάγιασε μέ τὸ ἥρωικό του τέλος καί κέρδισε τὴ «Μόνιμη καί Αἰώνια Πατρίδα τοῦ Οὐρανοῦ».

Ὁ Μιχαήλ Ζένιου πίστευε στήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, στήν ἀνάσταση τῶν σωμάτων. Διερωτᾶται σέ μία ὁμιλία του γιά τήν Ἀνάσταση, ἀπευθυνόμενος στόν Ἀναστημένο Χριστό: «Τί νόημα μπορεῖ νά ἔχει γιά μᾶς τούς πιστούς ἡ ὥρα τοῦ θανάτου μετά τήν Ἀνάστασή Σου; Τί ἄλλο, παρά τό νόημα μίας θύρας, πού θά μᾶς ὀδηγήσει κοντά Σου, ὦ Ζωή». Ὁ Μιχαήλ Ζένιου διάβηκε αὐτή τή θύρα θριαμβευτής, παύοντας νά ἀνήκει ἀποκλειστικά στήν οἰκογένειά του, ἀνήκοντας στήν Κύπρο, στήν Ἐκκλησία, στήν Οἰκουμένη.

Τά ἀδέλφια του διηγοῦνται τήν ἀνείπωτη χαρά του κάθε Ἀνάσταση, τό φίλημα τῆς ἀγάπης καί τό πανηγυρικό ψάλσιμο τοῦ «Χριστός Ἀνέστη» μετά τήν Ἀναστάσιμη λειτουργία. Οἱ λόφοι τῶν Τρούλλων ἀντηχοῦσαν τό χαρμόσυνο μήνυμα. Ὑπάρχει ἡ πεποίθηση πώς προέβλεπε τό ἥρωικό του τέλος καί πάσκιζε μέ τά κείμενά του, ὅπως ἐξάλλου καί μέ τή ζωή του, νά προετοιμάσει τούς οἰκείους του γιά τήν ὥρα καί τόν τρόπο τοῦ θανάτου του, νά τούς παρηγορήσει γιά τήν πρόωρη ἐκδημία του. Ὑπόσχεται στήν Κύπρο σέ ὁμιλία του γιά τήν 1η Ἀπριλίου «Ἡ λεύτερη στήν ἀγκαλιά τῆς Μάνας νά σέ δοῦμε, ἢ μέσ' τόν τάφο τόν ψυχρό νά κατεβοῦμε» καί παρηγορεῖ τούς

οἰκείους του μέ ἀναστάσιμη ὁμιλία του, ἀπευθυνόμενος στόν Χριστό «Τί κι ἂν θά 'ρθεῖ ἡ στιγμή, πού μέ πόνος ἴσως θά χωριστεῖ ἡ ψυχή ἀπό τό σῶμα κι αὐτό θ' ἀκολουθήσει τόν δρόμο του μέσα στό κρῦο μνήμα; ... Ἡ Ἀνάστασή σου, ὦ Ζωή, μᾶς τό ἔχει βεβαιώσει. Θά 'ρθεῖ καί γιά τά δικά μας σώματα ἡ στιγμή πού θά λυτρωθοῦν ἀπό τά δεσμά τοῦ Ἄδη καί ἐνωμένα - ἄφθαρτα κι αὐτά- μέ τήν ψυχή, πού λεύτερη θά εἶναι ἤδη κοντά σου, θ' ἀπολαμβάνουν μαζί της αἰώνια κι ἀθάνατα ἀγαθά». Ἐξάλλου, ἀπομυθοποιώντας τήν ἔννοια τοῦ τάφου ἔλεγε: «Ὅλοι τό ξέρουμε, ὅλοι τό νοιώθουμε, ὅλοι τό ζοῦμε: Χαρά μας, ἐλπίδα καί ζωή μας εἶναι ὁ ἄδειος τάφος, ἡ κομματιασμένη ταφόπετρα ... ὁ νικημένος θάνατος, μά κυρίως ἡ Ἀναστημένη Ζωή». Στίς 14 Αὐγούστου 1974 ὁ ἥρωικός ἀνθυπολοχαγός τοῦ Βορείου Πόλου, Μιχαήλ Ζένιου, κέρδισε τή Ζωή σέ ὥρα πατριδας!

ΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΠΟΛΗΣ ΤΗΣ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΥ

Δρ Ανδρέα Φούλια,
Δρ Χριστόδουλου Χατζηχριστοδούλου

Ἡ ἀνάγκη γιὰ συγγραφή τοῦ βιβλίου μας *Τά θρησκευτικά μνημεῖα τῆς νέας πόλης τῆς Ἀμμοχώστου*, Ἰερὰ Μητρόπολις Κωνσταντίας καί Ἀμμοχώστου, Πολιτιστική Ἀκαδημία «Ἅγιος Ἐπιφάνιος», Παράλιμι – Ἁγία Νάπα 2024, σέ συνεργασία μέ τή Γενική Γραμματεία Θρησκευμάτων τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων καί Ἀθλητισμοῦ τῆς Ἑλλάδος καί τήν Ἀκαδημία Θεολογικῶν Σπουδῶν Βόλου, προέκυψε ὡς φυσιολογική ἀντίδραση στή λήθη, ἡ ὁποία ἐπέρχεται ἀναπόδραστα ἀπό τήν ἐδῶ καί μισό αἰῶνα παράνομη κατοχή τοῦ βόρειου τμήματος τῆς πατρίδας μας ἀπό τά τουρκικά στρατεύματα. Συνεπῶς ἡ ἀνάγκη γιὰ καταγραφή καί διάσωση πληροφοριῶν πού ἀφοροῦν σέ μνημεῖα, τά ὁποῖα εἶτε εἶναι ἀπροσπέλαστα, εἶτε εἶναι ἐγκαταλειμμένα ἢ χάθηκαν ὀριστικά, ἦταν ἀδήριτη καί ἐπιβεβλημένη. Ἡ ἐπικέντρωση τῆς ἔρευνας μας στά Βαρώσια, τή νέα πόλη τῆς Ἀμμοχώστου, προέκυψε ἀβίαστα ἔνεκα τῆς καταγωγῆς καί τῶν δύο ἀπό τήν πόλη αὐτή.

Μετά τό ἄφρον πρᾶξικόπημα καί τή στρατιωτική εἰσβολή τῆς Τουρκίας στό νησί, τό καλοκαίρι τοῦ 1974, γίναμε πρόσφυγες σέ μία ἄλλη πόλη, σέ ἕνα ξένο περιβάλλον, ἐγκαταλείποντας βωμούς καί ἐστίες. Οἱ μέρες περ-

νοῦσαν μέ τήν ἔντονη ἐλπίδα, σχεδόν βεβαιότητα, ὅτι σέ λίγο θά ἐπιστρέψαμε πίσω στά σπίτια μας. Ὅταν ὅμως οἱ μέρες ἔγιναν μῆνες καί οἱ μῆνες χρόνια, ὅταν χάσαμε πρῶτα τοὺς παπποῦδες μας καί μετά ἕναν-ἕναν τους γονεῖς μας καί ὅταν ξαφνικά ἐμεῖς, πού φύγαμε ἀμούστακα παιδιά, γίναμε μεσήλικες, συνειδητοποιήσαμε ὅτι ἤδη ἀπώλεσαμε πολλά, ἀναμένοντας τήν πολυπόθητη ἐπιστροφή πού δέν ἐρχόταν.

Ἡ ἐνασχόλησή μας μέ τή βυζαντινὴ καί μεταβυζαντινὴ ἀρχαιολογία καί τέχνη μᾶς ἔφερνε, μέ τόν ἕναν ἢ τόν ἄλλο τρόπο, σέ ἄμεση ἢ ἔμμεση ἐπαφή μέ τό πλούσιο ἀρχαιολογικό παρελθόν τῆς ἐπαρχίας Ἀμμοχώστου: Ἐγκωμη, Σαλαμίνα, Τρίκωμο, Λυθράγκωμη, Ριζοκάρπασο, Ἀπόστολος Ἀνδρέας. Ἀναπόδραστα κάποια στιγμή συνειδητοποιήσαμε ὅτι ἦταν χρέος μας νά προσεγγίσουμε τήν πόλη πού μᾶς γέννησε μέ ἐπιστημονικό φακό, μέ τόν φακό τῆς ἔρευνας. Ἡ δική μας γενιά εἶναι ἡ τελευταία πού κουβαλᾷ μαζί της παιδικές ἢ ἐφηβικές ἀναμνήσεις ἀπό τήν πόλη τῶν προγόνων μας. Τό ἠθικό βάρος, λοιπόν, πού ἔπεφτε στούς ὄμους μας γιὰ τή συλλογή καί διατήρηση τῶν πληροφοριῶν ἐκείνων ἀπό μία πόλη πού λεηλατήθηκε βάνανσα ἀπό τόν εἰσβολέα καί τή λήθη, ἦταν μεγάλο. Ἀρχίσαμε τήν ἐρευνητική μας προσπάθεια ἀπό τή βασική κυπρολογική

βιβλιογραφία και ειδικά τα κείμενα εκείνα που αναφέρονταν στην Άμμοχωστο και την ιστορία της. Διαπιστώσαμε ότι δεν υπήρχε σχεδόν τίποτα καταγεγραμμένο για τα θρησκευτικά μνημεία της νέας πόλης της Άμμοχώστου. Σχεδόν όλοι, περιηγητές, ιστορικοί, αρχιτέκτονες και αρχαιολόγοι, έστρεφαν τα βλέμματά τους στα έπιβλητικά μνημεία του ένδοξου μεσαιωνικού παρελθόντος, τα όποια βρίσκονταν όλα στην παλιά τειχισμένη πόλη. Η έλλειψη στοιχείων και πληροφοριών για τους ταπεινότερους και νεότερους ναούς των Βαρωσίων ανέδειξε την άπουσία όρθης εκτίμησης των συγκεκριμένων μνημείων μέχρι και τό 1974.

Άπό την άλλη, δυστυχώς, καμιά έπιστημονική ή αρχαιολογική έρευνα δεν έγινε γύρω από τους ναούς των Βαρωσίων για να διαπιστωθεί αν υπήρχαν παλαιότερα κτήρια, ενώ ή άλματώδης ανάπτυξη της πόλης κατά τον 20ό αιώνα και ειδικά κατά την περίοδο 1960-1974 είναι βέβαιο ότι συνέβαλε στο να χαθούν τεκμήρια. Ποτέ δεν έγινε καμιά συστηματική καταγραφή, αποτύπωση, φωτογράφιση, τεκμηρίωση των ναών, των ιερών σκευών και εικόνων, είτε από την Έκκλησία είτε από την Πολιτεία.

Η μοναδική, πλην όμως ήμιτελής,

προσπάθεια έπιστημονικής καταγραφής φορητών εικόνων στην έπαρχία Άμμοχώστου έγινε κατορθωτή μέσα από τή μετάκληση του ζεύγους Σταύρου και Χρυσάνθης Μπαλτογιάννη τό 1965, οι όποιοι ό μέν πρώτος συντήρησε τίς βυζαντινές τοιχογραφίες (άρχές 12ου αιώνα) του ναού της Παναγίας Θεοτόκου στό Τρίκωμο (βλ. Χρ. Χατζηχριστοδούλου, Ά. Φούλιας, *Παναγία Θεοτόκος Τρικώμου*. Άπό τό φωτογραφικό άρχειο του Σταύρου Μπαλτογιάννη, Λευκωσία 2020), ενώ ή σύζυγός του κατέγραψε πλήθος εικόνων σε χωριά της έπαρχίας και στην ίδια τήν πόλη της Άμμοχώστου. Δυστυχώς κατά τήν καταγραφή αυτή δεν προβλέφθηκε ή παραχώρηση από τό Τμήμα Αρχαιοτήτων φωτογραφικής μηχανής για πληρέστερη τεκμηρίωση. Είμαστε ευγνώμονες στόν Σταύρο Μπαλτογιάννη, ό όποιος τόν Ιούλιο του 2015 μās έμπιστεύθηκε και μās δώρισε τά πολύτιμα και μοναδικά τετράδια καταγραφών (βλ. Χρ. Χατζηχριστοδούλου, Ά. Φούλιας, 1965. Η Καταγραφή εικόνων της Κύπρου της Χρυσάνθης Μπαλτογιάννη) που συνέταξε ή σύζυγός του, μέ σκοπό τή δημοσίευσή τους. Η δημοσίευση των καταγραφών αυτών, ή όποία βρίσκεται σε εξέλιξη, είναι βέβαιο ότι θά βοηθήσει στην πληρέστερη παρουσίαση και διεκδίκηση των απολεσθέντων σήμερα κεμηλιών. Δυστυχώς ή νεαρή τότε Κυπριακή Δημοκρατία δεν μπορούσε προφανώς να προβλέψει τή λαίλαπα που θά έπακολουθοῦσε.

Η μετάδοση έγκυρων πληροφοριών στίς έπόμενες γενεές θεοροῦμε ότι

είναι απαραίτητη για πολλούς λόγους. Γι' αυτό ή προσπάθειά μας εστιάστηκε στη συγκέντρωση και έπεξεργασία πλήθους νέων και άγνωστων στοιχείων με σκοπό τήν ανασύσταση κατά τό δυνατόν τής ιστορίας τών μνημείων. Είναι αυτονόητο ότι, λόγω τής κατοχής, κάποια στοιχεία έλλείπουν ή ακόμα μπορεί και νά μήν είναι απολύτως ακριβή, αφού δέν είναι δυνατή ή πρόσβαση και επί τόπου μελέτη. Είναι γνωστό ότι μεγάλο τμήμα τής νέας πόλης τής Άμμοχώστου έχει περιφραχτεί από τόν στρατό κατοχής και ή είσοδος δέν επιτρέπεται.

Στό τέλος τοῦ βιβλίου υπάρχει γενική βιβλιογραφία, όπου καταγράφονται οί συντομογραφίες, οί οποίες σημειώνονται ύποσελίδια, καθώς και γλωσσάριο και εύρετήριο για εύκολότερη χρήση του.

Ή Άμμόχωστος και κατ' επέκταση τά Βαρώσια ήταν εδώ και αιώνες μία πο-

λυπολιτισμική πόλη, μέ άρώματα και άποχρώσεις διαφόρων έθνικων και θρησκευτικων παραδόσεων. Στόν άρτι έκδοθέντα τόμο περιλαμβάνονται συνολικά 26 μνημεία τών Βαρωσίων και ένα τής παλαιάς πόλης, πού λειτουργούσε ως ένορία τής νέας πόλης· συγκεκριμένα πρόκειται για 19 όρθόδοξα μνημεία, 6 έτερόδοξα (λατινικά, μαρωνιτικά, άγγλικανικά) και δύο μουσουλμανικά τεμένη. Έκτός από τά μνημεία αυτά τά όποια σώζονταν τό 1974 ή χάθηκαν πριν από τή χρονολογία αυτή για διάφορους λόγους, περιλαμβάνονται και όρισμένα τά όποια ήταν άγνωστα και έντοπίστηκαν μέσα από τήν άρχαιική έρευνα τών τελευταίων έτων. Μία σύντομη άναφορά γίνεται στό τέλος και για τά κοιμητήρια τής πόλης. Τά μνημεία αυτά άποτελούν στό σύνολό τους άναπόσπαστο τμήμα τής ιστορίας της και όποιαδήποτε παράλειψη θά ήταν από πολλές πλευρές λανθασμένη και άτοπη.

Ευγνώμονες ευχαριστίες όφείλουμε πρώτα στόν πανιερώτατο μητροπολίτη Κωνσταντίας και Άμμοχώστου κ. Βασίλειο, γιατί μέ προθυμία συμπεριέλαβε τόν τόμο αυτό στόν έγκριτη σειρά έκδόσεων τής Πολιτιστικής Άκαδημίας «Άγιος Έπιφάνιος». Θερμότατες ευχαριστίες όφείλουμε στόν Μακαριώτατο Άρχιεπίσκοπο Κύπρου κ.κ. Γεώργιο για τήν παραχώρηση φωτογραφιών από τό άρχείο τοῦ Πολιτιστικού Ίδρύματος Άρχιεπίσκοπος Μακάριος Γ', οί οποίες προέρχονται από ναούς τής Άμμοχώστου.

Ευχαριστούμε επίσης όλους εκείνους πού συνέδραμαν στόν προσπάθεια αυτή, παρέχοντάς μας πολυτιμότερες προσω-

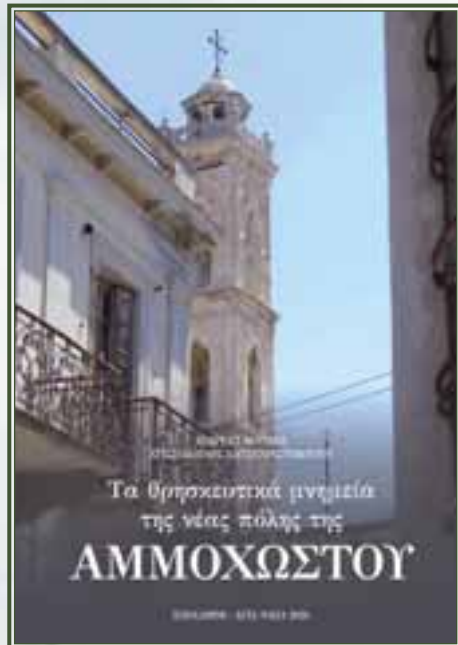
πικές φωτογραφίες, αλλά και πληροφορίες, βοηθώντας έτσι στην απάντηση έρωτημάτων, τά όποια εγείρονταν κατά τη διάρκεια της έρευνας. Θερμές και ιδιαίτερες ευχαριστίες θέλουμε να απευθύνουμε στον αρχιτέκτονα Φάνο Ίωνίδη για την ανάγνωση του κεμένου και τις έποικοδομητικές παρατηρήσεις του, καθώς και για την έτοιμασία του πίνακα με τις συντεταγμένες των μνημείων. Ευχαριστίες οφείλονται στή Θέκλα Καλλή για την έτοιμασία του Εύρετηρίου. Χάριτες επίσης οφείλουμε στον συλλέκτη Πάνο Λοΐζου, ό όποιος μέ μεγάλη προθυμία παρεχώρησε σπάνιες φωτογραφίες από τή συλλογή του, έκκλησιών τής Άμμοχώστου. Ευχαριστούμε επίσης τόν φίλο αρχιτέκτονα και αναστηλωτή μνημείων Δρ Διομήδη Μυριανθέα για τή έποικοδομητική ανταλλαγή απόψεων γύρω από θέματα τής ειδικότητάς του, καθώς και τόν Δρ Γιώργο Διονυσίου για τή φιλολογική έπιμέλεια του τόμου. Τή Δρ Χριστίνα Κάκκουρα, διευθύντρια τής Πολιτιστικής Άκαδημίας «Άγιος Έπιφάνιος», ευχαριστούμε για τή συνεργασία. Τόν βυζαντινολόγο Δρ Χρήστο Άργυρουό και τόν έρευνητή Κωστή Κοκκινόφτα ευχαριστούμε για τίς έποικοδομητικές παρατηρήσεις τους. Τήν καλαισθητη καλλιτεχνική έπιμέλεια, τή σελίδωση και τό έξώφυλλο ανέλαβε ό π. Θωμάς Κωστή από τίς έκδόσεις ΚΕΡΑΜΟΣ.

Σέ αρκετές περιπτώσεις ναών ή άλλων θρησκευτικών μνημείων ή είσοδος δέν ήταν δυνατή, λόγω τής ύπαγωγής τους σέ στρατιωτική ζώνη, όπως λ.χ. οι ναοί τής περικλειστης πόλης. Ός εκ τούτου, αρχιτεκτονικές ή αρχαιολογικές παρατηρήσεις γίνονται είτε από φωτογραφι-

κό ύλικό, είτε παραλείπονται.

Δυστυχώς τό καλοκαίρι του 2021 ή Τουρκία και τό ύποτελές σέ αυτήν καθεστώς άποφάσισε, κατά παράβαση των σχετικών ψηφισμάτων του Ο.Η.Ε., τό μερικό και σταδιακό άνοιγμα τής περικλειστης πόλης των Βαρωσίων.

Άν και οι προοπτικές λύσης στό πολιτικό πρόβλημα είναι πλέον άμυδρές, οι σκοποί τής παρούσας έρευνας δέν αϊρονται. Ευχόμαστε ότι, μέ τή δημοσιοποίηση του ύλικού αυτού θά γνωρίσουν, πρώτα οι ίδιοι οι Άμμοχωστιανοί, ή έπιστημονική κοινότητα αλλά και κάθε ενδιαφερόμενος, τήν κληρονομιά αυτή. Έλπίζουμε, τέλος, ότι ή έπιστροφή στην όμορφη και αγαπημένη πόλη δέν θά άργήσει πολύ και ή άποφράδα ήμέρα τής 14ης Αύγουστου 1974, πού φύγαμε προδομένοι και κυνηγημένοι, θά είναι μία μακρινή άνάμνηση και μέρος τής πολυκύμαντης ιστορίας τής.

ΕΚΘΕΣΗ ΚΕΙΜΗΛΙΩΝ

«Κύπρος, 50 χρόνια εισβολής, κατοχής και έκτοπισμού»

Δρ. Γιάννη Ηλιάδη

Διευθυντή Βυζαντινού Μουσείου και Πινακοθήκης
Ίδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄

Οί Φίλοι του Μουσείου Λαϊκής Τέχνης Κύπρου και η Έταιρεία Κυπριακών Σπουδών διοργάνωσαν στον χώρο των κελλιών και της Βιβλιοθήκης της Παλαιάς Αρχιεπισκοπής επετειακή έκθεση για τα 50 χρόνια μνήμης από την τουρκική εισβολή.

Η Έκθεση με τίτλο «Κύπρος, 50 χρόνια εισβολής, κατοχής και έκτοπισμού», που έτοιμασε το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης Κύπρου και η Έταιρεία Κυπριακών Σπουδών, εγκαινιάστηκε το Σάββατο 18 Μαΐου 2024 από την Υφυπουργό Πολιτισμού δρ Βασιλική Κασσιανίδου. Πρόκειται για μία σπονδυλωτή έκθεση, η οποία παρουσιάζει στην πρώτη ένότητα τη ζωή πριν το 1974, και στις άλλες ένότητες την εισβολή, την προσφυγιά και τη ζωή των εγκλωβισμένων. Εκτίθενται κειμήλια από τους δημότες των έκτοπισμένων δήμων Κυθρέας, Καραβιά, Λευκονοίκου και Άκανθους, από την κοινότητα Αγίου Άμβρο-

σίου Κερόνειας, τό σωματείο Έλεύθερη Κυθρέα, και ιδιώτες, έργα σύγχρονης κυπριακής τέχνης από τό Βυζαντινό Μουσείο και τήν Πινακοθήκη του Ίδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄, έργα παιδικής τέχνης μαθητών του 1974 από τό Αρχείο Παιδικής Τέχνης Δημοτικής Έκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας, Άθλητισμού και Νεολαίας και ή οικοσκευή των εγκλωβισμένων Κωνσταντή και Πεζούνας Κασσιανή από τήν τουρκοκρατούμενη Έπτακώμη, που μεταφέρθηκε στις έλεύθερες περιοχές τό 1976, όταν αυτοί έκτοπίστηκαν.

Η πρώτη ένότητα άφορᾶ στή ζωή στην Κύπρο πριν τό 1974 και τήν τουρκική εισβολή και κατοχή. Μέσα από τά κειμήλια της Έκθεσης παρουσιάζεται ό λαϊκός πολιτισμός, και όχι μόνον, και ή ζωή στό βόρειο τμήμα της πατρίδας μας, που σήμερα βρίσκεται υπό τουρκική κατοχή. Κεντήματα, ύφαντά, πιστοποιητικά, έγγραφα

κτηματικά, ἐκκλησιαστικά, σχολικά κ.ἄ., γεωργικά ἐργαλεία, στεφανοθήκες, κλειδιά σπιτιῶν, ἀγγεία, φωτογραφίες, βιβλία, προσωπικά εἶδη... Ἀνεκτίμητα κειμήλια, πού οἱ ἐκτοπισμένοι ἔφεραν μαζί τους, καθώς καί ἄλλα, πού ἤρθαν στά χέρια τους μέ τό ἄνοιγμα τῶν ὁδοφραγμάτων. Ἰδιαίτερη θέση στήν ἐκθεση κατέχουν τά βρεφικά ρουχαλάκια πού ἐστάλησαν τό 1974 ἀπό μία μητέρα στίς Σέρρες σέ κάποια ἄγνωστή της ἐκτοπισμένη γιά νά ντύσει τό μωρό της, καθώς καί ἡ φωτογραφία ἐνός ἐξάχρονου κοριτσιοῦ ἀπό τή Χαλκίδα μέ τήν κούκλα της, πού τήν ἀποχωρίστηκε γιά νά τή στείλει στά προσφυγία της Κύπρου.

Οἱ ἐκτοπισμένοι Δῆμοι, πού δραστηριοποιοῦνται σέ ὁλόκληρη τήν ἐλεύθερη Κύπρο, ὅπου ὑπάρχουν δημότες τους, προσπαθοῦν μέσα ἀπό πολλές δραστηριότητες νά

διατηρήσουν τήν ἐλπίδα τῆς ἐπιστροφῆς καί παράλληλα νά διασώσουν τά πολιτιστικά καί πολιτισμικά χαρακτηριστικά τῶν περιοχῶν τους, δηλαδή τήν ἄυλη πολιτιστική τους κληρονομιά – τό μόνο ἀγαθό πού δέν κατάφερε νά τοῦς στερήσει ὁ Ἄτιλας. Τό φερβολιτέ τοῦ Καραβᾶ, τό καπουθκιώτικο ψαθί, ἡ μούγκρα τῆς Κυθρέας, ἡ τοιπόπιττα τοῦ Λευκονοίκου κ.ἄ. ἔχουν ἤδη ἐνταχθεῖ στόν Κυπριακό Ἐθνικό Κατάλογο τῆς Ἐπιπέδου Πολιτιστικῆς Κληρονομιάς τῆς UNESCO.

Στή δεύτερη ἐνότητα παρουσιάζεται τό δράμα καί ἡ ἀπόγνωση τῶν δύσκολων ἡμερῶν τῶν δύο φάσεων (20 Ἰουλίου καί 14 Αὐγούστου 1974) τῆς τουρκικῆς εἰσβολῆς. Ἡ εἰσβολή τῆς Τουρκίας στό νησί μας, μέ πρόφαση τό προδοτικό πραξικόπημα τῆς Χούντας τῶν Ἀθηνῶν τό καλοκαίρι τοῦ 1974, κό-

στισε τή ζωή ἑκατοντάδων Ἐθνοφρουρῶν καί πολύ περισσότερων ἀμάχων. Ἐπιπλέον, ὑπῆρξε μέγας ἀριθμός ἀγνοουμένων, ἡ τύχη πολλῶν ἀπό τοὺς ὁποίους δέν ἔχει διακριθῆ μεῖχρι σήμερα. Ἡ βιαιότητα ἐκείνων τῶν ἡμερῶν ἀπεικονίζεται μέ δραματικό τρόπο στά ἔργα παιδιῶν, τά ὁποῖα ὑπῆρξαν αὐτόπτες μάρτυρες τῆς εἰσβολῆς: ἔχθρικά ἀεροπλάνα, βόμβες, τεθωρακισμένα καί πάνοπλοι στρατιῶτες εἰσβάλλουν στή μικρή μά πανέμορφη πατρίδα, ἀνατρέποντας ὀριστικά τήν καθημερινότητα πού βίωναν ὡς τότε. Ἀπεικονίζονται στρατιωτικά ἀεροπλάνα νά ρίχνουν πυρά καί ἀλεξιπτωτιστές σκορπίζοντας τόν ὄλεθρο, ἔχθρικά πλοῖα νά προσεγγίζουν τίς ἀκτές πυροβολώντας, τάνκς νά διασχίζουν καί νά κατακοῦν τίς πεδιάδες τοῦ νησιοῦ. Τά ἔργα αὐτά, μαθητῶν τῆς σχολικῆς χρονιάς 1974-75, προέρχονται ἀπό τό Ἀρχεῖο Παιδικῆς Τέχνης Δημοτικῆς Ἐκπαίδευσης τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, Ἀθλητισμοῦ καί Νεολαίας.

Μία πιό ὄρμη καί πιό πικρή ἀφήγηση τῶν γεγονότων ἀποτυπώνεται στά ἔργα Κύπριων καλλιτεχνῶν ἀπό τή συλλογή τῆς Πανακοθήκης τοῦ Ἰδρύματος Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ', ὅπου κυριαρχεῖ τό θέμα τῶν νεκρῶν καί τῶν ἀγνοουμένων τῆς εἰσβολῆς,

ὅπως λ.χ. τά δύο γλυπτά τοῦ Δημήτρη Κωνσταντίνου μέ τίτλο «τό ἄδειο πουκάμισο» καί «τό ἄδειο φουστάνι», τά χαρακτηριστικά τῶν Τηλεμάχου Κάνθου, Λευτέρη Οἰκονόμου καί Κώστα Ἀβερκίου καί οἱ πίνακες τοῦ Γιώργου Κοτσώνη.

Ἡ Τρίτη ἐνότητα ἀφορᾷ στόν ἐκτοπισμό καί τήν προσφυγοποίηση. Πέραν τῶν νεκρῶν καί τῶν ἀγνοουμένων, θύματα τῆς εἰσβολῆς καί τῆς συνεχιζόμενης κατοχῆς ὑπῆρξαν περί τίς 200.000 Ἕλληνες τῆς Κύπρου, πού ἐκτοπίσθηκαν ἀπό τίς πατρογονικές τους ἐστίες. Στήν ἐνότητα αὐτή, τά ἔργα τῶν παιδιῶν τοῦ 1974 ἀφηγοῦνται τή νέα τους πραγματικότητα: τή ζωή στούς προσφυγικούς καταυλισμούς, σέ σκηνές ἄλλοτε μέ πολύχρωμες μπογιές καί ἄλλοτε μέ σινική μελάνη σέ λευκό χαρτί.

Τά ἔργα τῶν καλλιτεχνῶν ἀπεικονίζουν διαφορετικές πληγές τῆς κατοχῆς: τήν ἀπόγνωση τοῦ ξεριζωμοῦ καί τήν ἐλπίδα στόν Ἐθναρχη Μακάριο, τοὺς βιασμούς γυ-

ναικών, τόν πόνο τῶν συγγενῶν τῶν ἀγνοουμένων πού τούς ἀναμένουν στά ὁδοφράγματα κρατώντας μία φωτογραφία, καθώς καί τήν προσπάθεια τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου νά ἐπαναπατρίσει τούς θρησκευτικούς θησαυρούς πού ἄρπαξαν ἀπό τίς κατεχόμενες περιοχές Τοῦρκοι ἀρχαιοκάπηλοι. Τήν ἐνότητα συμπληρώνουν ἔργα τῶν μαθητῶν πού συμμετείχαν τά τελευταία χρόνια στό ἐκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ὑμνος στήν Ἐλευθερία», στό Βυζαντινό Μουσείο καί στήν Πινακοθήκη τοῦ Ἰδρύματος Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'. Σέ αὐτά διακρίνεται ὁ στόχος τοῦ προγράμματος: Δέν ξεχνῶ, ἐλπίζω καί ἀγωνίζομαι.

Ἡ τελευταία ἐνότητα εἶναι ἀφιερωμένη στούς διαχρονικούς μάρτυρες τῆς κυπριακῆς τραγωδίας τοῦ 1974: τούς ἐγκλωβισμένους τῆς Καρπασίας. Στήν ἐνότητα αὐτή φιλοξενεῖται ἡ οἰκοσκευή τῶν Κωνσταντή καί Πεζούνας Κασσιανῆ, ἀπό τήν τουρκοκρατούμενη Ἑπτα-

κώμη, πού μεταφέρθηκε τό 1976 στόν Ἅγιο Θωμᾶ Λεμεσοῦ, στίς ἐλεύθερες περιοχές, ὅταν αὐτοί ἐκτοπίστηκαν. Ἀποτελεῖται ἀπό ἐρμάρια, κρεβάτι, ἀρμαρόλες, τραπέζι μέ καρέκλες, ἀργαλειό, φωτογραφίες, σεντόνια, ὑφαντά, τραπεζομάντιλα καί πετσέτες φαγητοῦ, ρουχισμό, κουζινικά, χάρτινες εἰκονίτσες, βαλίτσες, τσέστους καί τατσιές κ.ἄ. Καί μία λεπτομέρεια: στό ἐσωτερικό τῆς πόρτας ἐνός ἀπό τά ἐρμάρια εἶναι σημειωμένες οἱ γεννήσεις, οἱ θάνατοι καί ἄλλες σημαντικές στιγμές τῆς οἰκογένειας.

Στά 50 χρόνια ἀπό τήν εἰσβολή καί τή συνεχιζόμενη κατοχή, ἡ διατήρηση τῆς μνήμης εἶναι ἐπιτακτική προκειμένου νά διατηρήσουμε τόν ἀγώνα τοῦ λαοῦ μας γιά διακαίωση ζωντανό, τόσο στό ἐσωτερικό, ὅσο καί στήν διεθνή κοινότητα. Νά ὑπενθυμίζουμε διεθνῶς πώς στήν Κύπρο δέν ὑφίσταται ἕνα δικαιοδικό πρόβλημα, ἀλλά ἕνα πρόβλημα παραβίασης τῶν κανόνων τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Ἡ Ἐκθεση θά παραμείνει ἀνοικτή ἕως τίς 11 Ἰανουαρίου 2025 μέ στόχο νά τήν ἐπισκεφθοῦν ὅσο τό δυνατό περισσότεροι ἐπισκέπτες ἀπό τήν Κύπρο καί τό ἐξωτερικό γιά νά ὑπενθυμίσει σέ ὅλους τόν ἄσβεστο πόθο τῶν ἐκτοπισθέντων γιά ἐπιστροφή στήν πατρώα γῆ σέ συνθήκες εἰρήνης καί ἐλευθερίας.

Θύμησες από τότε

Ελένης Αναστασίου
Εκπαιδευτικού

- **Α**νέστη! Σιγά παιδί μου, θά πνιγείς. Πώς τρῶς ἔτσι; Σάν νηστικό κάνεις... Δέν ἔφαγες τό σάντουιτς σου στό σχολεῖο;

- Ἔφαγα τό μυσό.

- Γιατί; Τό ἄλλο μυσό τί τό ἔκανες;

- Τό ἔδωσα στόν Σαμπέρ. Δέν εἶχε φαγητό γιά τό διάλειμμα οὔτε χρήματα γιά νά ψωνίσει ἀπό τήν καντίνα καί μοιραστήκαμε τό δικό μου.

- Ποίος εἶναι ὁ Σαμπέρ;

- Ἕνας καινούργιος συμμαθητής μου.

Δέν τόν λένε Σαμπέρ... Δηλαδή, δέν ξέρουμε πῶς τόν λένε, ἐμεῖς τόν φωνάζουμε ἔτσι, ἐπειδή μοιάζει μέ ἕναν ἥρωα ἀπό τό περσινό βιβλίο τῶν Ἑλληνικῶν. Ἦρθε στό σχολεῖο τήν περασμένη Τετάρτη καί δέ μιλάει Ἑλληνικά. Δηλαδή καθόλου δέ μιλάει, μόνο κάθεται καί κοιτάζει περίεργα. Καί κάποτε κλαίει, ἀλλά δέν ξέρουμε γιατί.

- Καλά ἔκανες καί τοῦ ἔδωσες φαγητό, μπράβο πού τό σκέφτηκες. Ὅμως γιατί δέ μιλάει; Καί κυρίως γιατί κλαίει;

- Ἡ κυρία Μέλπω μᾶς εἶπε ὅτι θά μάθει Ἑλληνικά σιγά σιγά. Καί μᾶς εἶπε νά εἴμαστε καλοί μαζί του, γιατί ἔχει περάσει πολλά. Στή χώρα του, εἶπε, ἔχει πόλεμο καί γι' αὐτό φύγανε. Τί ἔπαθες, γιαιγιά; Γιατί τρώμαξες;

- Δέν τρώμαξα, γιέ μου. Ταράχτηκα πού θυμήθηκα τά δικά μου. Πρόσφυγας εἶναι ὁ συμμαθητής σου. Ἔχει πονέσει πολύ, γι' αὐτό κλαίει. Ἀκόμα κλαίει γι' αὐτά πού ἔχασε, τά παιχνίδια του, τό σπίτι του, τό σχολεῖο του, κάποιους δι-

κούς του ἴσως..

- Κι ἐσύ πού τό ξέρεις;

- Τά πέρασα κι ἐγώ. Γιά ὄλους τούς πρόσφυγες εἶναι τό ἴδιο.

- Δηλαδή;

- Μητέρα, σέ παρακαλῶ, εἶπαμε δέν εἶναι ἀνάγκη νά τά ἀκούει αὐτά τό παιδί.

- Ὅχι, Μαρία. Φτάνει πιά. Εἶναι ἀρκετά μεγάλος γιά νά τά ἀκούσει καί νά τά καταλάβει. Νά πού συμβαίνουν ἀκόμα σέ συνομηλικούς του. Νά ξέρει τί πέρασε ὁ τόπος του, νά μπορεῖ νά καταλάβει γιατί κλαίει πού καί πού ἢ γιαιγιά του, γιατί κλαίει ὁ συμμαθητής του.

- Κλαῖς κι ἐσύ, γιαιγιά;

- Κλαίω.. Καμιά φορά θυμᾶμαι καί κλαίω. Πρὶν 50 χρόνια εἶχαμε κι ἐμεῖς στόν τόπο μας πόλεμο ὅπως ξέρεις, τότε πού οἱ Τούρκοι εἰσέβαλαν στό νησί μας καί πῆραν τό μυσό, τό 1974. Ἐμένα τό χωριό μου εἶναι σ' ἐκεῖνο τό μυσό. Παιδάκι ἤμουνα κι ἐγώ, μόλις εἶχε τελειώσει τό δημοτικό. Καί μέ πῆραν οἱ γονεῖς μου καί φύγαμε. Τρέχαμε νά σωθοῦμε, νά σώσουμε τή ζωή μας καί τίποτα ἄλλο δέ μᾶς ἔνοιαζε. Ἡ μάνα μου ἔβαλε σέ ἕνα σεντόνι δύο ψωμιά ἀπό αὐτά πού εἶχε ζυμώσει καί ἀπό μία ἀλλαξιά ροῦχα γιά μένα καί τά ἀδέρφια μου. Τίποτε ἄλλο. Ὁ πατέρας μου ἦρθε μαζί μας μέχρι τή Λευκωσία, φρόντισε νά βροῦμε κάπου νά μείνουμε καί πῆγε νά πολεμήσει. Δέν τόν εἶδαμε ξανά ἀπό τότε. Οὔτε μάθαμε τί ἀπέγινε... ἀκόμα. Μία ἀγκυλιά ἦταν ἡ τελευταία μας ἀνάμνηση ἀπό αὐτόν.

- Δηλαδή, γιαγιά, ο πατέρας σου είναι... Πώς τό είχε πεί πέροι ή δασκάλα μας;

- Άγνοούμενος. Ναί, ο πατέρας μου είναι άγνοούμενος, δηλαδή άγνοείται, δέν ξερούμε ποϋ βρίσκεται. Ήταν ένας από τούς 1619 άγνοούμενους. Κι ένϋ κάποιους από αυτούς τούς βρήκαν – βρήκαν δηλαδή ποϋ ήταν θαμμένοι – τόν πατέρα μου άκόμα.

- Κι έσύ, γιαγιά, είσαι πρόσφυγας;

- Ναί, πρόσφυγας κι έγώ. Σάν τόν συμμαθητή σου. Καί κάποτε θυμᾶμαι καί κλαίω. Τό σπίτι μου, τήν αυλή, τά παιχνίδια μας. Έκεινήν τή μέρα πρόλαβα καί ἄρπαξα μία πετρούλα από τήν αυλή μας. Άκόμα τήν ἔχω. Τή βάζω πάντα κάτω από τό μαξιλάρι μου. Ήταν άπ' αυτές πού παίζαμε πεντόβολα μέ τά αδέρφια μου καί τά παιδιά τῆς γειτονιάς. Κάθε βράδυ πού ξαπλώνω καί τή νιώθω κάτω από τό προσκεφάλι μου γίνομαι καί πάλι 11 χρονῶν, σάν νά βρίσκομαι εκεί, παίζω καί γελάω γιά λίγο καί μετά επιστρέφω στήν πραγματικότητα. Μά λέω Δόξα τῷ Θεῷ! Δόξα τῷ Θεῷ πού καταφέραμε καί πάλι νά σταθοῦμε στά πόδια μας. Ήμαστε τυχεροί έμείς. Ήταν ἡρθαμε σέ τοῦτα τά μέρη, βρήκαμε ένα παλιό άφεντικό τῆς μητέρας μου από ένα ραφτάδικο πού δούλευε πρίν κάνει οικογένεια. Καί μᾶς ἄνοιξαν τό σπιτικό τους. Μᾶς ἔφτιαξαν μία παράγκα πού είχαν γιά νά κοιμόμαστε καί φρόντιζαν γιά τό φαγητό καί τήν καθαριότητά μας μέχρι νά βροῦμε κάτι δικό μας γιά νά μείνουμε. Ήδωσαν ξανά δουλειά στή μητέρα μου καί ξεκινήσαμε άπ' τήν άρχή. Ξαναφτιάξαμε τή ζωή μας, μά δέν ήταν ἡ ίδια. Καί γιά τόν συμμαθητή σου έτσι είναι. Νά ἔχεις πάντα στόν νοῦ σου

ὅτι θά πονᾷ καί θά κλαίει κι ἄς μάθει Ἑλληνικά κι ἄς κάνει νέους φίλους. Νά τόν ἀγαπᾷς γι' αυτό. Νά τόν κάνεις φίλο καί νά τόν φέρεις ἐδῶ νά τόν γνωρίσουμε. Γίνεται, Μαρία μου;

- Γίνεται, μητέρα. Ἄμα ἔτσι νιώθεις, γίνεται.

- Θά τοῦ δείξω καί τόν βασιλικό μου νά πάρει κουράγιο.

- Ποιό βασιλικό;

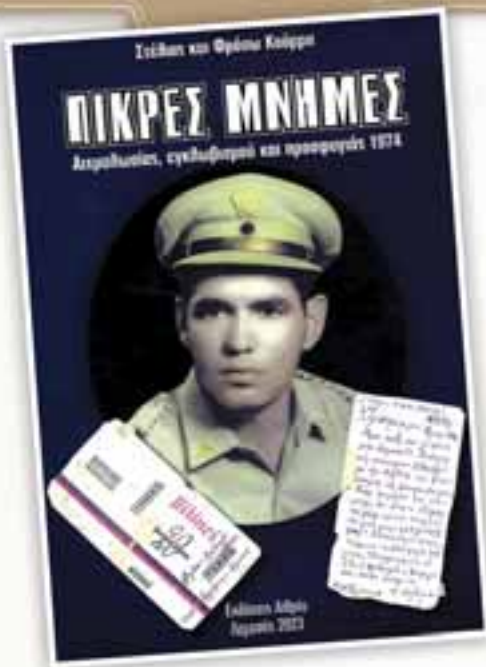
- Ἔλα ἔξω νά δεις. Μέσα στό σεντόνι πού ἔφερε ἡ μάνα μου από τό χωριό μας ἔβαλε καί ένα σακούλι μέ χῶμα από τό περιβόλι μας. Μᾶς μάζεψε ὅλα τά αδέρφια, πέντε ἡμαστε, καί μαζί τό βάλουμε σέ μία γλάστρα καί φυτέψαμε μέσα ένα κλωνί βασιλικό. «Αὐτός ὁ βασιλικός θά μεγαλώνει μαζί μας», εἶπε. «Σέ νέο μέρος, ἀλλά μέ στό χῶμα τοῦ χωριοῦ μας. Κι έμείς σέ νέο τόπο, ἀλλά μέ ὅσα κουβαλοῦμε στό μυαλό μας από ἐκεῖ». Τό κλωνί μεγάλωσε, ἔκανε ρίζες καί ἔγινε ένας ὁμορφος βασιλικός. Τόν βάλουμε σέ πιό μεγάλη γλάστρα, σέ πιό μεγάλη καί μετά στόν κῆπο. Ρίζωσε σάν ἐμᾶς, ἀλλά κουβαλᾷ μαζί του κάτι από τήν καταγωγή του. Σάν κι ἐμᾶς, σάν καί τόν συμμαθητή σου.

- Γιαγιά, θά μέ ἀφήσεις νά ποτίζω τόν βασιλικό σου;

- Ἀπό αὐτή τή στιγμή σέ ὀρίζω υπεύθυνο. Ἀλλά πρόσεξε. Θά μάθεις καλά πῶς τόν φροντίζουν, γιά νά τόν φροντίζεις σωστά, νά μείνει ζωντανός. Ὁπως θά μάθεις καλά καί τήν ἱστορία τοῦ τόπου μας καί θά φροντίσεις κι αὐτή νά μείνει ζωντανή. Μοῦ τό ὑπόσχεσαι;

- Σοῦ τό ὑπόσχομαι, γιαγιάκα. Καί τό ένα καί τό ἄλλο. Καί γιά τόν βασιλικό καί γιά τήν ἱστορία.

Πικρές μνήμες

Μάριου Θρασυβούλου
Θεολόγου - Εκπαιδευτικού

Πρόσφατα κυκλοφόρησε τό πρώτο έργο τών κ. Στέλιου καί κα. Φρόσως Κούρρη μέ τίτλο «Πικρές μνήμες Αιχμαλωσίας, έγκλωβισμοί καί προσφυγιάς 1974», τό όποίο έκδίδουν οί έκδόσεις Αίθρια καί τοῦ όποίου τήν έκδοση χαιρετίζει ή κα. Έλένη Χατζημιχαήλ. Πρόκειται γιά ένα έργο ήμερολογιακοῦ χαρακτήρα καταγραφής συμβάντων τό όποίο παρουσιάζει μέ συναισθηματικό καί

άφηγηματικό τρόπο τίς πικρές μνήμες τών συγγραφέων κατά τήν περίοδο αιχμαλωσίας, έγκλωβισμοῦ καί προσφυγιάς από τόν βάρβαρο τουρκο εισβολέα.

Άρχικά, στό βιβλίο παρουσιάζεται τό σύντομο βιογραφικό σημείωμα τοῦ συγγραφέα κ. Στέλιου Κούρρη καί οί μνήμες όδύνης από τή σύλληψη καί αιχμαλωσία στό Σαράγιο τής κατεχόμενης Λευκωσίας καί στίς φυλακές τής Τουρκίας τό 1974. Η έναρξη τοῦ πολέμου βρίσκει τόν συγγραφέα στό Καράκουμι όπου εκεί γίνεται ή έπιστράτευσή του καί λίγο μετά ή σύλληψή του από τούς βάρβαρους Τούρκους.

Άξίζει έδῶ νά αναφερθοῦν δύο περιστατικά πού άποτυπώνουν τίς άληθινές προθέσεις τών δολοφόνων – εισβολέων γιά τήν κατάληψη καί κατοχή τής Κύπρου. Τό πρώτο περιστατικό άφορά τήν τοποθέτηση τουρκικής σημαίας στό κάστρο τής Κερύνειας, τό όποιο παραστατικά άφηγείται ό συγγραφέας: «Τό πρωί τής έπόμενης από τόν μικρό φεγγίτη τοῦ κελιοῦ μας είδα ψηλά στή βόρεια πλευρά νά κυματίζει πάνω στό Κάστρο τής Κερύνειας ή τουρκική σημαία. Συγκλονίστηκα ... Έκλαψα, πόνεσα πολύ, σιωπηλά γογγύζοντας.»

Τό δεύτερο περιστατικό τό όποίο μαρτυρεί τίς όμαδικές δολοφονίες

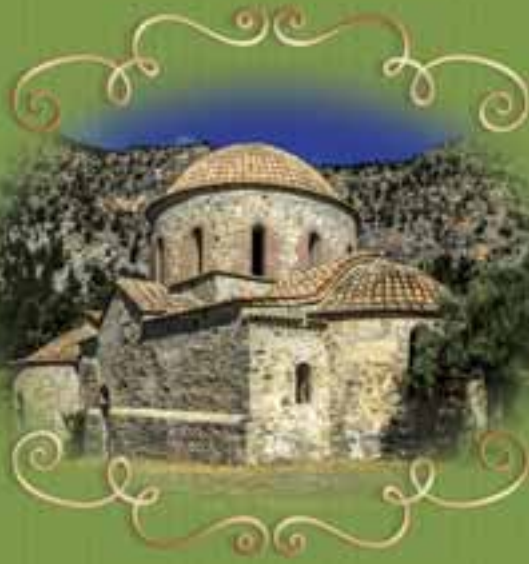
συλληφθέντων ἀμάχων Ἑλλήνων: «Οἱ τοῦρκοι στρατιῶτες σέ ἓνα χωράφι ἔστησαν στή σειρά 10 περίπου συλληφθέντες Ἕλληνες τῆς Κύπρου. Ἀνάμεσά τους ἦταν καί ὁ ἴδιος. Οἱ τοῦρκοι τούς πυροβόλησαν. Ἔπεσαν ὄλοι κάτω. Σκοτώθηκαν ὄλοι, ἐκτός ἀπό τόν ἴδιο, πού ἔμεινε ἀκίνητος γιά ἀρκετή ὥρα, μέχρι πού ἀφουγκράστηκε καί βεβαιώθηκε ὅτι ἔφυγαν οἱ Τοῦρκοι. Ἀποτραβήχτηκε καί κρύφτηκε σέ πυκνούς βάλτους. Οἱ τοῦρκοι στρατιῶτες ἔφεραν ἄλλους δικούς μας στρατιῶτες ἢ ἐφέδρους καί τούς σκότωσαν ἐκεῖ ἐπιτόπου. Μερικές ἀδέσποτες σφαῖρες τόν τραυμάτισαν πολύ. Μέ πολύ κόπο σύρθηκε σέ ἓνα κοντινό σπίτι, ὅπου κρύφτηκε γιά πέντε μέρες κάτω ἀπό ἓνα κρεβάτι. Τελικά τόν ἀνακάλυψαν πάλι οἱ τοῦρκοι καί τόν πυροβόλησαν ξανά γιά τρίτη φορά. Μεταφέρθηκε μετὰ στό Σαράγιο καί ὕστερα ἀπό 11 μέρες στίς φυλακές τῶν Ἀδάνων. Δέν θά ξεχάσω ποτέ αὐτή τήν τραγική καί ἀπάνθρωπη σκηνή.»

Ἐπιπλέον, ἡ Πίστη πρὸς τόν Τριαδικό Θεό καί τό θρησκευτικό ὑπόβαθρο εἶναι βαθιά χαραγμένο στήν ψυχή τοῦ συγγραφέα. Χαρακτηριστικό γεγονός ἦταν ἡ ὁμολογία πίστεως, ὅπου μέ ριψοκίνδυνο τρόπο γλύτωσε ἀπό τούς αἰμοσταγεῖς δολοφόνους του. Στό βιβλίο ἀναφέρεται ἡ κάτωθι πράξη: «Ἐνας μανριδερός τοῦρκος στρατιώτης, ἀφρίζοντας καί φωνάζοντας, μοῦ ἔδειχνε

νά βγάλω τόν σταυρό μου ἀπό τόν λαιμό μου καί νά τόν πατήσω χαμαί. Μάλιστα, ἔβαλε καί τήν κάννη τοῦ ὄπλου του μέσα ἀπό τά χοντρά σίδερα τῆς πόρτας τοῦ κελιοῦ μας, ἀπειλώντας νά μέ σκοτώσει, ἂν δέν ὑπάκουα. Γνώριζα ὅτι τό νά πατήσεις τόν σταυρό σημαίνει ἄρνηση τῆς πίστεως σου στόν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό. Ἐγώ δέν ἔβγαζα τόν σταυρό, παρόλες τίς ἀπειλές του, ἀλλά ἔλεγα συνέχεια ψιθυρίζοντας καί τό Κύριε ἐλέησον. Ὁ τοῦρκος στρατιώτης νευρίασε πολύ καί ἀφρίζοντας ἀπό τό κακό του, κινούσε τό ὄπλο δεξιά καί ἀριστερά, σημαδεύοντάς με, φωνάζοντας καί δείχνοντάς μου ξανά νά βγάλω τό σταυρό καί νά τόν πατήσω. {...} Ἄν πυροβολοῦσε, θά σκοτωνόμαστε ὄλοι μας. Μέ ἀνακούφιση ἦρθε στό στόμα μας τό Δόξα σοί ὁ Θεός».

Ἐν κατακλείδι, τό πόνημα αὐτό συνδράμει στή μεγάλη τράπεζα τῆς σύγχρονης ἱστορίας στήν ὁποία εἶναι χαραγμένοι οἱ μεγάλοι ἀγῶνες τοῦ Ἔθνους γιά ἀπελευθέρωση καί δικαίωση. Τά γεγονότα ἀποτελοῦν μία εὐλαβική ἀνάμνηση τῶν κόπων, τῶν παθημάτων καί τῶν θυσιῶν πού ὑπέστησαν οἱ ἄξιοι πολεμιστές γιά τή προάσπιση τῆς Πατρίδας καί τῆς Σημείας. Τό βιβλίο, μπορεῖτε νά προμηθευτεῖτε ἀπό τό Βιβλιοπωλεῖο «Φωτοδότες» στή Λευκωσία (Τηλ. 22430301).

Γιὰ τό ζήτημα τοῦ Κυπριακοῦ, δέν τά βλέπομεν ρόδινα. Τί μαγειρεύουν καί τί μᾶς ἐτοιμάζουν, ὁ Θεός ξέρει καί ἐμεῖς σέ λίγο ἴσως μάθουμεν. Ἄν ὁ Θεός θελήσῃ καί γίνῃ μιά συμφωνία μέ τήν πίεσιν τῶν ἄλλων κρατῶν, ἴσως καί βρεθεῖ μία λύσις πρὸς δόξαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ. Τά σφάλματά μας, ἅς μὴν γίνουν ἐμπόδια στήν λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς Κύπρου. Μακάρι νά ξαναβρῆ ὁ κόσμος τήν χαμένην χαράν, πηγαίνοντας στά σπίτια του καί στίς ἐκκλησίες του. Ὁ Θεός νά μᾶς αξιώσῃ αὐτῆς τῆς χαρᾶς... Ὁ Θεός νά παραβλέψῃ τέσ ἁμαρτίες μας καί ἀνέλπιστα νά ἀκούσωμεν τό χαροποιόν ἄγγελμα τοῦ γυρισμοῦ τῶν προσφύγων. Εἶθε ὁ καλός Θεός νά χαρίσῃ τήν ποθητήν εἰρήνην στόν βασιτισμένον αὐτόν τόπον πρὸς δόξαν Του. Πάντως θά ἐμποδίζουν οἱ ἁμαρτίες μας τίς προσευχές μας καί ὁ κόσμος δέν τό προσέχει αὐτό, διότι ὑλικῶς καλοπερνᾷ. Ὁ κόσμος, ὅλη ἡ οἰκουμένη μέσα στούς πολέμους, ἀναζητεῖ τήν εἰρήνην. Δέν ἔμεινε γωνιά τῆς γῆς χωρίς ἀγωνίαν. Καί πολέμους καί σεισμούς καί πλημμύρες, παντοῦ καταστροφές. Προσευχόμεθα ἔντονα ὁ καλός Θεός νά κάνῃ τό ἔλεός Του. Ἐμεῖς πού Τόν ἐγνωρίσαμεν καί πού Τόν ξέρομεν ὡς Θεόν μας καί Πατέρα μας, νά μείνωμεν κοντά Του καί ὅ,τι παραχωρήσει ἅς εἶναι εὐλογημένος. Τήν πίστιν μας, τήν ὀρθοδοξίαν μας, νά τήν κρατοῦμεν καλά καί ὁ Θεός ξέρει τούς δικούς Του. Αὐτό ἅς μᾶς παρηγορῇ καί μέ ἐμπιστοσύνην κοντά Του θά ἀντέξωμεν κάθε δυσκολίαν.

Γερόντισσας Χαριθέας